

T.C

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

(1939-1989)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Fatma ÇALIK

DANIŞMAN

Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Haziran - 2013

MUĞLA

T.C
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ
(1939-1989)

HAZIRLAYAN

Fatma ÇALIK

.....^{Sosyal} Bilimleri Enstitüsünde
"Yüksek Lisans"
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25.6.2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 7.6.2013

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bayram ALKESGİMSİZ

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mehmet AVCI

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Haziran- 2013
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 31.05.2013 tarih ve 532/Ş. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 26. maddesine göre, Doç. Dr. Mehmet Akif... Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Fatma Çelik... 'in "Ruhunla İlişkiler" adlı tezini incelemiş ve aday 7.6.2013 tarihinde saat 8:30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Melek ÇOŞKUN
Tez Danışmanı

Üye

Üye

Üye

Üye

Doç. Dr. İbrahim Uluoğlu

Dr. Doç. Dr. Mehmet Akif

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ (1939-1989)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.6./2013

ADI SOYADI

İMZASI

Fatma ÇALIK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :ÇALIK

Adı : FATMA

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Türkiye-Macaristan İlişkileri (1939-1989)

Y. Dil : Turkey-Hungary Relationship (1939-1989)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇOLAK, Melek

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:166

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Dış Politika
- 2.Macaristan
3. Türkiye-Macaristan İlişkileri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

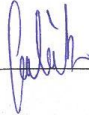
- 1.Dış Politika
- 2.Macaristan
- 3.Türk-Macar Dostluğu
4. Türkiye-Macaristan İlişkileri
- 5.Soğuk Savaş

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Foreign Policy
- 2.Hungary
- 3.Turkey-Hungary Relationships
- 4.The friendship of Turkey and Hungary
5. Cold War

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 25/6/2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1939-1989 YILLARI ARASINDA MACARİSTAN'IN GENEL DURUMU

I.1- Macaristan'da Siyasi Durum.....	15
I.2- Macaristan'da Ekonomik Durum.....	26
I.3- Macaristan'da Sosyal Durum.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

1939-1956 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

II.1- Siyasi İlişkiler.....	40
II.2- Ekonomik İlişkiler.....	51

II.3- Kültürel İlişkiler.....	60
-------------------------------	----

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

1956-1989 YILLARIARASINDA TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

III.1- Siyasi İlişkiler.....	68
III.2- Ekonomik İlişkiler.....	74
III.3- Kültürel İlişkiler.....	96
SONUÇ.....	117
BİBLOGRAFYA.....	121
EKLER.....	133

ÖNSÖZ

1939-1989 Yılları Arasında Türkiye-Macaristan İlişkileri başlıklı bu çalışmanın öncelikli hedefi, ele alınan dönemle ilgili mevcut bir çalışmanın olmamasıdır. İki halkın tarihi binlerce yıldır birbirleri ile ilişki içindedir. İki ülkenin geçmişinde ortak bağlar olduğu kadar, bugününde ve geleceğinde de pek çok ortak çizgi göstermektedir. Bu çalışma ile Türk-Macar ilişkilerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amaçlanarak hazırlanmıştır.

Ele alınan dönemde, iki ülke arasındaki ilişkilerde meydana gelen olaylar, başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi olmak üzere, dönemin gazeteleri, Resmi Gazete ve temel eserler kullanılarak kronolojik olarak incelenmiştir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nin 1975 yılına kadar açık olması, incelenen gazetelerin yıpranmış ve kullanımdan dolayı hasar görmüş olmaları, önemli bir sorun teşkil etmiştir, fakat farklı kütüphanelerdeki çeşitli yayınlar ile eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Çalışma hazırlanırken, genel olarak iki ülke arasındaki tarihi bağların ve ilişkilerin alt yapısının irdelendiği giriş bölümünden sonra, birinci bölümde ele alınan dönemde Macaristan hakkında genel bilgi verilerek dönemin olayları hakkında genel bir fikir verilmesi hedeflenmiştir. Daha sonra Türkiye-Macaristan İlişkileri 1939-1956, 1957-1989 olarak iki döneme ayrılmış ve ilişkiler siyasi, ekonomik ve kültürel olarak tasnif edilerek, kronolojik olarak incelenmiştir.

Çalışmamın ilk aşamasından itibaren değerli vakitlerini benimle paylaşan ve bu çalışmanın oluşturulmasında kişisel emeklerini ve engin

bilgilerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Melek ÇOLAK'a şükranlarımı sunarım.

Çalışma boyunca, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli Sezgin TOPAL'a, minnettarım. Her görünen işin arkasından da görülmeyen bir kişi vardır. Bu çalışmamda ve hayatın her alanında desteği sonsuz hissettiğim, bana tüm sabrı ile katlanan Muhammed Murat KAYA'ya sonsuz teşekkürler. Ayrıca desteğini her zaman hissettiğim hocam Özgür Türker'e de teşekkür borçluyum. Maddi-manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve beni yüreklendiren sevgili aileme ise nasıl teşekkür edeceğimi halen bulabilmiş değilim.

Fatma ÇALIK

ÖZET

Türk ve Macar halklarının ilişkileri çok uzun ve geleneksel bir dostluğa dayanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 yılındaki Mohaç Zaferi ile Macaristan Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş, yaklaşık iki yüz yıl süren bu süreç, iki ülke arasındaki ilişkilerin en yoğun olduğu dönem olmuştur. Macaristan'da 19. yüzyılda başlayan Macar dili ve tarihi konusundaki yoğun çalışmalar, Turancılık akımı ve Türkoloji biliminin doğmasına neden olmuştur. Bu iki disiplinin çalışmaları iki ülke arasında kültürel köprülerin güçlenmesine aracılık etmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan devletlerden biri olan Macaristan ile Atatürk döneminde de siyasi, ekonomi ve kültürel alanda ilişkiler tesis edilmiş ve asırlara dayanan Türk Macar İlişkileri, kardeş/dost seviyesinde devam etmiştir.

Türkiye ile Macaristan ilişkilerinin 1939-1989 yılları arasındaki dönemi inceleyen bu çalışmada, kadim dost olan iki halkın iki kutuplu sistemde, ikisinin de farklı kutuplarda yer almış olmasına rağmen kopmayan bağları ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle Macaristan'ın genel durumu hakkında bilgi verilmiş, daha sonra da ele alınan dönemde iki ülkenin ilişkileri siyasi, ekonomik ve kültürel olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Macaristan, Soğuk Savaş, Türkiye, Türk-Macar Dostluğu, Türkiye-Macaristan İlişkileri, Yumuşama.

ABSTRACT

Turkish and Hungarian people relationship is based on a long and traditional friendship. With Kanuni Sultan Süleyman's Mohaç Victory in 1526, Hungary came under the domination of Ottoman Empire. The process that goes on for nearly two centuries, became the term, in which the connection between these two countries was the most extensive. Compact researches about Hungarian language and history began in 19th century led to birth of Turan Tactic and Science of Turcology. Studies of these two disciplines intervened to strengthen cultural bridges. With Hungary, which was among the countries that recognized newly founded Turkish Republic early, relationships in political, economical and cultural fields were established in Atatürk Era, too and the relationship of Turks and Hungarians that goes on for centuries continued with the level of brotherhood/friendship.

In this study, which is analyzing the term of Turkey and Hungary relationships between 1939-1989, unseparated links of two communities, these communities are old friends in the system with two poles, although they were in different poles, were dealt with. In this study, first of all, the general knowledge about Hungary is given, and then the relationship between these two countries were dealt with in political, economical and cultural fields.

Key Words: Cold War, Detente, Foreign Policy, Hungary, Turkey, The friendship of Turkey and Hungary.

KISALTMALAR

AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
a.g.t	:Adı Geçen Tez
Bkz	: Bakınız
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
COMECOM	: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
FKgP	:Bağımsız Küçük Çiftçi Partisi
İbid	: Adı Geçen Eser
MDP	: Macar İşçi Partisi
MTA	: Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü
s.	:Sayfa Numarası
TEK	:Türkiye Elektrik Kurumu
y.y	: yüzyıl

GİRİŞ

Türklerle Macarlar arasındaki bağlar oldukça eskiye dayanmaktadır. Macarlar Türklerle hem komşu olmuşlar hem de Türk kavimlerinin egemenlikleri altında ortak bir yaşam sürdürmüşlerdir. Bu iç-içe geçmiş yaşantı, iki ulusun birbirinden etkilenmesi olarak sonuçlanmıştır¹. Bu ortak paydanın en belirgin kanıtı ise çeşitli kaynakların Macarları “*Türk*” olarak adlandırmasıdır². Ünlü Macar Türkoloğu László Rásonyi’nin “*Türkler Macarların babası, Fin-Ugor’lar ise anasıdır*”³ sözleri ilişkilerin geçmişini özetlemektedir.

Osmanlı-Macar ilişkilerinin başlangıcı Osmanlı’nın cihan hâkimiyeti nedeniyle Avrupa’da fütuhatların hızlandırması ile olmuştur. Böylece Osmanlılar Hıristiyanlığın hamisi ve Avrupa’nın koruyucusu olan Macarlarla ilk kez Niğbolu (1396) Savaşı’nda karşı karşıya gelmiştir⁴. Niğbolu Savaşı’nda Türkler, Haçlı ordusunu dağıttıktan sonra, Macar hâkimiyetinde olan, Tuna boyundaki birçok kaleyi ele geçirmiş ve Erdel’e akınlara başlamışlardır. Daha sonra, Kanuni Sultan Süleyman’ın Mohaç Zaferi (1526) ile Macaristan’da yaklaşık iki asır sürecek olan Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır⁵. Mohaç Zaferi, iki ülkenin de tarihinde dönüm noktasını oluşturduğu gibi, Türk-Macar İlişkileri’nin de dönüm noktalarından biri olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun Macaristan’daki hâkimiyeti II. Viyana Kuşatması sırasında uğradığı başarısızlıkla sona ermiştir. Balkanlar’da başlayan geri çekilme sonrası elden çıkan ilk toprak Buda olmuştur. 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşmasıyla Macaristan Temesköz ve Szerémeség dışında tamamen

¹Éva Csáki, “*Macarların Eski Tarihine ve Eski Türk Macar İlişkilerine Dair*”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi**, Ankara 2004, Cilt: IX, Sayı:3 s. 2.

²András Róna-Tas, **Hungarians And Europe In The Early Middle Ages**, Central European University Press, Budapest 1999, s. 275-282.

³LászlóRásonyi, **Tarihte Türklük**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988, s.122.

⁴Şerif Baştav, **Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde ilk Devir (1456’ya Kadar)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 116, Seri: III, Sayı: A.32, Ankara 1991, s. 1-2.

⁵Géza Perjés, **Mohaç Meydan Muharebesi**, (çeviren: Şerif Baştav), TTK Yayınları, IV. Dizi-Sa. 10, 2. Baskı, Ankara 1992, s.V .

kaybedilmiş ve Macaristan Habsburg Hanedanlığı altına girmiştir. On yedinci yüzyılın sonlarına doğru, Habsburg hanedanlarının Macar halkına yaptıkları zulümler nedeniyle ⁶Imre Thökoly (1682-1684) dini özgürlükleri ve bağımsız vatan toprağı uğruna mücadele başlatmış ve kısa sürede mücadeleyi kaybetmiş, Osmanlı İmparatorluğuna sığınmıştır.⁷ Osmanlı idaresi altında Padişah tarafından Thökoly'e ve eşi İlona Zrinyi'ye aylık bağlanmış⁸ ve vefat edene kadar İzmit'te yaşamışlardır. Habsburg Hanedanlığı altında devam eden baskıcı durum sonucu ikinci ayaklanma, üvey oğlu II. Ferenc Rákóczi önderliğinde (1703-1711) başlamışsa da bu ayaklanma da başarısızlığa uğramış, yandaşlarıyla birlikte II. Rákóczi ve taraftarları Lehistan ve Fransa'ya sığınmışlar ve 1717'ye kadar burada kalmışlardır. Daha sonra Osmanlı Padişahı III. Ahmet'in çağrısı üzerine Osmanlı'ya sığınmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 18 yıl kalan II. Rákóczi ve arkadaşları Osmanlı misafirperverliği ile kendilerine, Tekirdağ'da Padişah tarafından satın alınıp, tahsis edilen evlerde oldukça rahat koşullarda yaşamışlar, II. Rákóczi 1735 yılında vefatına kadar Tekirdağ'da kalmıştır.

1789 Fransız Devriminin yarattığı ortamda, Habsburgların baskısı altında⁹, “reformların, özgürlüğün, bağımsızlığın özlemini çeken” Macaristan, 1848 Avrupa İhtilalinden en çok etkilenen ülke olmuştur. “Çağdaş Macaristan'ın oluşumuna kapı açan”¹⁰ Macar ulusal kahramanı Lajos Kossuth önderliğinde Macaristan'da üçüncü kez Macar Özgürlük Hareketi başlamıştır. Kossuth, Avusturya'nın Rusya'dan yardım istemesi üzerine, Rus birliklerinin devreye girmesiyle yenilgiye uğramış ve Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. Diğer mültecilerde olduğu gibi Türk misafirperverliği ile karşılanmış ve Kütahya'ya yerleştirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Macar Özgürlük Savaşçılarında göstermiş olduğu misafirperverlik, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik

⁶Selim Hilmi Özkan, “ Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı- Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu”, **Avrasya Etüdleri**, Sayı:41, 2012,187.

⁷Naciye Güngörmüş, **Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)**, KÖKSAV Yayınları, Ankara 2010,s.46-47.

⁸Özkan,**a.g.m**, s.192.

⁹Mária Nyiri, “ Türk- Macar Akrabalığı ve Tarihsel İlişkiler Üzerine”, **Çeşitli Türk Toplumları Arasındaki Dil ve Kültür Bağı Sempozyumu 5-6 Ekim 1990**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi- Lefkoşa s.6-7.

¹⁰Géza Dávid, “A török- magyar barátságáról”, **Török Füzetek**, XII. évfolyam, Szám:2, 2004-június, s.1

Devletleri'nde Osmanlı'ya karşı büyük bir sempati ve hayranlık uyandırmıştır.¹¹ Osmanlı'ya sığınan mültecilerin Avusturya ve Rusya tarafından geri iadesi istenmesi üzerine, I. Abdülmecid savaşı göze alarak¹², “*Her bir Macar için 50.000 Osmanlıyı feda eder yine de iade etmem*”, “*tahtımı veririm tacımı veririm, fakat devletime sığınanları asla geri vermem*”¹³ diyerek, tarihe vurduğu damga kadar, Türk-Macar ilişkilerine de damga vurmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Macar özgürlük Kahramanlarına vermiş olduğu bu destek iki ülke arasındaki bağları güçlendirmiş ve iki ülkenin ilişkilerinin geleceğinde önemli bir etken olmuştur¹⁴. Bu davranışıyla Osmanlı İmparatorluğu “*Macarların kalbinde silinmez izler*”¹⁵ bırakmıştır.

1870'li yıllarda Macaristan'da Osmanlı'ya karşı büyük bir sempati oluşmuştur. Macar kamuoyunda oluşan yoğun ilgi şüphesiz ki, Osmanlı'nın II. Ferenc Rákóczi ve Lajos Kossuth gibi Macar özgürlük savaşçılarına kapısını açması ve sonrasında olumlu yönde gelişen ilişkilere dir. Bu olumlu ilişkiler II. Abdülhamit döneminde de derinleşerek devam etmiştir. 1877-78 Osmanlı- Rus savaşı sırasında Macar kamuoyu, Osmanlı'yı desteklemiştir¹⁶. Bunda Macarların Türklere karşı olan sempatisi Balkanlardaki mevcut düzeni korumak istemeleri ve Slav tehdidi etkili olmuştur¹⁷. Böylece 1878 yılında Türk heyetinin Macaristan'a düzenlediği gezi de yoğun ilgi ile karşılaşılmıştır¹⁸.

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte, iki ülkenin ilişkileri devamlılığını korumuştur. Osmanlı topraklarına 1911 yılında saldıran İtalya'nın bu tutumu

¹¹Bayram Nazır, **Osmanlı Misafirperverliği ve Avrupa'daki Yankıları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2007, s.98-100.

¹²Bayram Nazır, “*Macar ve Polonyalı İhtilalcilerin Osmanlı Devleti'ne İlticası ve Diplomatik Kriz*”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları Cilt:12, Ankara 2002, s.819.

¹³Ebubekir Sofuoğlu, “*Her Bir Macar İçin Elli Bin Osmanlı'yı Feda Ederim*”,**Tarih ve Toplum**, Sayı:215, Cilt:36, Kasım 2001.

¹⁴LászlóRásonyi, **Macarlar ve Türkler**, Macar Balkan Encümeni Yayımı, Budapeşte 1944, s.12.

¹⁵György Hazai, **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapest 1963, s.22

¹⁶Rásonyi, **a.g.e**, s.20.

¹⁷Melek Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, **Tarih İncelemeri Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı:1, Temmuz 2011, s.57-58.

¹⁸Bayram Nazır, “*II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı-Macar Dostluk İlişkileri*”, **Atatürk Üniversitesi TürkiyatAraştırmaları Dergisi (TAED)**, Sayı:43, Erzurum 2010, s.309.

Macarlar tarafından kınandığı gibi, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olan dostane tavırlar devam etmiştir¹⁹. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu ortak cepheye savaşmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu, 1917 yılında Macaristan'a Hamit Bey başkanlığında bir heyet göndererek, Macaristan'ın idari yapısını incelemiştir²⁰. 1918 yılında Kuzey Marmara bölgesine yapılan inceleme gezisi, kültürel ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkileri de arttırmış ve Türk-Macar dostluk ortamını geliştirmiştir²¹.

Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Macaristan ile Türkiye arasında dış politika da bazı benzerlikler, yakınlıklar ve paralellikler saptamak mümkündür. Her iki devlet de kendilerine zorla kabul ettirilen barış antlaşmalarını temelde haksız bulmuş ve reddetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan iki ülke yenik çıkmış ve 1920 yılında Macarlar, büyük toprak kaybetmelerine neden oldukları Trianon Anlaşmasını²², imzalarken Türk ulusunun emperyalizme karşı verdiği savaşı desteklemişler²³ ve yakından izlemişlerdir²⁴. Türk ulusunun emperyalizme karşı başarısı, Macarların Atatürk ve Türk Milletine hayranlık duymasına yol açmıştır. Tibor Mayor "*Kemal Atatürk, ismini, Trianon muahedesinin kararttığı Macaristan'ın ufkuna ateşten harflerle yazmıştır*"²⁵. ifadesiyle bunu göstermiştir. Türkiye bu karşı çıkışta başarılı olmuş ve başarısını Lozan'da kabul ettirmiştir. Macaristan ise, Trianon'u kabul ederek ulusal bir felaket yaşamıştır.

Emperyalizme karşı yapılan savaş sonrası Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan devletlerden biri olan Macaristan ile Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra ilişkiler tesis edilmiştir. 1924 yılında Dostluk Antlaşması

¹⁹Melek Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, Nehir Yayıncılık, İstanbul 2009, s.116.

²⁰**Tarihte Türk-Macar İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2002, s.66.

²¹Çolak, "*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*", s.943.

²²"*Büyük Macaristan'ın çarmıha gerilip parçalandığı gündür.*" Tibor Mayor, "*Macaristan ve Trianon Muahedesini*", **Türk Kültürü**, Sayı:93, Yıl:8, s.621.

²³Fethi Vecdet Erkun, **Macar Basınında Mustafa Kemal Atatürk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2003, s.VII.

²⁴Hilmi Ortaç, "*Macar Basınında Kurtuluş Savaşı ve Atatürk*", **Tarih ve Toplum**, Cilt:36, Sayı:215, s.10-11.

²⁵Mayor,**a.g.m**,s. 624.

imzalanmış²⁶, 1924 yılında Ankara'ya ilk Macar elçisi atanmış, Türkiye Cumhuriyeti de ilk elçi olarak, Urfa Milletvekili Hüsrev Bey'i göndermiştir²⁷. 1926 yılında iki ülkenin siyasi ilişkileri düzenli bir hale gelmiştir²⁸. 1929 yılında Budapeşte'de hakemlik, uzlaşma ve tarafsızlık antlaşması imzalanmıştır²⁹. İmzalanan bu anlaşmaya göre bu ülkelerden birine üçüncü bir devlet saldırırsa tarafsız kalacaktır. 1 Kasım 1930 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü dönem dördüncü toplanma yılı açılış konuşmasında “*Macaristan ile aramızdaki eski ve tecrübeli dostluk, muhterem başvekilin resmi samimi münasebetlerin inkişaf etmesi memul ve matlubumuzdur*” sözleri iki ülkenin iyi ilişkilerini onaylamıştır³⁰. Yine aynı yılın Ekim ayında Türkiye Başvekilî İsmet Paşa ile Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Budapeşte'ye resmi bir ziyarette bulunmuşlardır³¹.

İki ülke arasında çeşitli resmi ziyaretler gerçekleşmiş ve 1933 yılında Başbakan Gömbös ve Dışişleri Bakanı M. De Kanya dostluk ziyaretinde bulunmuş ve 1923 tarihli dostluk antlaşmasının süresi uzatılmıştır. Başbakan Gömbös'ün ziyareti sırasında Türkler olan bağlarını üç noktada toplayarak şu sözleri söylemiştir; “*Birincisi ırktan, Asyalı olmağını. İkincisi Harbi Umumide Türklerden gördüğümüz yüksek Askerlik yeteneği. Üçüncüsü büyük reisimizin dehası ile yapılan büyük inkılâptır*”³². 9 Ocak 1934 tarihinde, Macaristan elçisi Jungert Arnoth güven mektubunu sunmak için köşke çıkmış ve Atatürk ile görüşmüştür. Elçi Arnoth'nin dönemin Macaristan Dışişleri Bakanı Kolman Konye'ye sunmuş olduğu resmi raporunda görüşmeyi şu şekilde ifade etmiştir; “*Gazi beni, diğer elçilere yapılan muamelenin aksine, Hükümet Başkanının huzurunda kabul etti. Birkaç sözle ona güven mektubumu sunduktan sonra bana*

²⁶Ahmet Özgiray, “ *Türkiye-Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1939)*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1997, s.75.

²⁷Melek Çolak, “ *Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Güz 2000, Cilt:1 Sayı:2, s68.

²⁸Özgiray, **a.g.m.**,s75.

²⁹Çolak, “ *Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar ...*”, s.68.

³⁰Özgiray, s.76.

³¹Özgiray, s.77.

³²Melek Çolak, “ *Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan'ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2009, s.35

yer gösterdi ve tam bir saat benle konuştu. Gazi daha önce hiçbir büyükelçiyi bu kadar süre yanında tutmamıştı. Örneğin, benzer vesileyle gelen Alman Büyükelçisini sadece 12 dakika alıkoymuştu. Olağanüstü uzun süre huzura kabul edilmem hem köştekilerce hem de elçilik camiasında hayret uyandırdı.”³³ Bu görüşmeden de anlaşılacağı üzere Atatürk Macar halkına ve devletine karşı her zaman dostane bir şekilde yaklaşmıştır. Macaristan’a atadığı elçilerde her zaman titiz davranmış, güvendiği kişileri elçi olarak göndermiştir.

Türkiye ile Macaristan arasında 1929 yılında, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakemlik Anlaşmaları 5 yıl süre geçerli olarak imzalanmıştır. 29 Mayıs 1932 tarihinde de İade-yi Mücrimin anlaşmalarının sürelerini uzatan protokol 6 Mart 1934 tarihinde onaylanmıştır³⁴. İmzalanan anlaşmalarının yanı sıra iki ülke arasında karşılıklı resmi ziyaretler yapılarak ilişkiler her geçen gün daha iyiye götürülmüştür.

Türklerle Macarlar arasında siyasi ilişkiler kadar ekonomik ilişkilerde de gelişmeler yaşanmıştır. Macaristan’da Turancılık akımının ortaya çıkmasıyla birlikte Macarların, yönünü doğuya çevirmesi ekonomik ilişkilerin de canlanmasına neden olmuştur. Macar Turancılığı, ekonomik çıkarları ön planda tutmuştur. Macar Turancıları, Macar ticaret hayatının geleceğini Türkiye ve Orta Asya devletlerini içeren ülkelerin ticari ilişkilerinde görmüşlerdir. Osmanlı Devleti de Macarlarla olan ticari ilişkilere önem vermiş, ticari ilişkilerin gelişmesini teşvik için, Macar iş adamları ve tüccarlarını ödüllendirmiştir³⁵. Budapeşte’de tulumba fabrikatörü olan Fransuva Valser’ 1890 yılında dördüncü rütbeden Mecidi Nişan’ı verilmiştir. Porselen ve çini fabrikası sahibinin oğlu olan Mösyö Rolenas Miklos ve tüccar Mösyö Elirgün Osmanlı nişanı verilen iş adamlarındandır³⁶.

³³ Gökhan Çayan, “ Atatürk’ün Macar Dostluğu”, **Hukuk Gündemi-Atatürk Özel Sayısı**, Mayıs 2013, s.123.

³⁴ Özgiray, s.79.

³⁵ Yücel Namal, **Türk-Macar İlişkileri (1850-1900)**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2008, s.91.

³⁶ Namal, **a.g.t.**, s.91.

1870 yılında Paris Bankası ile Viyana'daki Bank-ı Vepren'e İstanbul merkez olmak üzere “*Avusturya ve Macaristan ve Memalik-i Osmaniye Bankası*” ismiyle bir şirket kurulmasına izin verilmiştir³⁷.

İki ülke arasındaki ekonomi ve ticareti geliştirmek adına atılan en önemli adım iki ülkenin demiryollarının birleştirilmesi olmuştur. 19. yüzyılda gelişme sürecine giren Osmanlı ve Avusturya-Macaristan ticari ilişkileri, Avusturya-Macaristan'ın 1870 tarihinde Osmanlı topraklarında ilk kez “*ecnebi*” ticaret odasını açarak ticari ilişkileri farklı bir boyuta taşımışlardır³⁸. 19.y.y sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile yapılan ticaret anlaşmasından sonra ekonomik ilişkilerin gelişmesi de hızlanmıştır³⁹.

1918 yılına gelindiğinde, Macar hükümeti, Anadolu'nun kuzey sahillerine bir gezi düzenlemiş ve bu gezi daha sonra Macar-Türk ekonomik ilişkilerinin daha da gelişmesini sağlamıştır.⁴⁰ Yapılan bu gezide Anadolu'nun sosyal, ekonomik, kültürel koşullarını yansıtan pek çok fotoğraf çekilmiş, elde edilen bulgular bölgenin coğrafyası ve yer altı kaynakları ile ilgili bilgiler içermiştir⁴¹.

Atatürk döneminde de ekonomi alanında Macaristan'la ilişkilere önem verilmiştir. 1926 yılında Ticaret ve İkamet Antlaşması⁴² imzalanmıştır. İki ülke arasında hızla gelişen ekonomi ve ticari ilişkiler neticesinde, eski Macar başbakanlarından Simonyi Samedam tarafından Türk-Macar Ticaret Odası kurulmuştur⁴³. Macaristan Türkiye'ye elektrik, makine, pamuklu ve yünlü kumaşlar, keten, kenevir, jütten yapılan eşya, kauçuk eşya, ilaç, yanmaz tuğla, toprak boyası, mefruşat, işlenmiş deri, ziraat makineleri, ihraç etmiş, Türkiye'den

³⁷Namal, s.91.

³⁸Namal,s.97.

³⁹Çolak, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımından...*”, s.70.

⁴⁰Melek Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, **Bulleten**, Cilt: LXXII, Sayı:265, Aralık 2008, s. 945.

⁴¹Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, s.948.

⁴²Melek Çolak, “*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri*”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Yıl:2, Sayı:4, Ankara 2004,s.51.

⁴³Çolak, “*Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri*”,s.53.

de işlenmemiş tütün, pamuk, meyve, halı, yağlı tohumlar, sabun kökü, taş kömürü, bağırsak, sigara ithal etmiştir⁴⁴. Macaristan'ın, Avrupa'da eşi bulunmayan tarım müzeleri, hayvancılık-zirai-arıcılık alanındaki çalışmaları, Türkiye'de de Macaristan'daki örneklerine uygun şekilde uygulanmıştır. Eskişehir ve Uşak'ta kurulan şeker fabrikaları bunların örnekleridir. Bunların yanı sıra, mera ve çayır ıslahı, ağaçlandırma alanında çeşitli uzmanlar getirilmiştir. Ayrıca tarımla ilgili öğrenim görmek için de öğrenciler gönderilmiştir⁴⁵.

Türklerle Macarların arasındaki ilişkiler yalnızca siyasi ve ekonomik alanda sınırlı kalmamış, kültürel ilişkilerde her dönemde yoğunluk göstermiştir. Nitekim Türkler ve Macarlar Orta Asya'da birlikte ortak bir hayat yaşamışlardır. Macarların kurucu hanedanı Árpád'ların üyeleri Türk kültürünün etkisinde yetişmişlerdir. Birçok Macar ailesi Türk isimlerini taşımıştır⁴⁶.

1526 yılında başlayan Osmanlı döneminde Macarlarla temaslar ilk başlarda her ne kadar siyasi içerikli olsa da daha sonraki dönemlerde etkileşim çok çeşitli alanlarda görülmeye başlamıştır. Yaklaşık iki yüzyıllık Osmanlı hâkimiyeti boyunca gerçekleşen etkileşimde, ilk göze çarpan olgu Türkçeden Macarcaya geçen kelimeler⁴⁷ olmakla birlikte, giyim-kuşamdan yemeklere, silah yapımından kuyumculuğa, müzik aletlerinden edebiyata birçok alanda büyük etkileşim görülmektedir.⁴⁸

Türk-Macar ilişkilerinde diğer bir önemli gelişme de, Macar bilim adamlarının, kendi geçmişlerini-kendi milli benliklerini- araştırmak için yaptıkları çalışmalardır⁴⁹. Türk tarih- kültür-edebiyatının, kendi tarihleriyle olan yakın ilişkisinden dolayı⁵⁰Türkoloji ile yakından ilgilenmişler ve 1870 yılında

⁴⁴Çolak, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri",s.48.

⁴⁵Çolak, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri", s.49.

⁴⁶**Yeni Macaristan**, Budapeşte 1943,s.26.

⁴⁷Aba-aba; csuha-çuha; pamut-pamuk; kaftán-kaftan; kalpag-kalpak; zseb-ceb; csiriz-kiriz; bicska-bıçak; pite-pide; findzsa-fincan...

⁴⁸Sándor Takást, **Macaristan Türk Aleminde Çizgiler** (çeviren: Sadrettin Karatay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 327-341.

⁴⁹György Hazai, "Macaristan'da Türkoloji", **Türk Dili**, Sayı:461, Mayıs 1990, s.

⁵⁰Macar Türkolojisi geleneksel olarak üç alanda yoğunlaşmıştır. 1- Avrasya bozkırlarında ve özellikle batı bölgelerindeki Ortaçağ Türk halklarının tarihi. 2- 14-17nci yüzyıl Osmanlı

Budapeşte Üniversitesi'nde, sistemli bir hale getirilerek Türkoloji kürsüsünü kurmuşlardır⁵¹. Türk-Macar ilişkilerinin binyıllara dayanan ilişkileri nedeni ile de Macaristan'da Türkoloji “ulusal bilim” sayılmıştır⁵².

19. yüzyılda, Macaristan'daki Habsburg baskısı, Avrupa'da güçlenen Pancermenizm ve Panslavizm ile milliyetçilik akımının etkisi ve eski Macar Krallığı'nın tekrar canlandırmak istenmesine ek olarak, Avrupa kıtasındaki “yalnızlıkları”, Türkoloji biliminin çalışmaları Turancılık akımını ortaya çıkaran diğer etkenler olmuştur⁵³. Macaristan'daki Türkoloji çalışmaları ve Turancılık fikri, Vámbéry'nin Türk Tarihi ve dili üzerindeki çalışmaları,⁵⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Milliyetçiliğinin oluşumunda önemli bir etken olmuştur⁵⁵. Vámbéry, İstanbul'da bulunduğu sırada aydınlarla yakın ilişkiler içerisinde bulunmuş, Tasvir-i Efkâr'da yazılar yazmış ve II. Abdülhamid döneminde yurt dışına kaçan Jön Türklerle de ilişkilerini sürdürmüştür⁵⁶.

II. Abdülhamid döneminde kültürel alanda yapılan önemli gelişme ise, Macaristan'a gönderilen, Macarlar için paha biçilemeyen Kral Mátyas'ın “Corniva”larının 35 tanesinin iade edilmesidir. Macar halkı tarafından büyük bir sevgi ile karşılanmıştır⁵⁷. Türk hükümetinin yapmış olduğu bu jest, iki ülke arasındaki dostluk bağları güçlendiren önemli bir gelişme olmuştur.

İmparatorluğu tarihi. Bu dönem Macar tarihinin de bir parçası. 3- Türk-Macar ilişkilerinin izleri Macar dilinde de görülmektedir. Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarının temelde dil tarihi araştırmalarıyla başlaması da bu yüzdendir. István Zimonyi, “ Macaristan'daki Türkoloji Çalışmaları”**Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı:43 Yıl:8 Ocak-Şubat 2002, s. 46-47.

⁵¹GézáDávid, “Budapeşte Loránd Eötvös Üniversitesi Türkoloji Bölümü”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2009,s.19.

⁵²Edit Tasnádi, “ Budapeşte Üniversitesi'nde Türkoloji 125 Yıllık”, **Türk Kültürü**, Sayı:400, Yıl:34, Ağustos 1996, s.502

⁵³Nizam Önen, “ Turan'a İki Farklı Yol: Macar ve Türk Turancılıkları”,**Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2. Basım,s.406.

⁵⁴Önen, *Turan'a İki Farklı Yol*, , 2. Basım, s.406.

⁵⁵Melek Çolak, “Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)”, **Türk Yurdu**, Sayı:290, Ekim 2011, s. 94.

⁵⁶Melek Çolak, “ 19. Yüzyıl Sonu- 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 83, Mayıs 2001, s.5.

⁵⁷Hazai,s.56.

Osmanlı'nın Macarlara, I.Dünya Savaşı'nda sağladığı kolaylıklar neticesinde Macaristan hükümetinin Osmanlı Devleti'ne olan dostane tutumu devam etmiştir. I.Dünya Savaşı sırasında iki ülkenin ilişkilerinin en yoğun olduğu dönem olmuştur⁵⁸. Macar Meclisinde İslam Dini tanındığı gibi, Macaristan'da Türk Hâkimiyetinin önemli izlerinden olan Gül Baba Türbesi de Macar Hükümeti tarafından onarılmıştır⁵⁹. Budapeşte konsolosu olan Ahmet Hikmet Bey oldukça değerli çalışmalarda bulunmuş⁶⁰, Türk-Macar ilişkilerini geliştirmiştir. 1907 yılında Budapeşte Türk başkonsolosu Mehmet Feridun Bey vakfını Macar İlimler akademisine bağışlaması, iki ülkenin ilişkilerinin araştırılması için büyük bir fedakarlık olmuştur⁶¹. İstanbul'da 1911 yılında kurulan Turan Neşri Maarif Cemiyeti ile Budapeşte'deki Turan Cemiyeti ile doğrudan ilişki içinde olmuştur⁶².

Birinci Dünya Savaşı'nda Türklerle Macarlar arasında ilişkiler, savaşta müttefik olmanın da etkisiyle daha da yoğunlaşmıştır. İstanbul Üniversitesi'nde kısa bir süre de olsa bir Macar lektör faaliyette bulunmuştur⁶³. 21 Kasım 1916 yılında İstanbul Macar Bilim Enstitüsü'nün (Konstantinapolyi Magyar TudományosIntézet) kurulmuştur⁶⁴. Faaliyetlerine 1917 yılında başlayan, enstitünün kuruluş amacı her ne kadar Macar tarihini araştırmak olmuştaysa da, iki ülkenin bilimsel çevreleri arasında bir yakınlaşma doğurmuştur. Ayrıca İstanbul Macar Bilim Enstitüsü'nün yardımıyla pek çok Türk genci Macaristan'a öğrenim için gitmiştir⁶⁵. Bu öğrenciler yeni Türkiye'nin kuruluşu sırasında Türk düşünsel yaşamının hazırlayıcısı olmuştur⁶⁶. Ayrıca Enstitünün Türk bilim yaşamına da katkıları olmuştur. Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin dağılmasından dolayı

⁵⁸Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, Belleten, Cilt: LXXII, Sayı: 265, Aralık 2008, s.948.

⁵⁹Çolak, **1956 Macar İhtilali** ve Türkiye, s.116.

⁶⁰Nizam Önen, **İki Turan Türkiye ve Macaristanda Turancılık**, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2005, s. 63.

⁶¹Rásonyi, **Macarlar ve Türkler**, s.22.

⁶²Günay Göksü Özdoğan, “*Dünyada ve Türkiye’de Turancılık*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2. Basım, s.394.

⁶³Rásonyi, **Macarlar ve Türkler**, s.23.

⁶⁴Gábor Ágoston, “*Siyaset ve Histografi: Macaristan’da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul’daki Macar Araştırma Enstitüsü*”, **Türkler**, Cilt:15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.95.

⁶⁵Melek Çolak, “*İstanbul Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)*”, **Karadeniz**, Sayı:3, s.91-92.

⁶⁶Çolak, “*İstanbul Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)*”, s.98.

Enstitü Eylül 1918 yılında kapanmıştır⁶⁷. Enstitünün açıldığı dönemde Turan Cemiyeti başkanlığına getirilmiş olan Kont Bela Szechenyi'nin başkanlığında 16 üyesinin de aynı zamanda Turan Cemiyeti'nin üyesi olduğu Macar-Türk Dostluk Birliği kurulmuştur. Macaristan'da öğrenim gören öğrencilerinde etkisiyle birlikte Macaristan'da kurulan bu cemiyetin Osmanlı ülkesindeki karşılığı da, İttihat ve Terakki merkez-i umumi üyesi Bahaeddin Şakir'in başkanlığında oluşturulan Türk-Macar Dostluk Yurdu olmuştur⁶⁸.

1918 yılında, Macar hükümetinin Anadolu'nun kuzey sahillerinin araştırılması, taşranın ekonomik coğrafyasının ve folklorunun incelenmesi amacıyla yapmış olduğu gezi sırasında elde edilen bulgularda Türk kültürü ile ilgili bilgiler de toplanmıştır⁶⁹. István Györffy yapmış olduğu gezi esnasında, Türk halkı ve resmi görevlilerin her yerde onları memnuniyetle karşıladığını ve Macar olduklarını öğrenir öğrenmez en fakir Türk köylerinin ile araştırma ekibine göstermiş olduğu ilgi ve sevgiden bahsetmiştir⁷⁰.

Türk Kurtuluş Savaşı, Macaristan'da mazlum milletlerin direniş ve varoluş mücadelelerine bir örnek olarak görülmüştür. Macar Turancıları, bu düşünce çerçevesinde Türk Kurtuluş Savaşı'nı desteklemişlerdir. Öncelikle Macaristan'da ve daha sonra da Avrupa'da Türk Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını göstermek ve destek sağlamak için bir takım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Macar Turancıların 1921 yılında kurmuş olduğu Turan Haber Ajansı, Türk Kurtuluş Savaşı'nın propagandasını yapmak için kurulmuştur. Türk Kurtuluş Savaşı Macaristan'da sadece Macar Turancıları tarafından değil, tüm Macar halkı tarafından yakından takip edilerek, desteklenmiştir⁷¹. Atatürk ile de bizzat tanışmış olan ünlü Türkolog Lászlo Rásónyi o yılları şöyle anlatmaktadır; “*Kemal Paşa'nın cesur ve pazarlık tanımayan isteklerini ve başlangıç hareketlerini, zaferlerini nefesimizi tutarcasına*

⁶⁷ Ágoston, **a.g.m.**, s.96.

⁶⁸ Nizam Önen, “*Budapeşte’de Bir Türk İmam Abdüllatif Efendi’nin Hayatı*”, **Toplumsal Tarih**, Cilt:27, Sayı:160, Nisan 2007, s.79.

⁶⁹ Melek Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, s. 945.

⁷⁰ Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, s.946.

⁷¹ Hazai, s.34.

*heyecanla okuyorduk. Bütün bu haberler yere serilen ve ülkesi üçte bire inen Macar ulusunun geleceği için de bir ümit kıvılcımı teşkil ediyordu.”. Macar halkı Türk Kurtuluş Savaşı’nı daha yakından takip etmek ve „Avrupa’nın yanlı haberlerine inanmamış olmalarının da etkisiyle, *Magyarsag* isimli gazetenin muhabirlerinden Türkiye’ye göndermişlerdir. Kurtuluş Savaşı ile çıkan sayısız haberle birlikte, Atatürk önderliğinde emperyalizme karşı kazanılan zafer ile imzalanan Lozan Barış Antlaşması’da *Magyarsag* gazetesinde yer almıştır. “ *Türk kardeşimizi bütün kalbimizle selamlıyor ve dünyanın en mutlu çevresi Asya’dan bugün yukarı çekilen Ay Yıldızlı bayrakla guru duyuyoruz.*”, “ *Türk Zafer geçidini hüüzünlü Macar toprağından takip eden bizler Türkçe “Çok Yaşa” diye bağırarak heyecanla selamlıyoruz....*” “ *Türk zafer geçidi bir ümidin önceden tasarlanmış bayramı. Üstünlüğün mutlak sağlanacağı manasına gelmez. Dört sene ıstırap çekmişler. Bazen sürçmüşler. Yeniden güç harcayarak, dayanıklılık elde ederek bozkırdan mavi denize ulaşmışlardır.*”⁷²*

Bu dönemde Macar Turancılarının diğeri bir faaliyeti de Türk öğrencileri eğitim ve öğretim amacıyla Macaristan’a gelmesini sağlamak olmuştur. Budapeşte’deki Turan öğrencileri için yurt, cami ve Turan Ülkeleri’nin eserlerini içeren bir kütüphane yaptırmışlardır⁷³.

Yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasının ardından eski ve köklü ilişkiler kültürel alanda da devam etmiş, Atatürk yeni kurulan ülkenin, yeniden inşası için Macar uzmanlarından yararlanmıştı. Bu dönemde yaklaşık 4-5 bin Macar uzman Türkiye’de bulunarak “*fırtınalı modernizasyona*” tanıklık etmişlerdir⁷⁴. Adana, Ankara, İstanbul, İzmir başta olmak üzere Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde eğitimden, mimariye, tarımdan sanayiye kadar pek çok alanda uzmanlar istihdam edilmiştir. Gelen uzmanlardan bazılarından bahsetmek gerekirse, katkılarıyla öne çıkan uzmanlar, 1925 yılında Türkiye’ye gelen Antal Rethly, Ankara’da

⁷² Laszlo Rásónyi, “*Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları*”, **Doğu Avrupada Türklük**, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s.425-433.

⁷³ Tarık Demirkan, **Macar Turancıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları:99, İstanbul 2000, s.128.

⁷⁴ Melek Çolak, **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu Aksakallı Havabakan Antal Bey**, Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2012, s.21.

Meteoroloji Enstitüsü'nü kurmuş⁷⁵, Ankara'da yaptığı çalışmaların yanı sıra, Anadolu'ya geziler düzenleyerek, oldukça önemli çalışmalarda bulunmuştur⁷⁶. Lászlo Rásónyi, 1935-1942 yılları arasında başta Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Hungaroloji kürsüsünün kurulması yanı sıra, Türk-Macar ilişkilerinin gelişmesinde de önemli rol oynamıştır. 1936 yılında bizzat Atatürk'ün emriyle gelen Béla Bartók, Türk halk müziği üzerine yaptığı çalışmalar oldukça değerli ve önemlidir. Ayrıca Atatürk döneminde birçok Macar eğitimci Türkiye'de görev almıştır. Örneğin Locy Lajos, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde hizmet vermiştir. Bunun dışında Macaristan'a öğrenci gönderimi bu dönemde de devam etmiştir⁷⁷. Bu saydığımız isimlerin dışında oldukça farklı yerlerde farklı görevlerde çalışmış uzmanlar da bulunmaktadır⁷⁸.

Macaristan'da gerek Macar halkı arasında, gerekse Macar siyasetçileri arasında Mustafa Kemal Atatürk her zaman hayranlık uyandırmıştır. Macarlar Atatürk'e karşı büyük bir saygı duymuşlar ve yapmış olduğu reformları dikkatle izlemişlerdir. 1938 yılında Atatürk'ün vefatı tüm dünyada olduğu gibi Macaristan'da da büyük bir yankı uyandırmış ve derin bir üzüntü yaratmıştır. Atatürk'ün vefatını öğrenen Kral Naibi Amiral Horthy, haberi alır almaz Türkiye Büyük Millet Meclis Başbakanına içten bir başsağlığı telgrafi çekmiş ve özel kalem müdürünü de Türkiye Büyükelçisi'ne göndererek, taziyelerini iletmiştir⁷⁹. Macaristan Başbakan'ı 21 Kasım'da, Atatürk'ün cenaze törenin yapıldığında, Macaristan'da milli matem günü kabul etmiş, ülkedeki bütün resmi binaların siyah bayrak çekmesini emrettiği gibi⁸⁰, halkta evlerine matem bayrağı çekmiş,

⁷⁵Çolak, **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu**, s.40-41.

⁷⁶Çolak, **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu**, s.58.

⁷⁷Melek Çolak, “ *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerin Yeri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XX, Sayı:58, Mart 2004, s.238-239.

⁷⁸Örneğin, 1930'lu yıllarda Muğla'da da bir grup Macar'ın olduğu ve günümüzde de hala mevcut olan Milas Macar Evleri'ni inşa ettikleri, Muğla'nın imarında da çalıştıkları bilinmektedir (Melek Çolak, “*Muğla ve Çevresinde Macarlar*”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Yıl:5, Sayı:10, 2006, s.43). Ödemiş'in de ilk şehir planı Macar Mühendis Scarpa tarafından çizilmiştir (Ülkü Altınoluk, “*Ödemiş'te Milli Mimarlık*”, **Art Dekor**, Yıl:6, Sayı:63, Haziran 1988, s.79) .

⁷⁹Melek Çolak, “ *Atatürk'ün Vefatı ve Macaristan'daki Yankıları*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:57 Kasım 2003, s.1012-1013.

⁸⁰Çolak, “*Atatürk'ün Vefatı ve Macaristan'daki Yankıları*”, s.1013-1014.

hatta sokak lambalarına bile siyah krepler asmışlardır. Ayrıca cenaze törenine de bir heyet göndermişlerdir.

Macar basını da Atatürk'ün vefatından dolayı oldukça yoğun haberlere yer vermiştir⁸¹. 11 Kasım 1938 tarihli Ujsag isimli gazete de “*Türkiye'nin kurtarıcısı, yücelticisi, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Kemal Atatürk artık yok....*”⁸² 11 Kasım 1938 tarihli Pesti Hirlap isimli gazetede de “*Türkiye Cumhuriyetini kuran, yüzyılın en büyük şahsiyeti, milli önder, devlet adamı, kurucu dahi Kemal Atatürk yaşayanlar arasından ayrıldı....*”⁸³ şeklinde yazılara yer verilmiştir.

Macaristan hükümetinin Atatürk'ün vefat haberi üzerine göstermiş olduğu bir diğer tutum ise, vefat haberi alınır alınmaz, Kassa şehrinin en işlek meydanına *Hüzün Meydanı* (Szomorusagi Negyzet) adı verilmiş olmasıdır. Meydana astıkları bir tabelada da Atatürk'ün hayatını anlatmışlardır⁸⁴.

---

⁸¹Çolak, “*Atatürk'ün Vefatı ve Macaristan'daki Yankıları*”, s.1014.

⁸²Erkun, **Macar Basımında**, s.7.

⁸³Erkun, **Macar Basımında**, s.17.

⁸⁴ Çağyan, **a.g.m**, s.125.

I. BÖLÜM

1939-1989 YILLARI ARASINDA MACARİSTAN

I-1. Macaristan'da Siyasi Durum

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Macaristan'da diğer yenik devletler gibi, ağır şartlar içeren bir barış anlaşması imzalayarak⁸⁵, iki savaş arası döneme girmiştir. İmzalanan barış anlaşması için Tibor Mayor, “ 4 Haziran 1920, tarihi Büyük Macaristan'ın çarmıha gerilip parçalandığı gündür.”⁸⁶ İfadesini kullanmıştır. Macarlar için ulusal bir felaket sayılan Trianon'dan sonra⁸⁷, Macaristan iç politikada muhafazakar, dış politikada revizyonist* bir siyaset gütmüştür⁸⁸. Macaristan'ın izlediği revizyonizm politikası, Macaristan'ı Almanya ve İtalya ile yakınlaşmaya itmiştir. Almanya'nın çok güçlenmiş olması, bizzat Hitlerin Trianon Anlaşmasının düzeltilmesine taraftar olmasının etkisi ile 1938 yılından sonra Macar dış politikası, Hitler Almanya'sını yakından takip etmeye başlamıştır⁸⁹.

⁸⁵ Macaristan ile 4 Haziran 1920 yılında Trianon Anlaşması imzalanmıştır. Savaştan önce toprakları 330.000 kilometre kare iken, Trianon ile bile birlikte 92.000 kilometreye kareye, nüfusu da 22 milyondan 7.5 milyona düşmüştür. Endüstrisinin % 80'ini, buğdayının % 6'sını, şeker pancarının % 85'ini ve ormanların % 83'ünü kaybetmiştir. Macaristan ordusu, 35.000 kişiye indirilmiş ve mecburi askerlik kaldırılmıştır. Tuna'daki donanmasını Müttefiklere teslim etmiş ve deniz ve hava kuvvetleri bulduramamıştır. Ayrıca tamarat borcu ile bir takım ekonomik ve mali yükler de yüklenmiştir. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, Alkım Yayınevi, Ankara 1995, s.148.

⁸⁶ Tibor Mayor, “ *Macaristan ve Trianon Muahedesi*”, **Türk Kültürü**, Yıl:VIII, Sayı:9, Temmuz 1970, s.621.

⁸⁷ Steven B. Vardy, “ *The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Interwar Hungarian Irredentism*”, **Hungarian Studies Review**, Vol. X, No:1, Spring 1983, s.21.

***Revizyonist**: Uluslar arası alanda mevcut statükoyu, varolan güç dağılımını değiştirmeye yönelik tutumda olmak (**Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü**, Hazırlayanlar: Okan Gümüş, Aziz Sevi, Polat Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Mart 1996, s.275-276.)

⁸⁸ Önen, **İki Turan: Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**, s.203.

⁸⁹ András Székely; **A Brief History of Hungary**, Translated: Elek Helvey, Archives of Corniva Kiadó, Fourth Edition, Budapest 1973, p.39.; “*Macaristan Trianon Anlaşması'ndan kurtulmak ve yeniden Tarihi Macar Krallığı olarak adlandırılan bölgeyi ele geçirmek istemesi, Almaya'nın dış politikasını kendisi için uygun bulması, Macar dış politikasında Gömbös'ten beri süren İtalya ve Almanya ile dostluğa dayanan ilişkilerinin sürdüğü bu dönemde 2 Kasım 1938'de Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop ile İtalyan Dışişleri Bakanı Ciano'nun I. Viyana kararı ile Komárom, Érsekújvár, Rozsnyó, Kassa, Ungvár ve Munkács kentlerinin dahil olduğu 12.103 km'lik bir toprak parçası, %86.5'i Macar 1.050.000 kişilik nüfusuyla Macarista'a vermiştir. Kont Pal Teleki'nin*

1939'da İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Macaristan tarafsız kaldığı açıklamıştır. Hatta Nisan 1940 yılında Yugoslavya ile bir barış anlaşması dahi imzalamıştır⁹⁰. Ancak 30 Ağustos 1940 yılında II. Viyana kararları ile elde ettiği toprak kazancı sonrası, 20 Kasım 1940 yılında Mihver Devletleri'ne katılmıştır⁹¹.

Döneminin ileri görüşlü liderlerinden olan Kont Pal Teleki kısmen de olsa Almanya'nın politikalarının dışında kalmaya çabalamışsa da başarılı olamamıştır⁹². Pal Teleki barışçı politikalar izlemek istemiştir. Yugoslav-Alman uyumsuzluğu çıkması ve Alman ordusunun izin almadan, Macaristan'dan geçmesi üzerine intihar etmiştir⁹³. Kont Pal Teleki'nin intiharı üzerine yerine László Bárdossy Başbakan olarak göreve getirilmiştir. 26 Haziran 1941'de László Bárdossy'nin yönetimindeki Macar Hükümeti, Sovyetler Birliği'ne savaş ilan etmiş ve böylelikle Macaristan, her ne kadar tarafsız kalmak istemişse de, resmi olarak İkinci Dünya Savaşı'na girmiştir⁹⁴.

II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Trianon Anlaşması'yla kaybettiği topraklarının büyük kısmını geri almıştır. Miklós Horthy de Nagybánya⁹⁵, müttefiki olduğu Almanya-İtalya-Japonya'ya kazanacağına olan inancını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Savaş sırasında Nazi yanlısı bir rejime sahip olan Macaristan'da⁹⁶, László Bárdossy'nin yerine Başbakan olarak Miklós Kállay, 1942 Martında atanmıştır. Miklós Kállay'ın görev yaptığı 1942 Mart-1944 Mart arası tarihte Macaristan'da bir değişim yaşanmıştır⁹⁷. Miklós Kállay, 1942-1943 döneminin kış aylarında, II. Macar ordusunu Rus cephesine sevk edilmesini kabul

---

ikinci kez başbakanlık görevine getirildiği dönemde, Karpatalja bölgesinin ele geçirilmesiyle bu süreç devam etmiştir", Melek Çolak, " II.Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939-1945)", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 27, Güz 2010, s.79-81.

⁹⁰Székely, **ibid**, s.39.

⁹¹Önen, **İki Turan: Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**, s.205-206.

⁹² Volkan Yaraşır, **Uluslar arası İşçi Hareketleri**, Akyüz Yayın Grubu, İstanbul 2004, s.509..

⁹³ Ayşe Denknalbant, "Macaristan", **DİA**, Cilt:27, Ankara 2003, s.291.

⁹⁴ Güngörmüş, **Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş**, s.71; Melek Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, Nehir Yayınları, İstanbul 2009, s.18

⁹⁵ 1 Mart 1920 tarihinde, "*Kralsız Macaristan krallığı*" naibi olarak göreve gelen tuğamiral Miklós Horthy 15 Mart 1944 yılına kadar görevde kalmıştır.

⁹⁶**Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Kuzey Kore**, Derleyen: Ragıp Zarakolu, Alan Yayıncılık, Nisan 1990, s.279.

⁹⁷ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.19

etmiştir. Yahudilere karşı bir kanun çıkarmış ve ülkedeki solcu muhalefete sert davranmıştır. II. Macar ordusunun Don cephesinde aldığı büyük yenilgiden sonra, ülkenin manevra alanını genişletmeye çalışarak savaştan çıkma yolları aramış ve 9 Eylül 1943 tarihinde İngiliz Hükümeti'nin sunduğu mütareke anlaşmasının metnini kabul etmiştir⁹⁸.

Miklós Kállay'ın 1942 Martı'ndan itibaren savaştan çekilmek istemesi, ayrı bir barış yapmaya hazırlanması üzerine, 19 Mart 1944 tarihinde Almanlar devreye girmiştir. Almanya'nın Macaristan'ı işgal etmesi üzerine ilk iş olarak, Horthy'nin Alman destekçisi olan General Döme Sztójay'ın Başbakan olarak atanması sağlanmıştır⁹⁹.

17 Mart 1944 tarihinde Macar Devlet Başkanı Amiral Horthy, Almanya'ya çağırılmıştır. Amiral Horthy'nin Almanya lideri Hitler ile yaptığı görüşmede Alman-Romen, Hırvat, Slovak güçlerinin Macaristan'a yapabilecekleri bir saldırı tehdidi ile şantaja maruz kalmıştır¹⁰⁰. Yahudilere karşı sert önlemler alınması istenmiştir. Amiral Horthy her ne kadar Yahudilere ilgili konuya karşı çıkmış, şantajlara boyun eğmek istememiştir. 19 Mart 1944 tarihinde Alman Birlikleri Macaristan'a girmiş, Macaristan Başbakanı Kállay'ın yerine Büyük Alman İmparatorluğu Komiseri Döme Sztójay göreve getirilerek kukla bir hükümet kurulmuştur¹⁰¹. Kállay, Budapeşte'deki Türkiye Cumhuriyeti Elçisi'ne sığınmıştır¹⁰². Ülkede Alman etkisinin başlamasıyla birlikte, Macar Yahudileri (yaklaşık yarım milyon) Auschwitz'e gönderilmiştir¹⁰³.

23 Ağustos 1944 tarihinde Romanya Almanya ile yapmış olduğu ittifakı bozunca General Géza Lakatos yeni bir hükümet kurmuş ve savaşa girmemek için değişik yollar aramıştır. Miklós Horthy, radyo konuşmasında 15 Ekim 1944

⁹⁸ Yaraşır, s.510; László Borhi, **Hungary in the Cold War 1945-1956: Between the United States and the Soviet Union**, CEU Press, Budapest 2004, p.29.

⁹⁹ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.19.

¹⁰⁰ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.19.

¹⁰¹ Miklós Molnár, **A Concise History of Hungary**, (Translated by Anna Magyar), Cambridge University Press, Cambridge 2009, p.289.

¹⁰² László Borhi, **ibid**, p.32.

¹⁰³ Molnár, **ibid**, s.290.

tarihinde Sovyetler Birliği ile ateşkes anlaşması yaptıklarını duyurmuşsa da ertesi gün Almanların baskısıyla bu anlaşma geçersiz ilan edilmiş ve Miklós Horthy de “*koruma altına*” alınmıştır¹⁰⁴. Almanların yönetime getirdikleri Szálasi'nin Oklu Haçlar Partisi* bir terör rejimi kurmuştur¹⁰⁵.

Aralık 1944 tarihinde Kızıl Ordu'nun Budapeşte'yi kuşatması üzerine, Szálasi hükümeti Almanya'ya kaçmıştır. Macaristan'a Rus ordusunun 4 Nisan 1945'te girmesiyle (Bkz: Ek C 2) Alman etkisi de sona ermiştir¹⁰⁶.

Macar generali Miklós, elindeki Macar kuvvetleriyle birlikte Ruslarla birleşerek geçici bir hükümet kurmuştur. Alman işgalinden kurtulan Macaristan topraklarında bir seçim yaptırmış ve bir Meclis oluşturmuştur. Kurulan Miklós hükümeti 20 Ocak 1945'te müttefikler adına Sovyetlerle bir ateşkes imzalamıştır¹⁰⁷. Anlaşma şartları sonucunda Macaristan, Yugoslavya ve Çekoslovakya'ya 100 milyon dolar, Sovyetlere de 200 milyon dolara savaş tazminatı ödemiştir¹⁰⁸.

Macar halkı ikinci dünya savaşı sırasında 500.000 sivil ve askerini kaybetmiştir. Birçok Macar Almanlara ya da Ruslara esir düşerek, çalışma kamplarında telef olmuştur. Savaş sonrasında Macaristan Trianon Anlaşması ile belirlenen sınırlarına çekilmiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁴ Güngörmüş, s.72.

*Macarca ismi Magyar Nemzeti Szocialista Párt (MNSZP) olan parti, “Sivri Haçlar” partisi olarak da bilinmektedir. Macaristan karakterleriyle öne çıkan bu partinin kurucusu Ferenc Szálasi'ydi. Parti amblem olarak Gamalı Haç'tan esinlenerek, uçları sivriltilmiş haç işaretini kullanmaktaydı. Oklu Haçlar Partisi, kuruluşundan sonra faşist hareketin en güçlü yapısı haline geldi. Partinin demogajik söylemleri özellikle yoksul kesimler üzerinde etki kurmasını sağladı. “... Szálasi'nin uzlaşmazlığı ve açıklığı sadece milliyetçi sağda değil, proleterya arasında bile daha çok yankı buldu. Budapeşte'nin kızıl dış mahalleleri hareketin kaleleri haline geldi... Büyük mülkiyetin ortadan kaldırılması, isteğinin çok sayıda işçi ve köylünün beğenisini kazanmasında şaşırtıcı bir yan yoktu. Parti Alman dış politikasına kayıtsız şartsız katılmasını istiyordu. Feodalizm ve kapitalizm düşmanlığı köklü bir Yahudi düşmanlığıyla birleşiyor ve bunların Yahudi düşmanlığını maskeleyen amaçlamış bir görünüşten başka şey olmadıkları sorusu ortaya çıkıyordu”. Yaraşır, **a.g.e.**, s.509; Székely, **ibid**, p.40.

¹⁰⁵ Macaristan”, s.7614; Székely, p.41.

¹⁰⁶ Denknlabant, **a.g.m.**, s.291.

¹⁰⁷ Macaristan”, s.7614; Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.20.

¹⁰⁸ Armaoğlu, s.397; Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.20.

¹⁰⁹ Güngörmüş, s.72; Çolak, s.19-20.

Macaristan'da 1944 yılında Rus işgali başlamış¹¹⁰, Nazi yönetiminde Rusya'ya kaçan komünist önderler, Sovyetler ile tekrar Macaristan'a geri dönmüşlerdir. Bu isimler arasında bulunan Rákosi Mátyás, Ernő Gerő gibi isimler daha sonra ülkenin yönetimini ele geçirmişlerdir¹¹¹.

1945 yılında yapılan genel seçimlerde Független Kisgazdapárt/ FKgP (Bağımsız Küçük Çiftçi Partisi), kırsalkesimdeki vatandaşların arasında olduğu kadar kentlerde de taraftar bulmuş ve oyların %56'sını alarak kazanmıştır¹¹². Ne var ki FKgP büyük güçlerin de desteği ve isteği ile genel seçimlere katılan, ancak gerekli oyu alamayan sosyal demokratlar ile, Nemzeti Parasztpárt(Ulusal Köylü Partisi) adı altındaki köylü-çiftçi kesiminin temsilcisi parti ve Macar Komünist Partisi ile koalisyona giderek hükümet kurmuş ve Sovyetler'in isteği doğrultusunda oluşturulan bir koalisyon hükümetinin başına Zoltán Tildy Cumhurbaşkanı olarak, Ferenc Nagy'de Başbakan olarak getirilmiştir. 1 Şubat 1946'da Macaristan'da Cumhuriyet ilan edilmiş ve Macaristan'ın ilk devlet başkanı da Zoltán Tildy olmuştur¹¹³.

Komünistler, Ulusal Cephe içerisinde bir sol blok oluşturarak, zamanla Çiftçi Partisi'ni tasfiyesini gerçekleştirmişlerdir. 31 Mart 1947 seçimlerinde Komünistler göreve gelmiştir¹¹⁴, 1948 yılında, Szociáldemokrata Párt ile Kommunista Párt birleşerek Magyar Dolgozok Pártja/MDP (Macar Emekçi Partisi) kurularak, rakip partileride birkaç yıl içinde bertaraf etmiştir. Bunun nedeni Stalin'in yerli komünistlerin milliyetçi tutumlarından kuşkulanmaya başlaması olmuştur. Stalin'e göre Doğu Avrupa tümüyle Sovyet etkisi altına girecekse, Moskova ile paralel hareket edecek kadroların işbaşında olması gerekmesidir¹¹⁵.

¹¹⁰ Güngörmüş,s.72.

¹¹¹ Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.21; Güngörmüş, s.77.

¹¹² *Macaristan* ",s.7614.

¹¹³ Güngörmüş, s.78; Székely,42-43.

¹¹⁴ Güngörmüş,s.78; *Macaristan* ",s.7614;

¹¹⁵ Hülya Şirin, **Macaristan'ın Sosyalizm Sonrası Ekonomik Yapısı ve Avrupa Topluluğu ile İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s.2.

Komünist Parti bir önceki seçimde her ne kadar %22 oy almışsa da yönetimde oldukça fazla söz sahibi olmuş ve nihayet 1949'da yapılan “*Sovyet stili*” seçimle %95 oy alarak iktidara gelmiştir¹¹⁶. 1949 seçimlerinden sonra Macar bayrağına da orak-çekiç amblemi konulmuştur¹¹⁷.

Szociáldemokrata Párt ile Kommunista Párt'ın Magyar Dolgozok Pártja ismi altında birleşmesi ve ilerleyen tarihlerde Komünist Parti'nin önde gelen yöneticilerinden László Rajk'ın 15 Ekim 1949 tarihinde gösterişli bir davayla idam edilmesi, MDP genel sekreteri Rákosi Mátyás'ın ismiyle özdeşleşecek olan Stalinist dönemin başlangıcı olmuştur¹¹⁸.

Rákosi Mátyás dönemi ile birlikte Macaristan'da köklü bir değişim başlamıştır. “*Küçük Stalin*” dönemi¹¹⁹ olarak da tarihe geçen bu dönemde, diktatöre dönüşen Rákosi Mátyás, ülkede Stalinist idareyi kurmuş zorla kolektivist ve planlı ekonomiyi tamamlamıştır. Muhalifler yakalanarak yargı kararı olmadan infaz edilmiş, bazıları yabancı toplama kamplarına götürülmüştür¹²⁰.

20 Ağustos 1949 tarihinde Macar Halk Cumhuriyeti'ni ilan edilmiş ve Macaristan'ın ilk yazılı anayasası olan Macar Halk Cumhuriyeti Anayasası'nı yürürlüğe girmiştir. Anayasa, Stalin Anayasası olarak bilinen 1936 tarihli Sovyetler Birliği Anayasası'ndan etkilenecek hazırlanmıştır. Bu anayasa, Macaristan'ın halkçı bir cumhuriyet olduğu; cumhuriyetin amele, işçi ve köylü devleti olduğu; iktidarın işçi halka ait olduğu; iktidarın seçilmiş ve halka karşı sorumlu milletvekilleri aracılığıyla kullanılacağı belirtilmiştir¹²¹. Bu anayasa ile birlikte Macaristan, 1989 yılına kadar Komünist Sovyet Blok içerisinde yer almıştır.

¹¹⁶ Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.23; Yaraşır,s.516.

¹¹⁷ Güngörmüş, s.79.

¹¹⁸ Ateş Uslu, “ *İki Tartışmanın Işığı Altında Macaristan'da Tarih Yazımı (1945-1956)*”,**Praksis Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi**,Güz 2006, s.114.

¹¹⁹ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.26.

¹²⁰ İzzet Eroğlu, “ *Demokrasiye Geçiş Sonrası Macaristan'ın Hükümet Sistemi*”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt:1 Yıl:2, Sayı:6 Temmuz 2011, s.353.

¹²¹ Eroğlu, **a.g.m.**,s. 353.

Stalin'in 5 Mart 1953 tarihinde ölümü, ardından 17 Haziran'da yaşanan Doğu Berlin ayaklanmasının Macaristan üzerinde göstermiş olduğu etki ve Haziran ayında ekonomik koşulların kötü olmasından dolayı Macaristan'da ayaklanan işçiler Sovyetleri telaşlandırmıştır¹²². Bu gelişmelerden sonra Macar Komünist Partisi ve aynı zamanda Başbakan Rákosi Moskova'ya çağrılmış, Başbakanlığı bırakarak sadece parti lideri olarak kalması istenmiştir¹²³. Bunun akabinde, 4 Temmuz 1953 tarihinde Rákosi'nin yerine Imre Nagy Başbakan olmuştur¹²⁴.

Nagy döneminde bazı yumuşamalar görülmüş, köylüye toprak mülkiyeti tanınmaya başlanmıştır. Rákosi döneminin aksine din konusunda hoşgörüyeye gidilmiştir. Ağır sanayi yerine tüketim mallarının üretimine hız verilmiştir¹²⁵. 1954 yılının Temmuz ayında, af ilan edilmiş ve Rákosi döneminde hapse atılan János Kádár, Feren Donáth, Sándor Haraszti, Gyula Kallái, Géza Losonczy, György Aczél gibi komünist önderleri serbest bırakılmıştır¹²⁶.

Imre Nagy, başa geçtikten sonra, siyasi suiistimallerin yanı sıra, yolsuzlukların da üzerine gitmiştir. Yaşanılan bu gelişmelerin etkisiyle, 1-2 Ekim 1954 tarihinde yapılan MDP'nin IV. Toplantısında Imre Nagy rakibi olan Rákosi karşısında büyük bir zafer kazanmıştır¹²⁷.

Imre Nagy'nin bu tutumu Moskova'da endişe yaratmış,8 Ocak 1955 yılında Moskova'da Sovyet yöneticileri ve Macar yöneticileri arasında bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmenin aslında amacı, Imre Nagy'i görevden almak istenmesi olmuştur. Nagy'nin uyguladığı politikalar sonucunda, Macaristan ağır sanayiden ziyade tüketim mallarına yönelmesi, Sovyetler için ittifakın güvenliğini tehlikeye atmış olduğu, Macar Hükümetinin izlediği ekonomik, politik, kültürel

---

¹²² Armaoğlu, s.475.

¹²³ Armaoğlu, s.475.

¹²⁴ Güngörmüş, s.85.

¹²⁵ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s.30.

¹²⁶ Güngörmüş, s.85.

¹²⁷ Güngörmüş s.85.

reform girişimleri ağır şekilde eleştirilmiştir. Hatta bu uygulamaların parti davasına ve sosyalizme zarar verildiği idda edilmiştir. Bu görüşme sırasında, özellikle Malenkov, Imre Nagy ağır bir şekilde suçlanmıştır¹²⁸.

Imre Nagy Macaristan'a döndükten bir süre sonra sağlık sorunlarından dolayı görevden ayrılmıştır. 18 Nisan 1955 tarihinde, Macar Parlamento'su Imre Nagy yerine András Hegedüs, 'ün Başbakanlığı'na getirildiğini açıklamıştır. Macaristan bir yandan içeride bu gelişmeleri yaşamış diğer taraftan da aynı dönemde Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın üye ülkeleri arasına kabul edilmiştir¹²⁹.

Soğuk Savaş'ın şiddetli bir şekilde devam ettiği bu süre zarfında, Londora ve Paris Antlaşmalarıyla Fedaral Alman Cumhuriyeti'nin NATO'ya tam üye olması, Sovyetlerde yeni bir krizi gündeme getirmiştir. Sovyetler Birliği, NATO'ya karşı kendi savunma ve askeri dayanışma amacıyla Varşova Paktı'nı kurmuştur. Imre Nagy yerine Başbakan olarak göreve başlayan András Hegedüs, 14 Mayıs 1955 tarihinde Varşova Paktı'nı imzalamıştır¹³⁰.

1944 yılından 1956 yılına kadar geçen on iki yıllık süreçte, Macaristan'ın Sovyetler Birliği altındaki bu zor süreci, yirminci yüzyılın en kanlı ihtilallerinden birini doğurarak tarihe geçmiştir. Macar İhtilalinin temelleri, 1948 yılından beri Macaristan'ı sarmalayan totaliter sistem olmuştur¹³¹. Fejtö Macar İhtilalinin nedeni için *“bugüne kadar görülmemiş topluca terör”*¹³² ifadesini kullanmaktadır. Agnes Heler de devrimin isteklerini şöyle sıralar; *“İlki kendi kendini idare ve bunun yanında Sosyalist mülkiyet sistemi, ikincisi çoğulcu politika, parlamenter rejim ve çok partili sistem. Üçüncüsü ise tarafsızlık ulusal bağımsızlık ve blok sisteminin terk edilmesi.”*¹³³ 23 Ekim 1956' da başlayan *Macar İhtilali* kısa sürede tüm ülkeye yayılmış, Macar Hükümeti'nin ihtilali

¹²⁸Güngörmüş s.86.

¹²⁹Güngörmüş, s.87.

¹³⁰Molnár , p.308.

¹³¹ Francois Fejtö, **1956 Macar İhtilali İlk Antitotaliter İhtilal**, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012, s.46.

¹³² Fejtö, a.g.e, s.53.

¹³³ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3....**,s.307.

bastıramaması üzerine, Sovyetler yönetiminden yardım talebi istemiş ve ihtilal oldukça kanlı bir şekilde Sovyetler Birliği tarafından bastırılmıştır¹³⁴.

Macar İhtilali bastırılmadan altı gün önce, 4 Kasım 1956 tarihinde, János Kádár (Bkz: Ek C 3), Sovyetlerin desteği ile birlikte, Debrecen’de ihtilal hükümetini kurduğunu ilan etmiş ve kendini başbakanlık yolunu açmış olan tarihi kararı almıştır¹³⁵.

Yaklaşık olarak 30 yıl sürecek olan Kádár iktidarı, ülkede yeni bir sayfa açmıştır. Ülkede yaşananların sorumlusu olarak görülen, Rákosi Mátyás Sovyetler Birliği’nden bir daha ülkesine dönmesine izin verilmemiştir. Yine Magyar Dolgozók Pártja’nın adı Magyar Szocialista Munkáspárt olarak değiştirilmiş ve birçok kurum ile kuruluşların ismi değiştirilerek, geçmişin acı izleri silinmeye çalışılmıştır. Kádár döneminde, yeni düzenlemeler ile birlikte, daha esnek uygulamalara gidilmiş; devlet izleyeceği siyaseti kısmen de olsa kendi belirlemiştir¹³⁶.

Macaristan, 1972 yılında yeni bir anayasa kabul etmiş, böylelikle Parlamento’nun siyasetteki rolü önemli ölçüde azaltılmıştır. 1972 yılındaki Anayasa değişikliği ile oluşturulan Anayasa metni 1989’daki reformlara kadar yürürlükte kalmıştır.¹³⁷ Federal Almanya Cumhuriyeti ile 1973 yılında diplomatik ilişkilerinin tesis edilmesi, Macaristan’ın Batı’ya açılmasının ilk hamlesi olmuştur¹³⁸.

1970’li yıllarda gelişen yumuşama dönemi, 31 Ocak 1973 tarihinde Helsinki’de başlayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)’nin sonucunda oluşturulan Helsinki Nihai Senedi* Macaristan tarafından da

¹³⁴ Kadir Mısıroğlu, **Macar İhtilali**, Sebil Yayıncılık, İstanbul 1996, s.200.

¹³⁵ Güngörmüş, s.120.

¹³⁶ Molnár , **ibid**, p.325; Güngörmüş, s.121.

¹³⁷ Eroğlu, **a.g.m.**,354.

¹³⁸ Eroğlu s.126.

* Soğuk Savaş koşullarındaki Avrupa’nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve katılan devletler arasında bu amaca yönelik işbirliğinin geliştirilmesi düşüncesiyle kurulmuş, kuruluş aşamasında çift kutuplu dünya üzerinde Doğu ile Batı arasında bir danışma ve

imzalanmıştır. Detant döneminin de etkisiyle Macaristan bu dönemde, yakından takip ettiği Moskava'dan yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır¹³⁹.

1978 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinden büyük bir törenle Macaristan'a geri getirilen *Szent Korona* diye bilenen Kutsal Macar emanetleri, Amerika ile Macaristan'ın ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca bu olay ile birlikte, Macaristan'ın Sovyet Bloku dışında diğer ülkelerle de siyasi müzakerelere açık olduğunun bir işaretini vermiştir¹⁴⁰.

Kádár döneminin bu esnek politikası nedeniyle diğer ülkeler tarafından “*gulyáskommunizmus*” (gulyas komünizmi) olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde Magyar Sozcialista Munkáspárt ile Sovyelerin ilişkileri diğer, Doğu Blok'u ülkelerinden daha farklı şekilde ilerlemiş ve bu yüzden siyaset bilimciler tarafından *kadarizm* diye adlandırılmıştır¹⁴¹.

Macar Meclisi, Haziran 1987'de Károly Nemeth'i Cumhurbaşkanı, Károly Grósz'u Başbakan seçmiştir. Kádár 1988'de parti genel sekreterliğinden çekilmiş ve resmi olarak Kádár dönemi sona ermiştir. Kádár'ın yerine parti başkanlığına da Károly Grósz gelmiştir¹⁴².

Grósz, öncelikle Poszgay Imre, Nyers Rezső ve Németh Miklósgibi tanınmış radikal reformculardan oluşan bir politbüro kurmuştur¹⁴³. Alınan sert ekonomik önlemler kurulan bu politbüroyu istifaya sürüklemiştir. Macaristan'da radikal değişim hız kazanmaya başlamış, kurulan yeni politbüro daha çok reformist ve daha az tutuculardan oluşmuştur¹⁴⁴.

---

uzlaşma platformu olarak tasarlanmıştır. **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)** (Editör: Baskın Oran), Cilt:1, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.657.

¹³⁹ Armaoğlu, **a.g.e**, s.650.

¹⁴⁰ Güngörmüş, **a.g.e**, s.121.

¹⁴¹ Güngörmüş, s.125.

¹⁴² *Macaristan*, s.7614

¹⁴³ Leslie Holmes, **Post Komünizm**, (çev: Yavuz Alogan), Doruk Yayımcılık, Ankara 2002, s.118.

¹⁴⁴ Holmes, **a.g.e**, s.119.

1987'den itibaren Macaristan'da ideolojik hareketler patlama noktasına gelmiştir. 1989 yılı ile birlikte, değişmeye başlayan dünya düzeni ile Macar halkı da farklı beklenti ve isteklerini açıkça belirtmeye başlamıştır. Siyasal kutuplaşmalar sonucunda ülkede bir takım yeni partiler kurulmaya başlanmıştır.

1989 yılı Macaristan için bir dönüm noktası olmuştur. Yapılan yasal düzenlemeler sonucu Parlamento'daki tek partili sistem sona erdirilerek, Parlamento'nun doğrudan ülke yönetimindeki müdahalesi ortadan kaldırılmıştır.

Aynı yıl yine, anayasa üzerinde değişiklikler yapılmış, çağdaş hukuka uygun, insan haklarına saygılı, sosyal demokrat ilkelere dayalı, bağımsız ve demokratik bir cumhuriyet anlayışının hakim olduğu bir anayasa yürürlüğe girmiştir¹⁴⁵.

1989 yılı Macaristan'da partileşme tarihi açısından oldukça önemli bir yıl olmuştur. Bu yıl tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş ana hatlarıyla yasal olarak tamamlanmıştır. 1989 yılında ülkenin birçok yerinde ara seçimler yapılmıştır¹⁴⁶. Partinin reformcu kanadının baskılarıyla 1989 yılında hükümet Marksizm-leninizme her türlü ilişkisini kesmiş, Haziran 1989 tarihinde de Macaristan "*demir perdesi*"nin sona erdiğini açıklamıştır¹⁴⁷.

23 Ekim 1989 tarihinde halk cumhuriyeti yerine Macaristan Cumhuriyeti ilan edilmiştir¹⁴⁸. Macaristan'da demokratik bir siyasi sisteme geçmek zor olmamıştır çünkü, 1968 yılında başlayan reform hareketlerinin demokratik sistemin piyasa ayağının oluşmasında büyük etkisi olmuştur¹⁴⁹. Ama ana etken hiç şüphesiz ki 1956 yılında yaşanan gelişmeler olmuştur.

¹⁴⁵ Güngörmüş, s.194.

¹⁴⁶ Güngörmüş, s.183.

¹⁴⁷ *Macaristan*, s.7615.

¹⁴⁸ Géza Dávid " *Macaristan*", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999, s.291.

¹⁴⁹ Bülent Yüce, "*Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri*", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:60, Sayı:3 2011, s.652.

Komünizm sonrası demokrasiye geçişte siyasi çözülmeye Polonya ile birlikte Macaristan da öncülük etmiştir¹⁵⁰.

I-2 Macaristan'da Ekonomik Durum

4 Haziran 1920 tarihinde imzalanan Trianon ile birlikte, ekonomik olarak da buhran dönemi yaşayan Macaristan, en verimli arazilerini, ormanlarını ve yer altı zenginliklerinin büyük bir bölümünü kaybetmiştir. Arka arkaya katıldığı iki dünya savaşı ile de ülkenin ekonomisi büyük zarara uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ödenen tazminatlar ve savaşın getirmiş olduğu ekonomik yıkım kadar, savaş sırasında ölen ve ülkeyi terk eden kalifiyeli insan sayısını da göz önüne alındığında Macaristan'ın ekonomik durumunun pek iç açıcı olmadığı görülmektedir. Macaristan ulusal sermayesinin %40'ının İkinci Dünya Savaşı sırasında telef olmuştur¹⁵¹.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetlerin uydu devleti olan Macaristan, Sovyet modeline uygun merkezi planlama sistemiyle tanışmıştır. Üretimi dikey bağlantılarla düzenleyerek, karar verme mekanizmalarını büyük ölçüde merkezileştirmiştir. 1946 yılında Marshall yardımlarını, Sovyetlerin baskısı ile reddedilmiştir¹⁵².

Sovyetler Birliği 1949 yılında COMECON - Council for Mutual Economic Assistance- 'u kurdu. Macaristan'da diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte, COMECON'a 1949 yılında kurucu üye olarak katılmıştır. Sovyetlerin yönetimi altına giren Macaristan'da, Sovyet modeli bir devlet anlayışının başlamasıyla tüm bankalar, fabrikalar, gayrimenkuller devlet tarafından bedelsiz olarak kamulaştırılmıştır¹⁵³. 1949 yılından itibaren de toprak sahiplerinin arazilerine ve mal varlıklarına el konulmuş ve halk kooperatifleri kurulmaya başlanmıştır¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Eroğlu,355.

¹⁵¹ Güngörmüş, s.73.

¹⁵² Güngörmüş, s.77.

¹⁵³ Güngörmüş, s.78.

¹⁵⁴ Güngörmüş, s.79.

II. Dünya Savaşı'na kadar tarım ülkesi olan Macaristan¹⁵⁵, komünist iktidar tarafından üçüncü dünya savaşı endişesiyle, diğer Doğu Avrupa Devletlerinde olduğu gibi, ordunun güçlendirilmesi için ağır sanayiye yöneltmiştir. Kurulan dev sanayi tesisleri, ekonomik kaynakların bu alana aktarılmasına neden olmuştur¹⁵⁶. Macaristan'da sanayi artarken, pek dikkate alınmayan tarım üretimi aynı seviyede kalmıştır¹⁵⁷. Bu durum Macaristan'da ekonomi dengelerini alt-üst edecek boyuta gelmiştir¹⁵⁸. Rákosi Mátyás iktidarda olduğu dönemde, Macaristan'ın "*demir ve çelik ülkesi*" olması gerektiğini söylemiştir. Mátyás döneminde, Macaristan bu yüzden temel tüketim ürünlerinden ziyade savunma sanayisine yönelmiştir¹⁵⁹.

1949 yılında kurulan COMECON'un kurucu üyeleri arasında olan Macaristan'ın dış ticaretinde, COMECON ülkeleri ilk sırada yer almıştır. Dış ticarete ilk sırada COMECON ülkelerinden Rusya, Çekoslovakya ve Almanya gelmiştir¹⁶⁰.

1950 yılında, savaştan sonra, araziler ve ormanlar bölüştürülmüş, 5.599.645 akr arazinin %58,2 oranındaki ekilebilir kısmı şahıslara, orman olan %41,8'lik kısmı kamu menfaatlerine tahsis edilmek üzere devlete verilmiştir¹⁶¹.

1944-1954 yıllarında endüstriyel fabrikaların sökülüp Macaristan'dan taşınmıştır. Hükümet tarımda kolektifleştirme politikası uygulamış fakat daha 1953 yılının başında, tarımda uyguladığı bu politikanın başarısızlığını da kabul etmiştir¹⁶².

¹⁵⁵ **Macaristan**, Memleket Etüdleri Serisi, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1965, s.13.

¹⁵⁶ Yaraşır, s.517.

¹⁵⁷ **Macaristan**, Memleket Etüdleri Serisi,,s.13.

¹⁵⁸ Yaraşır, s.518.

¹⁵⁹ Yaraşır, s.518.

¹⁶⁰ Güngörmüş, s.22.

¹⁶¹ Güngörmüş s.19.

¹⁶² Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**,s.26.

János Kádár, dönemin başlamasıyla birlikte, siyasi rejimden ziyade ekonomik rejimi yumuşatmak için bir takım reform hareketlerine başlanmıştır¹⁶³. 1961 yılında 1,2 milyon üyeli 4.572 kollektif çiftlik, ayrıca 333 devlet çiftliği ve 243 makineli traktör istasyonuna mevcuttur. Devlet, tarım sektöründe %93,2'lik bir hisseye sahip olmuştur¹⁶⁴.

1965 yılına gelindiğinde Macaristan'da sanayi üretimi, 1938 yılının 4,5 katına çıkmıştır. Ağır sanayi, makine ve makineli aletler sanayi, elektrik, elektronik ve nükleer aletler sanayi çok gelişmiştir. Bunun yanı sıra kimya, tıbbi aletler, motorlu aletler sanayi de gelişme göstermiştir¹⁶⁵.

1968 yılında, komünist yönetim altında, ekonomide sınırlı ölçüde de olsa, serbest piyasa kurallarının gereklerinin uygulamak için adım atan ilk Doğu Avrupa ülkesi, Macaristan olmuştur¹⁶⁶. 1968 yılında “*piyasa sosyalizmi*”ne geçilmiştir¹⁶⁷. “*Yeni Ekonomik Mekanizma*” olarak da bilinen rekabete ve ticarete yönelik reformları sunan ilk merkezi planlama olmuştur. *NEM** olarak da bilinen János Kádár'ın bu uygulamasına, “*sosyal mukavele*” de denmiştir. NEM'in uygulanması, başta bazı sarsıntılar, sıkıntılar yaratmıştır. O döneme kadar partiden tasfiye edilmemiş Stalinciler, reformlara karşı şiddetli bir kampanya açmışlardır. Bu karşı kampanya dönem dönem Moskova'dan da destek almıştır¹⁶⁸.

1960'lı yıllarda başlayan detant döneminin, 1970'li yıllardan itibaren gelişmesiyle birlikte, dış politikasında Moskova'yı yakından izleyen Macaristan, 1970'lerden itibaren ekonomik alanda da sosyalist dogmalardan uzaklaşmış, başka bir deyişle kabuk değişmiştir.

¹⁶³ Armaoğlu, s.919.

¹⁶⁴ Güngörmüş, s.19.

¹⁶⁵ Güngörmüş, s.13.

¹⁶⁶ Yavuz, s.31.

¹⁶⁷ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3...**, s.311

***NEM**; (New Economic Mechanism) temelde klasik Marksist düşüncenin öngördüğü ekonomik sistemde, köklü bazı değişiklikler yapmıştır. Ekonominin “*merkeziyetçi*” sistem ile yönetilmesi son verilmiştir. Yani, ülkedeki tüm işletmelerin, hepsi devlete aitti, tek elden yönetilip, üretim hedeflerinin, gelirlerinin, ücretlerin, vs. aynı “*yüksek makam*” tarafından belirlenmesine son verilmiştir. (**Milliyet**,2.2.1987,s.10.)

¹⁶⁸ **Milliyet**,2.2.1987,s.10.

Macaristan piyasa sosyalizmine geçmiş olduğu dönemden itibaren, dış borçları sürekli olarak artmış, Doğu Avrupa'daki kişi başına düşen en yüksek borç oranına sahip olmuştur. Yaşam standartları düşmese bile, duraklama yaşanmıştır¹⁶⁹.

János Kádár bu durum üzerine, 1972'de geri adım atmış ve *NEM*'i askıya almıştır. Yani 1968'de başlatılan reform hamlesi, 1927'den 1978'e kadar sürdürülememiştir. Resmi olarak askıya alınmasına rağmen *NEM* sessiz bir şekilde devam etmiş, özellikle 1980'lerden itibaren Kádár *NEM*'i tekrar devreye sokmayı başarmıştır¹⁷⁰.

1972'den sonra merkezi kontrolün tekrar uygulanmaya başlanması, petrol bunalımıyla çakışmış ve Macaristan'ın ticaretinin %20-30 oranında azalmasına yol açmıştır. Ülke yönetimi bu durumunu kapitalizmin uluslar arası bunalımı olarak görmüş ve Macaristan üzerinde etkisinin olabileceğini düşünmemiştir. Krizin hızlı tırmanması, Macaristan'ın Batı'dan büyük ölçüde dış alım yapmaya itmiştir. Macaristan'ın dış alımı, dış borçlanmayı arttırarak ödemeye itmiş, 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında hızla artan dış borçtan korkan hükümet, çare olarak, 1978'de ülke içi tüketim oranını azaltma siyaseti uygulamaya başlayarak yeniden yapılaşmayı gündeme getirmiştir. İkinci çözüm olarak, 1980'lerde bakanlıkların sayısını azaltma yoluna gitmiş ve yeni küçük kooperatif biçimleri geliştirerek kurumsal reform başlatmıştır¹⁷¹.

1973 yılında Gümrük Birliği Anlaşması imzalayan Macaristan, bu bağlamda imzaladığı Ticaret Anlaşması ile birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. AET, sosyalist ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmek amaçlı, 1974 yılında Macaristan'a ikili protokol

¹⁶⁹Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3..., s.311

¹⁷⁰Milliyet,2.2.1987,s.10.

¹⁷¹Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3..., s.321.

imzalanmasını teklif etmiş, ancak COMECON üyesi olan Macaristan, Sovyetler Birliği'nin baskısıyla bu ekonomik ortaklık ve işbirliğini reddetmiştir¹⁷².

1975 yılında Macaristan'ın da imzaladığı Helsinki Nihai Senedi ile János Kádár Macaristan ekonomisi için yararlanma yoluna gitmiş, Macaristan'ın dış ekonomik ilişkilerini genişleterek, Macaristan'ı dış dünyaya açmıştır¹⁷³.

Macaristan artan dış borçlanma dolayısıyla 1982 yılında IMF ve Dünya Bankası'na üye olmuştur. Uluslar arası finansman kurumlarına piyasa ilişkileri yanılması veren bir dizi reform yapılmıştır. Yapılan bu reformlar yarı parasal ekonomiye yol açmıştır. Bu reformların en önemlilerinden biri hisse senedi piyasasının kurulması olmuştur¹⁷⁴. 1988 yılında 59 milyar, 1989 yılında da 54 milyar forint tutarında hisse senedi çıkarılmıştır. 1 Ocak 1989 tarihinde ulusal bir Borsa'nın kurulmasından sonra hisse senedi alım satımına da başlanmıştır¹⁷⁵.

Uygulanan NEW ekonomi politikasıyla birlikte 1987 yılında ikili bankacılık yürürlüğe konulmuş, böylelikle birbiri ile rekabet eden ticari bankaların kurulması sağlanmıştır¹⁷⁶. Finans sektöründe serbestlik ilkesi uygulanmaya başlanmıştır.

Macaristan Kádár döneminde, ekonomik açıdan Doğu Bloku'nun en liberal ülkesi olarak bilinmiştir. 1980'ler boyunca yapılan bu reformlarla piyasa ekonomisine yavaş yavaş yaklaşılmış fakat devlet aynı zaman da merkezi yapılanmasına da devam etmiştir. İlk liberalizasyon ekonomi iş gruplarının kurulmasıyla 1981 yılında başlamıştır¹⁷⁷.

---

¹⁷² Güngürmüş, s.279.

¹⁷³ Armaoğlu, s.919.

¹⁷⁴ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3...**, s.321.

¹⁷⁵ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3...**, s.321; István Csillag, "Macaristan", **Doğu Avrupa'da Özelleştirme**, (çev: Tarık Demirkan), Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, Nisan 1995, s.91.

¹⁷⁶ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3** s.321.

¹⁷⁷ Csillag, **a.g.m**, s.89.

Macaristan'ın kötüleşen ekonomisi ve COMECON içinde kendine bir gelecek görememesi, AET ile ilişkilerini daha fazla geliştirilmek istemesine neden olmuştur. Macaristan'ın açıkça niyetini belli etmesi üzerine 30 Haziran 1988 tarihinde Brüksel'de, AET ile Macaristan arasında ticari ve ekonomik işbirliği protokolü ardından 26 Eylül 1988'de de iki taraflı ekonomik ve ticari işbirliği anlaşması imzalanmıştır¹⁷⁸.

Mayıs 1988'de Kádár'ın görevden alınmasından sonra, yerine geçen Károly Grósz'un oluşturduğu yeni politbüro, ekonomide ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Enflasyon iki haneli rakamlara çıkmış ve Macaristan dış dünyaya Doğu Avrupa'da, kişi başına düşen en yüksek dış borç ödemiştir¹⁷⁹. Yeni politbüro bu durumu engellemek için ekonomide sert önlemlere başvurmuşlardır. Örnek olarak; Ocak 1989'da yüksek oranda zamlar yapılmıştır¹⁸⁰.

1989 yılı Macaristan'da siyasi açıdan olduğu kadar, ekonomik sisteminde çok daha hızlı bir değişim sürecinin başlangıcını oluşturmuştur. 1989 yılından itibaren dış ticaret kademeli olarak liberalleşmiştir. İlk olarak sosyalist mülkiyetin şirketleştirilmesi daha sonra ise özelleştirilme aşamasına gelinmiştir.

Macaristan'da özelleştirme daha çok kamu mülkiyetinin satışı şeklinde gerçekleşmiştir. Ekonomide özel mülkiyetin yaygın hale getirilmesi, sermaye kıtlığının azaltılması, ekonominin etkinliğini ve rekabetçiliğinin artırılması, kamunun payının düşürülmesi, kamu harcamalarının azaltılması, yeni iş imkanlarının yaratılması gibi faktörler etkili olmuştur.

---

¹⁷⁸ Güngörmüş, s.280.

¹⁷⁹ Holmes, s.119.

¹⁸⁰

I-3Macaristan'da Sosyal Durum

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, savaş alanına dönen ülkede (Bkz: Ek C 1), halk açlık ve sefalet içinde sürüklenmiştir. Bir milyon Macar hayatını kaybetmiştir¹⁸¹.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından, komünist yönetimin altında kalan Macaristan için bir felaket devri başlamıştır. Bela Keller, Rus'ların Macaristan'a girmesiyle ilgi şöyle söylemektedir; “ ..*Almanlar çekilirken “kurtarıcı” olarak gelen Ruslar, Macaristan'dan götürülmesi mümkün olan her şeyi alıp götürmüşlerdir. Halk, soyulmuş, evler ve mağazalar yağma edilmiş, fabrikalar, köprüler tahrip edilmiş en fenası 7sinden 70ine kadar masum Macar kadın ve çocukları zorlanmıştır.*”¹⁸². Macar halkı'nın Trianon'dan sonra yaşadığı diğer bir travma da Sovyetler Birliği dönemi olduğu kuşkusuzdur. Bu devir Macar halkının tarihinde oldukça derin yaralar açmıştır. Macar halkı, Sovyetlerin tamamen sömürüsü altında kalmış, tarım ülkesi olan Macaristan, ağır sanayiye yöneltilmiş, ekonomik refah çökmüş, baskıcı bir politika güdülmüş¹⁸³, gizli polis örgütü Á.V.H¹⁸⁴ (Államvédelmi Hatóság), işçilere uygulanan kota sistemi¹⁸⁵ ve Stakanovitler¹⁸⁶, Macar halkı için tam bir kâbus olmuştur. Tarım politikasındaki kolektifleştirmenin başarısızlığı¹⁸⁷, köylerdeki hayatın bitmesine neden olmuş ve

¹⁸¹ Güngörmüş, s.73.

¹⁸² Bela Keller, “ *Macar İhtilalinin 8. Yıldönümü*”, (çev: Şerif Baştav), **Türk Kültürü**, Sayı:24, Ekim 1964, s.67.

¹⁸³ Andor Heller, **Yoldaş Değiliz Şimdi** (çev: Bahadır Koç), Orkun Yayınları, İstanbul 1977, s.89-91.

¹⁸⁴ James A. Michener, **Andau Köprüsü – Macar İhtilali** (çev: Emine Gedikli), Tur Yayınları, Ankara 1972, s.7-11; V. Brugere Trelat, **Budapeşte’de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları** (çev: Firuzan Tekil), Göktürk Yayınları, İstanbul 1976, s.60.

¹⁸⁵ Miklos Haraszti, **Macaristan’da İşçi Olmak** (çev: İbrahim Altınsay), Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.68.

¹⁸⁶ **Macar İhtilali**, Hazırlayan: Mehmet Ergün, İstanbul 1967, s.62.

¹⁸⁷ Komünist Eğitim Bakanı József Darvas’a ait olan bu makalede, 1956 İhtilalinden önce Macar halkının durumunu tamamen gözler önüne sermektedir. “ *1953 Mayıs ayında yapılan seçimler esnasında köyleri tekrar dolaştım. Birçok kasabaları dolaştıktan sonra on-on beş bin kişi önünde Nyireghazá’da bir seçim konuşması yapmıştım. Muazzam kalabalık karşımda sessiz sedasız duruyordu. Ne çıkış, ne de bir itiraz vardı. Bu sükut hem korkunç hem de kasvet vericiydi. Daha sonra Biri’ye giderek teker teker evleri dolaştım. Bunlardan birinde tek başına yaşayan bir kadın gördüm. Bir teknenin üzerine eğilmiş çamaşır yıkamakla meşguldü. Selamıma mukabele bile etmedi. Sorduklarımın hiçbirine cevap alamadım. Ovalamakla sanki bütün dünyayı temizleyecekmiş gibi büyük bir ciddiyetle işine devam ediyordu.. Başını örten ve yüzünü*

bu durumun sonucunda şehirlerde konut sorununu doğurmuştur. Macar halkı ekonomik çöküntünün yanında ahlaki çöküntü de yaşamıştır. Tüm bunların yanında 1945'ten itibaren 40.000'ne yakın Macar'ı, uydurma suçlarla Sibiry'a köle işçi olarak kullanılmak üzere sürdüğü, 1945'ten sonra da bir milyondan fazla Macar'ın batı ülkelerine iltica ettiği söylenmektedir¹⁸⁸.

1950'lilerden itibaren, diğer tüm Sovyet uydularında olduğu gibi, Macaristan'da ağır sanayiye yapılan yatırımlar, hızlı sanayileşmenin yarattığı sorunlara yeni sorunlar eklemiştir. Tarım ve sanayi üretimi arasındaki dengesizlikler yaşanmıştır. Halkın tüketim maddelerine olan talebiyle üretim düzeyi arasında çelişki, karaborsanın ve spekülörlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ülkede karne sistemine geri dönmüştür. Halkın alım gücünün düşmesi, en temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanması, halk arasında hoşnutsuzlukları doğurmuştur¹⁸⁹. Stalinist-sosyalizm anlayışını Macaristan'da benimsetmeye çalışan, Rákosi Mátyás'ın terör estiren devlet ve partiyönetimi anlayışı, halk üzerinde demokratik toplum ve bağımsız devlet isteği ile karşı karşıya getirmiştir¹⁹⁰.

Macar halkı yaşanan bu gelişmelere karşısında uzun müddet sukünetini korumuş ve direnmiştir. Ancak yaşanan tüm bu gelişmeler halkın dayanma noktasını aşmaya başlamıştır. İlk olarak 1953 Haziran'ında Budapeşte'deki önemli sanayi kuruluşlarından biri olan demir-çelik fabrikasında bir grevle başlamıştır. Budapeşte'den sonra Ozd ve Diosgor gibi sanayi kentlerinde yaşanan işçi eylemleri izlemiştir. Parti toplumsal bu gelişmelerin tüm ülkeyi sarmasından çekindiği için, yaşanan gelişmeleri gizli tutmaya çalışmıştır. Bu yüzden işçilerin taleplerinin büyük çoğunluğu kabul edilmiş, ücretlerine önemli oranda artışlar

---

gölgeleyen siyah örtü altında O'nu anneme benzettim. O da bana kızdığı zaman başörtüsünü yüzüne çekerti. Uzun bir sessizlikten sonra, kadın başını kaldırdı ve öfke dolu gözlerle bana baktı. Sonra dolaba gitti, siyah bir ekmek parçası aldı ve önüme atarak " Neyimiz varsa aldılar. Tavan arasını bile silip süpürdüler. Bütün hafta için elimde işte bu kaldı. Çoluk çocuğuma ne yedireceğim ben" dedi.

¹⁸⁸ Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, s. 25.

¹⁸⁹ Yaraşır, s.518.

¹⁹⁰ Güngörmüş, s.107.

yapılmıştır. Böylelikle 1956 yılında yaşanılacak gelişmeler birkaç yıl ertelenmiştir.

Toplumsal yaşamın her alanında egemen olarak, halka yönetim üzerinde hiçbir söz hakkı tanımayan parti, giderek halktan uzaklaşarak bürokratik bir organa dönüşmüştür. Halktan gelebilecek her türlü tepki, en başından engellenmeye çalışılarak tehlike ortadan kaldırılmak istenmiştir. Sendika, dernek ve mahalli kuruluşlar gibi kitle örgütlenmelerinin, partinin bir yan kuruluşu gibi çalışması ve bu yönde işlevlendirilmesi, bu çabanın önemli ölçüde başarılı olmasını sağlamıştır. Macaristan Emekçi Halk Partisi Genel Sekreteri olan Rakosi'nin damgasını vurduğu bu dönem, Stalin'in ölümüne kadar etkisini sürdürdü¹⁹¹.

İhtilal öncesi Macaristan genel durumunu şöyle özetleyebiliriz; Macaristan'da Rakosi vasıtasıyla tamamen Sovyet modeline uygun şekilde düzenlemeye gidilerek, devlet ve halk arasındaki ilişkiler bu modele uygun şekilde düzenlenmiştir. Macaristan'ın toplumsal dinamiklerinin göz ardı eden bu uygulamalar, yoğun bir yabancılaşmaya neden olmuştur¹⁹².

1953 yılında, Sovyetler Birliği'nde Kruşçev'in etkisiyle başlayan değişikliklerin Macaristan'a yansımaları uzun sürmedi. 1949 yılında, zorunlu kolektifleştirme politikasına karşı çıktığı için partiden atılan Imre Nagy, parti genel sekreterliği ve başkanlığını birlikte yürüten Rakosi'nin görevden alınmasından sonra başbakanlığa getirildi¹⁹³.

Imre Nagy'in başbakanlığa geldiği 1953 yılı, siyasal ve ekonomik bir dizi değişikliğin başladığı yıl oldu. 1949 sonrası izlenen ağır sanayi ve üretim malları sanayine dayalı kalkınma politikası terk edilerek, yatırımlar tüketim mallarının üretimine yönelik sanayiye kaydırıldı. Tarım sektöründe yaşanan sorunların aşılabilmesi için, zorunlu kolektifleştirmenin hafifletilerek uygulanması

---

¹⁹¹ Yaraşır, s.518-519.

¹⁹² Yaraşır, s. 519.

¹⁹³ Yaraşır, s. 519.

yönünde adımlar atıldı. Demokratikleşme doğrultusunda yapılan değişiklikler ve uygulamalar, yukardan aşağı bir nitelik taşımasına rağmen kitleler tarafından olumlu karşılandı. Nagy'nin başbakanlığa gelmesinden hemen sonra, siyasal af ilan edilerek 10.000 civarında kişiyi serbest bırakması bu olumluluğu pekiştirmiştir¹⁹⁴.

Toplumsal yaşama ilişkin insiyatif alanlarının olmadığı koşullarda, halkın Rakosi'nin temsil ettiği katı bürokratik sistem yerine, yine bu sistem içerisinde “reformcu” bir çizgiyle hareket ederek yer alan Nagy'ye yakınlık duyması, böyle bir siyasal yanılısamaya düşmesi, anlaşılabilir bir durumdu. Nagy sonrası dönemdeki toplumsal hareketlenmelerde böylesi yönelimler etkisini gösterdi¹⁹⁵.

Rákosi'nin yerine göreve gelen Imre Nagy'nin, komünist rejimi yumuşatması, köylülerin kolektif çiftliklere girme mecburiyetini kaldırması, tüketim mallarının üretimine hız vermesi, din konusunda daha yumuşak davranması kısa sürede halk tarafından benimsenmesine yol açmıştır¹⁹⁶.

Başbakan Nagy'nin bu tutumu yüzünden Sovyetlerce “*Şovinizm*” ve “*küçük burjuva demagojisi*” yapmakla suçlanarak azli, halk ve aydınlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır¹⁹⁷. Imre Nagy'nin azlinden sonra başbakan olarak tekrar Rakosi getirilmiştir. Bu dönemde Macaristan'da yaşanan ekonomik sıkıntıların ilk olarak siyasi alana daha sonra da toplumsal alana yansımaları uzun sürmemiştir. 1956 yazında başlayan toplumsal hareketlerin içerisinde, yazarlar, uzmanlar, üniversite öğrencileri ve gazetecilerin yer aldığı Petöfi Çevresi'nin kurulmasıyla örgütlü bir karaktere büründü. Anti-Stalinist eğilimin hakim olduğu bu çevre, bir yandan farklı konularda teorik incelemeler yaparak, projeler oluştururken; diğer yandan da Nagy'nin yeniden başbakanlığa atanması için politik-pratik çalışmalarda bulunuyordu¹⁹⁸.

---

¹⁹⁴ Yaraşır, s.520.

¹⁹⁵ Yaraşır, s.521.

¹⁹⁶ Armaoğlu, s.476.

¹⁹⁷ Armaoğlu, s.476.

¹⁹⁸ Yaraşır, s.522.

Toplumsal hareketliliğin temel dinamiklerini işçiler ve öğrenciler oluşturmaktaydı. Özellikle işçi hareketi, ekonomik ve siyasal kaosun etkisiyle giderek şekilleniyordu. Budapeşte'nin sanayi bölgesi bu şekillenmenin merkeziydi. Ekonomik bir içerik taşıyan talepler, İşçi Konseyleri'nin kurulması noktasında yoğunlaşmaktaydı.

Eylül 1956 tarihinde, “ Titoculuk ve milliyetçilikle” suçlanıp idam edilen Laszlo Rajk'ın aklanarak, itibarı iade edilmiştir. Rakosi Genel Sekreterliği bırakmadan önce aklanan Laszlo Rajk'ın cenaze törenine 200.000 kişinin katıldığı kitlesel bir gösteriye dönüşmüştür. Bu cenaze töreni aslında beklenilmeyen ayaklanmanın ipuçlarını taşımaktaydı¹⁹⁹. Tüm bu gelişmelere ek olarak, 28 Haziran 1956'da Polonya-Poznan ayaklanmasının çıkması, Macar halkını 23 Ekim 1956 yılında patlak veren, bir ayaklanmaya itmiştir.

1956 Macar İhtilali, yıllarca Stalin'in diktatörlüğü altında ezilen Macar halkının Stalinizmle hesaplaşması olmuştur. Sovyet tanklarının altında ezilen Macar halkı, ihtilal bastırıldıktan sonra, üç yıl boyunca, tutuklamalar, mahkemeler ve idamlar ile “ *cezalarını* ” ödemeye devam etmişlerdir. İçlerinde eski Başbakan Imre Nagy'nin de bulunduğu üç yüz kişiden fazla Macar idam cezasına çarptırılmıştır. Yirmi binden fazla kişi hapse atılmıştır. Yaklaşık iki yüz bin kişi de ülkesini terk etmiştir²⁰⁰. Bu baskı süreci esnasında 20.000'den fazla Macar, Kistarcsa, Tököl yada başka yerlerdeki kamplarda esir edilmiştir. Aydınlar birkaç yıl hapis cezası almış iken, işçi liderleri ömür boyu hapis cezası almıştır. 18 yaşının altında olduğu için idam edilemeyen gençlerin yaşları doluncaya kadar kamplarda esir edilmiştir²⁰¹.

Yaşanan İhtilal siyasi ve ekonomik kaybın yanı sıra, Macaristan'ın kültürel ve sosyal yapısının üzerinde de olumsuz etkisini göstermiştir. Yaşanan idamlar, sürgünler, hapisler ve göçler sonucunda ülkede büyük bir nüfus kaybı yaşanmıştır. Kaybedilen nüfus içinde aydınların, sanatçıların ve teknik alanda yetişmiş insan

¹⁹⁹ Yaraşır, s.523.

²⁰⁰ Güngörmüş, s.115.

²⁰¹ **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3....**, s.291.

gücü yok olması, ülkenin uzun bir süre kendini toparlayamamasına neden olmuştur²⁰².

János Kádár'ın iktidara gelmesiyle birlikte, bir takım toplumsal bir takım düzenlemelere gidilmiştir. 1960'lı yıllarda hoşgörü ortamı görülmeye başlanmıştır. Rakosi döneminde din adamlarına, inançlı vatandaşlara uygulanan devlet baskısı yumuşamaya başlamıştır²⁰³. Genel af ilan edilip toplama kamplarının kapatılması halk üzerinde huzurlu bir durum yaratmıştır²⁰⁴. Kádár döneminin liberalleşmesi, yurt dışına seyahat etme ve rejimi eleştirme gibi halkların kabul edilmesiyle 1980'lere kadar devam etmiştir²⁰⁵.

1970'li yıllarda ekonomideki durağanlık, halk üzerinde yoksulluğu arttırmıştır. Sanayi ve inşaat sektörlerindeki durgunluk büyük bir işsizliğe yol açmıştır. Bu dönemde, elinde mesleği olmayan kimseler, eğitim düzeyi düşük insanların arttığı gibi, emekli sayısında da belirgin bir artış yaşanmıştır²⁰⁶.

Eğitilmiş, bilgili, verimli nüfusun azalması, kırsal kesimde yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı büyük kentlere ya da kentlerdeki işsizliğin artması sonucu köylere olan göçlerin artması ekonomik dengeyi sarstığı gibi sosyal dengeleri de alt üst etmiştir²⁰⁷.

1970'li yıllarda Macar halkı için en önemli olay, 1978 yılında kutsal Macar emanetlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nden tekrar Macaristan'a dönmesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika'ya götürülen Szent Korona diye bilinen Macar kraliyet tacı ve asası ile diğer kutsal emanetler 6 Ocak 1978 tarihinde, her iki ülkenin en üst düzey yöneticilerinin katıldığı, Szt. István Bazilikası'nda, resmi törenin yanı sıra düzenlenen dini bir törenle geri

---

²⁰² Güngörmüş, s.116.

²⁰³ Güngörmüş, s.123.

²⁰⁴ “*Macaristan*”, **Türk Ansiklopedisi**, Cilt:23,s.129.

²⁰⁵ Holmes, s.118.

²⁰⁶ Güngörmüş,s.126.

²⁰⁷ Güngörmüş s.127.

getirilmiştir. “*Ahol a Korona, ott van Magyarorszá*g” (Taç neredeyse Macaristan orasıdır) ifadesi tacın Macarlar için önemini yeterince ifade etmektedir²⁰⁸.

Komünist dönem boyunca uygulanan yanlış eğitim ve kültür politikalarının sonucunda Macaristan’da 1980’li yıllarda işsizliği doğurmuştur. Gün geçtikçe daha kötüye giden ekonomik durumla birlikte bu sorun daha da kötüleşmiş, yapılan sosyal yardımlarında yetersiz kalması halk arasında huzursuzluğa neden olmuştur²⁰⁹.

Macaristan’ın Sovyet yönetimi altına girmiş olduğu dönemden itibaren, uygulanan yanlış politikalar ve Macar halkına uygulamış olduklar vahşet Macar halkını, özellikle gençleri, büyük bir bunalıma sürüklemiştir. “*Medical Tribune*” dergisinde yer alan makaleye göre, Macar gençlerinin intihar teşebbüsünde dünyada ilk sırada yer aldığını belirtmiştir. 1945 yılından yani, Macaristan’ın Sovyet yönetimi altına geçmiş olduğu dönemden itibaren, itibaren her yıl ortalama on bin kişinin intihar ettiği ve bunun iki binin ölümle sonuçlandığı belirtilmektedir²¹⁰.

80’li yıllarda ortaya çıkan diğer bir sorun da, eski ekonomik uygulamalarda yapılan hatalar ve eksiklikler nedeni ile yaşananlar olmuştur. Diğer ülkelerden alınan borçların faizleri her geçen gün artmış ve buna bağlı olarak Macar halkının hayat standardında tekrar gerileme başlamıştır²¹¹.

1988 yılında Károly Grósz’un oluşturduğu yeni politbüro, ekonomik sorunlarla baş etmek için aldığı sert önlemler, halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Macaristan’da siyasi özgürlüklerin giderek arttığı fakat ekonomik durumun giderek kötüleştiği bir ortam oluşmuştur²¹².

²⁰⁸Güngörmüş s.127-128.

²⁰⁹Güngörmüş s. 130.

²¹⁰ Imre Toth, “*Macaristan’daki Korkunç Durum*”, **Ötüken**, Sayı:110, Şubat 1973, s.11.

²¹¹Güngörmüş s.130.

²¹²Holmes, s.119.

1989 yılı Macar halkı için değişikliklerin yoğun olduğu bir yıl olmuştur. 6 Temmuz 1989 tarihinde János Kádár vefat etmiş ve *Kádár* dönemi sona ermiştir. János Kádár'ın cenaze törenine büyük bir katılımın olması, Kádár'ın Macar halkı tarafından anlaşıldığını göstermiştir²¹³. 1989 yılına damgasını vuran olaylardan biri de 15 Mart'ın resmi ulusal bayram ilan edilmesi olmuştur. Bunun yanı sıra 7 Kasım 1917 Sovyet Devrimini Anma Günü de, Macarların resmi bayramı olmaktan çıkarılmıştır²¹⁴. Yine aynı yıl içinde Imre Nagy ve arkadaşlarının “*vatan haini*” suçu kaldırılmış ve 16 Temmuz'da Imre Nagy ve diğer kurbanlar için cenaze töreni düzenlenmiştir²¹⁵.

Macar halkının 1989 yılına damgasını vuran gelişme hiç kuşkusuz, 1956 İhtilalinin yıl dönümünde, 23 Ekim 1989 günü Cumhuriyetin ilan edilmesi olmuştur²¹⁶.

---

²¹³Güngörmüş,s.180.

²¹⁴Güngörmüş s.169.

²¹⁵Molnár, p.334.

²¹⁶Molnár, p. 337.

II. BÖLÜM

1939-1956 TÜRKİYE MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

II-1.Siyasi İlişkiler

Atatürk Dönemi'nde en yüksek seviyeye ulaşan Türk-Macar İlişkileri "kardeş/dost imajı" bu dönemde de devam etmiştir²¹⁷. Atatürk Döneminde Ankara'da 1938 yılında imzalanmış olan, *Konsolosluk Anlaşması* 20.12.1939 tarihinden itibaren 3753 kanun numarasıyla yürürlüğe²¹⁸, yine 1938 yılında Ankara'da imzalanan Türkiye ile Macaristan hükümetleri arasında *Hukuki ve Ticari Tevaddı Adliyyeye Müteallik Münasebetlere Dair Sözleşme*, 20.12.1939 tarihinden itibaren 3754 kanun numarasıyla yürürlüğe girmiştir²¹⁹.

1929-1939 yılları arasında Türkiye'nin Macaristan elçisi olarak görev yapan Enis Behiç Erkin'in 1939'da görevi sonlandığında, Macar Basınında kendisi hakkında oldukça olumlu yazılar yer almış, "Macaristan'ın Samimi Dostu" olarak gösterilmiştir.²²⁰ Erkin Budapeşte'deki görevi son bulduğunda, Macar Kral Naibi Amiral Horthy'e bir telgraf çekmiş ve Macaristan'da kaldığı süre zarfında Hükümet tarafından kendine gösterilen ilgi için teşekkür ederek, Macaristan hakkında iyi dileklerini belirtmiştir²²¹.

Erkin'den sonra da, 1939 yılında Budapeşte elçisi olarak atanan ve 1943 yılına kadar görevde kalan Ruşen Eşref Üneydın, Türk-Macar dostluğuna katkıda bulunan çalışmalarda bulunmuştur²²². Üneydın'ın elçili olarak atanmasından²²³ sonra, Kral Naibi Amiral Horthy ve Eşi Türk Elçiliği için bir resepsiyon tertip etmiş, resepsiyona Ruşen

²¹⁷ Çolak, *1956 Macar İhtilali ve Türkiye*, s.123.

²¹⁸ *Resmi Gazete*, 27.12.1939, Sayı: 4395.

²¹⁹ *Resmi Gazete*, 27.12.1939, Sayı: 4395.

²²⁰ *Cumhuriyet*, 27.7.1939, s.7.

²²¹ *Cumhuriyet*, 2.8.1939, s.9.

²²² Maria Nyiri, *Atatürk ve Macaristan'da Bulunan Türkler ile Türkiye'de Bulunan Macarlar*, 20-21 Mayıs 1991 Bakü, s.23.

²²³ *BCA*, 30..18.1.2, 87.70..5, Dosya:107-104.

Eşref Ünaydın ve eşi katılmıştır²²⁴. 1940 yılında Budapeşte Üniversitesi'nde bir tören düzenlenmiş, törende Türkiye ve Türk dili üzerine çeşitli konuşmalar yapılmış, Büyükelçimiz Ünaydın Bey ve ailesinin yanı sıra diğer elçilik görevlileri ve aileleri de törene katılmıştır²²⁵. Düzenlenen törene aynı zamanda Macaristan'ın önemli siyasetçi ve sanatçıların katılması da törene verilen önemi göstermektedir. Ruşen Eşref Aydın'ın görevi sırasında Macar basınında da yer tuttuğu bilinmektedir. Macaristan Turan Derneği tarafından 1941 yılında düzenlenen davete katılan Ruşen Eşref, Türk-Macar ilişkilerinin önemi ve Türk-Macar yakınlığı üzerinde durduğu açılış konuşması²²⁶ Macar basınında olduğu gibi, Türk basınına da yansımıştır²²⁷.

Ruşen Eşref Ünaydın, Budapeşte'deki görevi vermeden önce Türk-Macar dostluk cemiyetinde Türk edebiyatı hakkında bir konferans vermiştir²²⁸. Ünaydın'ın 1943 yılında Budapeşte'deki görevi sonlandığında, İstasyonda Kral'a ait salonda hükümeti temsil eden protokol şefi ve Hariciye Nazırlığı'na mensub yüksek memurlar, Türk-Macar dostluk cemiyetinin başkanı, Türk elçiliğinin bütün memurları ve daha bir çok Macar'ın katılımıyla uğurlanmıştır. Yeni elçi Şevked Fuad Keçeci gelinceye kadar elçilik başkatibi Said Kemal Bey, maslahatgüzar sıfatıyla elçilik işlerini idare etmiştir. Türk-Macar ilişkilerinin savaş yıllarında da gelişmesini sağlayan Ünaydın, bu veda töreniyle O'na verilen değeri gösterilmektedir²²⁹. Bu dönemde Macaristan Türkiye elçisi olarak görevde Zoltan Mariassy bulunmuştur. 1941 yılında Zoltan Mariassy, Jean Vornle tayin edilmiştir²³⁰.

Macaristan 1941 yılında Almanlarla birlikte savaşa girdiğinde²³¹, Türkiye tarafsızlığını korumaya devam etmiştir. Türkiye'nin savaşa karşı olan tutumu, Macaristan'da dikkatle izlenmiş, yarı resmi Poster Llyold Gazetesi'nde, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile İngiltere Başbakanı Churchill arasında 26 Ocak 1943 Adana'da gerçekleşen görüşmelere yer verilmiştir. Gazetede İnönü ile

²²⁴Cumhuriyet, 20.10.1939,s.5.

²²⁵Maria Nyiri, **Atatürk ve Macaristan'da Bulunan Türkler**, s.23.

²²⁶Nyiri, **Atatürk ve Macaristan'da Bulunan Türkler**, s.23.

²²⁷Cumhuriyet, 14.2.1941,s.3.

²²⁸Cumhuriyet,4.8.1943, s.3.

²²⁹Cumhuriyet,8.8.1943, s.1; Cumhuriyet,8.8.1943, s.5.

²³⁰BCA, 30..10.0.0,130.933..16, Dosya:11166

²³¹Güngörmüş, s.71.

Churchill arasındaki görüşmelerin Türkiye'nin siyasetini değiştirmediğini, Sovyetlerin Türkiye'ye yönelik tehditkâr açıklamaları ile Akdeniz'de meydana gelen askeri hareketliliğin, Türk devlet adamlarını tedirgin ettiği ve bundan sonra da şimdiye kadar takip edilen tarafsızlık politikasının devam ettirilip ettirilmeyeceğinin dikkate değer olduğu belirtilmiřtir²³².

Macaristan'ın savaş içinde bulunmasına rağmen Türkiye ile ilişkiler devam etmiştir. Macaristan'da bulunan Türk-Macar Cemiyeti'nin de bu dönem de çalışmaları olmuştur. 1943 yılında Budapeşte'deki elçiliğimize Türk-Macar Cemiyetinin başkanı Kont Andrassy tarafından bir mektup gönderilerek, Halkevlerinin çalışmalarının yakından takip ettiklerini, çalışmalarının verdiği olumlu sonuçlar neticesinde, Macaristan'ında buna benzer bir teşkilat kurmak istediklerini belirtmiştir. Bu yüzden halkevlerinin kanunnamesinin kopyasını isteyerek ve Türk-Macar ilişkilerini geliştirme gayesini güttüklerini ifade etmiřtir²³³ (Bkz: Ek A 3). Türkiye Cumhuriyeti'nin 20nci yıldönümü nedeni ile, 1943 yılında, Budapeşte'de Macar-Türk kardeşliği/dostluğunun bir göstergesi olarak, Macar-Türk Cemiyeti, Turan Cemiyeti ve Macar Turan cemiyeti adına Geller otelinde, Türkiye Budapeşte Elçisi şevket Fuat Keçeci ve diğer elçilik mensuplarının da katıldığı 400 kişilik bir resepsiyon düzenlenmiřtir²³⁴.

Türk-Macar dostluğu II. Dünya Savaşı'nın tüm olumsuz etkilerine rağmen sürmeye devam etmiştir. Macaristan'ın Türkiye'ye karşı duyduğu dostluk hisleri ile ilgili Macar medyasında çeşitli haberler yer almıştır. *Az Oroszag* isimli haftalık gazetede, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün devlet adamı, asker ve yeni Türkiye'nin çığır açıcı sıfatı ile haiz olduğu kudreti belirtmiştir. Gazetede; “ *Tarafsızlığın muhafazası İnönü'nün devlet adamı sıfatı ile başardığı en büyük iştir ve bu siyaset sayesinde Türkiye istikbalde büyük bir rol oynayacaktır. Asker sıfatı ile İnönü azametli bir taktik kullanmış ve ordunun son senelerde az zaman içinde yeniden teşkilatlandırılmasında eşsiz bir başarı yaratmış, eski dūřmanlarını bile hayrete dūřürmüřtür. Bi çok eserlere mevzu teşkil eden İnönü meydan muharebesi bütün askeri mekteplerde önemli bir tez olarak öğretilmekte ve İsmet Pařa'nın zafere yürüdüğü yolu*

²³² Osman Yalçın, “ İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:47, Bahar 2011, s. 717.

²³³ **BCA**, 490.01.0.0: 1066.1089.2

²³⁴ **Cumhuriyet**, 31.10.1943, s.3.

gösteren düşünce en parlak bir askeri başarı olarak anılmaktadır. Kemal Atatürk ve İsmet İnönü yeni bir Türk milleti vücuda getirmişler ve Türkiye’den bir büyük devlet yaratmışlardır.” ifadelerinin yer aldığı bir haber yayınlanmıştır²³⁵.

Türkiye Hükümetine ve Türk Halkına dostane duygular besleyen Macaristan’ın, 29 Ekim Cumhuriyet bayramı ile ilgili gazetelerinde de çeşitli yazıların yayımlandığı bilinmektedir. Bu yazılardan biri de Pester Llyod gazetesinde yayımlanmıştır; “ *Türkiye Cumhuriyeti insaniyetin maruz olduğu bu felaketler devresinde bütün milletler tarafından yalnız hürmet edilmekle kalmayarak, ciddibir kuvvet amili olarak itibare alınıyorsa, bunu Türkiye Devletinin sevk ve iadaresine medyundur. Türkiye’nin devlet adamlarının kiyaset ve uzak görüşlülüğüne, şimdiye kadarki muvazene siyasetine devam edeceğine bütün dünya kanidir. Macar milleti Türkiye’ye karşı çok zamanlardan beri samimi dostluk hisleri ile bağlıdır*”²³⁶, çıkan haberlerden biri olmuştur.

Macaristan 1944 yılına gelindiğinde fiili olarak Almanya’nın işgali altına girmiştir. Macaristan Devlet Başkanı olan Miklós Horthy, İkinci Dünya Savaşı’na karşı olan tutumu nedeniyle istifaya zorlanarak, yerine Hitler yanlısı Döme Sztójay, Macaristan başbakanı olarak göreve getirilmiştir. Macaristan’da Almanya elçisi yerine, Büyük Alman İmparatorluğu komiseri görevlendirilmiştir. Bundan sonra 1944 yılının Haziran ayına kadar 440.000 Macar Yahudisi²³⁷ toplama kamplarına gönderilmiştir²³⁸. Bu olaylar karşısında 1939-1944 yıllarında Budapeşte konsolosu Pertev Şevki Kantemir ve 1942-1944 yıllarında görev yapan Abdülhahat Birden Macar Yahudilerine yardım eli uzatmıştır²³⁹. Budapeşte Türk elçiliği, sığınmak isteyen Macar Musevi aileleri için Türkiye Cumhuriyeti

²³⁵Cumhuriyet,15.8.1943, s.1; Cumhuriyet,15.8.1943, s.3.

²³⁶Cumhuriyet,30.10.1943, s.3.

²³⁷Macar halkı için ulusal felaket olarak adlandırılan Trianon Anlaşması sonrası, Macaristan’da General Gömbös’ün başbakanlığında ve Macaristan Faşist Partisi ile Trianon’un izlerini silmek için hararetili bir revizyonist politika izlenmiştir. Bu dönemde Macaristan’ın dış politikası revizyonizm ekseninde, Almanya-İtalya ittifakına yaslanmıştır. Ülkede Almanya’nın etkisinin artması ve Hitlerin Trianon Anlaşması’nın düzeltilmesine taraftar olması, Macar Yahudilerine karşı ülkede bir hava oluşturmuştur (Melek Çolak, “ II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri...”, s.78-83). 1938 yılından itibaren Yahudi aleyhtarı yasalar çıkarılmıştır. Çıkarılan yasalarla Yahudi olmayanların Yahudilerle evlenmesi yasaklanmıştır (Fethi Vecdet Erkun, **Budapeşte’den Ankaraya**, Tür-Macar Dostluk Derneği Yayınları:2, Temmuz 1999, s.90-95).

²³⁸Güngörmüş,s.72. Melek Çolak, “ II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939-1945)”, s.82.

²³⁹Erkun, s.92.

pasaportu düzenlenmiş Türkiye üzerinden Filistin veya Amerika'ya gitmişlerdir. Türk Hükümeti Macar Yahudilerinin Türkiye'ye gelmesine izin vererek, çalışma izni vermiş ve çeşitli kurumlarda işe yerleştirmiştir. Talep edenlerin çalışma izinleri ve süreleri de uzatılmıştır. Ayrıca Adnan Saygun eşi Iren Szalay'ın ailesinin yanı sıra, Türkiye'ye sığınmış olan diğer Macar Yahudileri içinde etkili girişimlerde bulunmuştur²⁴⁰. Yine 19 Mart 1944 tarihinde Macaristan Başbakanı Miklós Kállay Alman işgali nedeniyle, Budapeşte'deki Türkiye Cumhuriyeti Elçiliğine sığınmış ve 19 Kasım 1944 tarihine kadar elçilik binasında kalmıştır²⁴¹.

Macaristan'da Nisan 1945' e kadar süren Alman işgaline Sovyetler Birliği'nin orduları son vermiştir. Alman işgalinden kurtulan Macar halkı bu sefer de Sovyetler Birliği'nin işgali altına girmiştir²⁴². Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin talepleri²⁴³, Türkiye'nin dış politikasında derin izler bırakmıştır. Taleplerin en önemli etkisi Türkiye'nin Batı ittifakına girmesini sağlamıştır²⁴⁴. Böylelikle iki ülke farklı oluşumlar içersinde yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda büyük yaralar alan Macaristan'da 1946 yılında, bir kıtlık meydana gelmiştir. Eski Türkiye Macaristan elçisi Behiç Erkin, Macarlar için bir yardım kampanyası başlatmış, Türkiye'deki basın yayın organları ile iletişime geçerek Türk halkından yardım talep etmiştir(Bkz: EK B 2). Türk halkının ve hükümetinin yapmış olduğu yardımlar, Türk Kızılayı vasıtası ile, Macar Kızılayına gönderilmiştir²⁴⁵. Yapılan yardım çağrısı sonucunda, Türk Kızılayı'nın, Kızılay vasıtası ile Macaristan'a 100.000 TL değerinde gıda yardımı ve 60 ton buğday gönderdiği bilinmektedir²⁴⁶

1 Nisan 1945 yılındaki savaş dolayısıyla kapanan Türkiye'nin Budapeşte Elçiliğinin tekrar tesisi için 1946 yılında bir heyet gönderilmiştir. Budapeşte elçilik raporlarına göre heyet, yoğun bir ilgi ile karşılaşmıştır. Türk elçiliğinin tekrar açılacak

²⁴⁰ Çolak, **Macar Yahudileri ve Türkiye**, s.84.

²⁴¹ **Cumhuriyet**,4.4.1944,s.1; Nyiri, "*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak...*", s.220.

²⁴² Güngörmüş, s. 72-73; Çolak, **1956 İhtilal ve Türkiye**, s. 20.

²⁴³ Sovyetlerin talepleri için bkz: Suat Bilge, **Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964, Güç Komşuluk İlişkileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1992.

²⁴⁴ Ayşegül Sever, **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, Boyut Kitapları, Ekim 1997, İstanbul,s. 17-25.

²⁴⁵ **Cumhuriyet**, 12.4.1946, s.3.

²⁴⁶ **Cumhuriyet**, 26.4.1946, s.1.

olması Macar basınında oldukça olumlu karşılandığı gibi, sık sık Türklerin Macarlara yaptığı yardımlardan söz etmişlerdir. Elçilik heyeti daha sonra Macaristan Başbakanı Zoltan Tildy ile görüşmüşlerdir. Ayrıca, Başbakan Tildy, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk hükümetinin izlemiş olduğu politikaya olan hayranlığını da belirtmiştir²⁴⁷.

Yapılan görüşmeler sonucunda, Macaristan elçisi Türkiye'ye gelene kadar, hükümeti tarafından, elçilik işlerinin yürütülmesi için, Mösyö Paul Fabry memur Türkiye'ye gönderilmiştir. Mösyö, 23 Eylül 1946'da Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na ziyarette bulunarak, 23 Eylül'den itibaren görevine başladığını bildirmiştir²⁴⁸.

Budapeşte'de ki Türkiye elçiliğine, 1947 yılında Agah Aksel'in atanmasıyla tekrar açılmıştır ve Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan arasında diplomatik ilişkiler tesis edilmiştir. Ankara'ya da Macar elçiliğini temsil etmek üzere Jorgulaçi elçi olarak tayin edilmiştir²⁴⁹. Karşılıklı güven mektupları verilmiştir. Macaristan'da Agah Aksel'in göreve başlaması şerefine Peştede'deki Türk-Macar Ticaret Odası tarafından bir yemek düzenlenmiş, yemeğe Macar Bakanları, üst düzey yöneticiler ve banka müdürleri katılmıştır. Yemek boyunca hem Türk katılımcılar hem de Macar katılımcılar tarafından Türk-Macar Dostluğu ile ilgili konuşmalar yapılmıştır²⁵⁰ (Bkz: Ek B 1).

Soğuk Savaş'ın oldukça yoğun yaşandığı 1950'li yıllarda, Türkiye-Macaristan ilişkileri de etkilenmiştir. Türkiye kendi güvenlik politikaları gereği Batı Blok'unda yer almasına karşı, Macaristan Doğu Blok'unda yer almıştır. İki blok arasında yaşanan gerginliklere rağmen, Türkiye ve Macaristan, bloklar arasındaki yabancılara uygulanan seyahat tehdidinin, her iki ülkenin elçilik, konsolosluk ve diğer uyruklara uygulanan prosedürlerin birbirlerine

²⁴⁷BCA, 30.10.0.0, 233.569.21, Dosya:421/124.

²⁴⁸Cumhuriyet, 24.10.1946,s.7.

²⁴⁹BCA, 30.10..0.0,131.941..3, Dosya:114147.

²⁵⁰Cumhuriyet,22.2.1947, s.1

uygulamamışlardır²⁵¹. Bu durum iki ülkenin dostluklarının boyutlarını göstermektedir.

Macaristan, dış politika konusunda Moskova'yı yakından izlediği bu dönemde, dönemde, Sovyetler Birliği'nin 1954 yılında başlayan Barış Taarruzu üzerine, Türkiye-Türkiye-Macaristan ilişkilerinde de hareketlenmeler başlamıştır. Macaristan Milli Meclis Başkanı S. Romia'nın 1954 yılında Türkiye'ye ziyarette bulunması bunu göstermektedir²⁵².

1948-1953 yılları arasına bakıldığında Macaristan tam anlamı ile Sovyetler Birliği'nin bir uydusu durumuna gelmiştir. Bu dönem de Türkiye ve Macaristan her ne kadar farklı dış politikalar izlemişeler de iki ülkenin dostlukları, tüm olumsuzluklara rağmen ilerlemiştir. 3 Mart 1955 yılında Macaristan Ankara elçiliğini temsil eden M. Maraiyi ile İktisad ve Ticaret vekili Sıtkı Yırcalı'yı ziyaret etmiştir.²⁵³

1956 yılının ilk döneminde, Macaristan Milli Meclis Başkanı S. Romia, Türkiye-Macaristan arasındaki geleneksel bağların canlandırılması için bir Türk Parlamento kurulunu Macaristan'a davet etmiştir²⁵⁴. Türkiye-Macaristan İlişkilerinde, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri de bu dönemde etkili olmuştur.

Macaristan'da 1956 İhtilali başladığı ilk günden itibaren Türkiye Hükümeti ve Türk halkı tarafından yakından izlenmiş, tarihin eski dönemlerinde olduğu gibi Macar Halkı'nınyanında olmuş, Macar İhtilali Türk basında da geniş yakınlar uyandırmıştır²⁵⁵. Birleşmiş Milletler'deki Türk delegesi Büyükelçi Selim Sarper Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kararını şu cümlelerle açıklamıştır: “ *Hükümetten aldığım talimat üzerine T.C Hükümeti'nin Fransa, İngiltere ve Birleşik Amerika Hükümetlerinin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, Macaristan'ın içişlerine yabancı askerlerinin müdahalesinden doğan tutumu görüşmek üzere yaptıkları başvuruyu tamamiyle desteklediğini bildirmekten şeref duyuyorum. Hükümetim adına Macar halkının saadeti ve özgürlüğü sağlamak için yaptıkları harekete yabancı askerlerin daha fazla müdahale*

²⁵¹İbrahim Ethem Tiryakioğlu, “ *Dünkü ve Bugünkü Türk-Macar İlişkileri*”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Genelkurmay Bakanlığı Basımevi, Yıl:96, Sayı:263, Ankara, Eylül 1977, s.52.

²⁵²Tiryakioğlu,s.39.

²⁵³**Cumhuriyet**, 3.3.1955, s.7.

²⁵⁴Tiryakioğlu,s.39.

²⁵⁵Gül Pınar Ekrem Gülboy, “ *1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınındaki Yankıları*”, **Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler Macar Kardeşler** (Editör Yeliz Okay), Doğu Kitabevi, İstanbul 2012, s.100-120.

etmeyeceklerini umduğunu belirtmek isterim”²⁵⁶. Yine Hürriyet Partisi de bir bildiri yayınlayarak *“Macarların giriştiği bu asil mücadeleye saygı gösterdiklerini ve bu olayın bağımsızlık ve özgürlük içinde yaşamak azmini benimsemiş bütün milletler hesabına ortak bir dava olduğunu”*²⁵⁷ şekilde bir açıklama yapmıştır.

Macar İhtilali, Türk hükümetinin ve basınının verdiği tepkiler sonucunda Türkiye’de olumlu bir kamuoyu oluşturmuştur. Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı ve bu teşkilatın üyesi olan Türk Milli Talebe Federasyonu, Türk Kadınlar Birliği, Türk Devrim Ocakları ve Teksif İşçi Federasyonu’nun ortak hazırladıkları deklarasyon ile Macar İhtilaline karşı sessiz kalınmamasını ve gerekli önlemleri alınmasını istemişlerdir. Bu birlikler, isteklerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine de iletmışlerdir²⁵⁸.

Yapılan protestoların yanında Türk hükümeti ve Türk halkı Macar halkına maddi yardım eli de uzatmıştır. İlk yardım Türkiye Muharipler Birliği ile Türkiye Malul Gaziler birliği tarafından gerçekleştirilmiştir. Türk Kızılayı’da, Avusturya Kızılhaçı’na, Macar Kızılhaçı’na verilmek üzere sağlık malzemeleri göndermiştir²⁵⁹. Bunun dışında gerçekleşen çeşitli yardımlarında yapıldığı bilinmektedir²⁶⁰, yapılan yardımların en büyüğü de Macar mültecilere kapıların açılmasıdır.

Arjantin Cumhuriyeti’nde ki Hür Macaristan Kurtuluş Komitesi Başkanı Stephan Fay, Buenas Aires’teki Türkiye Büyükelçiliğine iki mektup göndermiştir (Bkz: Ek A 7) . Mektuplardan biri Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına²⁶¹ diğeri ise de Bueans Aires’teki Türkiye Büyükelçiliğine²⁶² yazılmıştır.

²⁵⁶ **Cumhuriyet**, 30.10.1956, s.3

²⁵⁷ **Cumhuriyet**, 13.11.1956, s.1.

²⁵⁸ Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.137.

²⁵⁹ Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.140

²⁶⁰ Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.140-141.

²⁶¹ “ *Majesteleri*

Duygularını ifade etmemesi için baskı yapılan Macar milleti Arjantin Cumhuriyetindeki bütün Macar sosyal organizasyonlarının temsilcisi olan bu komite başkanlığında, Türkiye tarafından 1000 yıllık tarihi olan Macar milletine cömertçe yapılan yardımlardan dolayı en derin ve en içten teşekkürlerini sunar. Sizin Hükümetiniz ve Birleşmiş Milletlerdeki temsilciniz, Birleşmiş

Milletler tarafından her millet için garanti edilen hakları Macar milleti için de politik olarak savunmada savunmada yardımcı olmuşlardır. Dahası Türk milleti fonlarda ve bağışlarda da oldukça cömert olmuştur. Yorgun, açlıktan ölmekte olan ve kanayan Macar milleti, asil ülkenizden gelen yüksek yardımların gerçek değerini çok iyi bilmektedir.

Macaristan'ın askeri direniş zaferinin hemen ardından gelen 500 Sovyet tankı destek eksikliği nedeniyle zaferi çökertmiştir. Macar vatanseverler hala vazgeçmemişlerdir. Zaferin sonuçlarını güven altına almak ve Macar milletinin muhtemel kurbanlarını kurtarmak için bu komite size dua etmektedir. Hür Macaristan'a ilave ve etkili yardımlarınız sağlamak için bu dilekçe yazılmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanı; bütün Macarların yürekte teşekkürlerini sunar dualarımızın ve saygılarımızın en yüksek değerinde yapıldığını belirterek kabul edilmesini dilerim." **BCA**, 30.1.0.0, 41.244.22. Dosya: B2.

²⁶² "Bay Büyükelçi,

Demirperde bir kere daha Macaristan'ın üstüne örtüldü ve hürriyet sever Macar halkı, birkaç günlük bir serbestlikten sonra, hür dünya ile rabitasını yeniden kaybetti. Serbest seçim ile iş başına gelmeyip Sovyetler tarafından kurulan kukla Hükümet milleti zulüm için de inletiyor. Komitemiz tarafından temsil edilmekte olan Arjantin'de mukim Macarlar, bu fevkalade vaziyet karşısında, Macaristan'ın bu günkü felaketli durumunun Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin nazarı dikkatini çekmekte içtisar eylerler.

Türkiye Hükümeti ve Türk milleti tarafından hür Macaristan'a karşı gösterilmiş olan büyük sempati ve yapılan alicenabi yardım, zorluklar içinde bulunan Macaristan için bir teselli kaynağı olmuştur. Mazhar olduğumuz bu alicenabi yardımdan dolayı, milletimiz namına, necib Türk milletine en derin şükranlarımızı sunmak isteriz.

Bu şükranlarımızı bildiren ilişik mektubumuzla istidamızı Türkiye Reiscumhur'u Sayın Celal Bayar'ın Yüksek Huzurlarına ulaştırmasına tavassutunuzu rica ediyoruz.

Milletimiz, maalesef, hala sefalet ve zulüm içinde kıvrınmaktadır. Macarların kendilerini tecavüz ve baskıdan kurtarabilmeleri için vaki cansiperano hamleleri iblisane bir vahşet arz eden çok faik kuvvetler tarafından ezildi. Fakat, Macarlar teslim olmadılar mukavemet ediyorlar. Milletimiz hürriyeti ve bekası için boğuşurken, yalnız içine bulunduğu sefaletin tahfifi değil fakat musubetin kökünden kökünden koparılması için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ve diğer sulh milletlerin mütevais ve acil yardımlarını istemeyi vazife biliyoruz, bu musibet Macaristan'ın altında bulunduğu Sovyet Rusya boyunduruğudur.

Hedefimiz, Türkiye tarafından ve Birleşmiş Milletler şartı ile bütün milletler için garanti edilmiş bulunan Hürriyeti olduğuna göre, Macaristan'ın vaziyetine dair hazırlanmış olan etüdü Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince tetkik edilmesini ve halkınızdan müessir yardımın esirgenmemesinin saygı ile istirham ediyoruz. Aksi halde milletimizin esaret altında kalmasının veya imha edilmesinin önüne geçilmesine imkan hasıl olmayacaktır.

Gösterilen samimiyetten ve her türlü yardımlarından dolayı Hür Macaristan'ın derin şükranlarını arz eder sonsuz saygılarımızın kabulünü dileriz." **BCA**, 30.1.0.0, 41.244.21. Dosya: B2.

Yazılan iki mektupta da, Macaristan'daki korkunç durumdan bahsedildiği gibi, Türk hükümetinin yaptığı yardımların yanı sıra, Macar halkının bu zor durumu için desteklerini esirgememesini istediğini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

İhtilal sırasında ikiyüzbin kişinin ülkesini terk ettiği vebu mültecilerin içinde genç, eğitilmiş ve dinamik nüfusun fazla olduğu görülmektedir. İkibin kadar mühendis, bin kadar hekim ve bin kadar sanatçı olduğu bilinmektedir²⁶³. Mülteciler ilk olarak Avusturya'ya sığınmış ve bazıları Avusturya üzerinden farklı ülkelere göç etmiştir²⁶⁴.

Macar mültecilerinin Türkiye'ye gelmesinde çeşitli sorunlar olmuştur. Avusturya yoluyla göç eden Macar mültecileri, Avusturya'nın Türkiye Elçiliğinin bilgilerine göre, Macar mültecilerinin Türkiye'ye gelmesinde, araç, para ve bazı diplomatik problemler nedeniyle gecikmiştir. Uluslar arası Mülteci Komitesi, Macar mülteciler için yaptığı çalışmalarda maddi problem nedeniyle, başka ülkelere gönderemeyecek düzeye gelmiş olduğunu açıklamıştır²⁶⁵. Bu nedenlerden dolayı Türkiye'ye mültecilerin gelmesinde sorunlar yaşanmıştır. Bu konuyla ilgili bir başka görüş ise Kızılay Genel İdare Kurulu üyesi Haluk Şaman'dan gelmiştir, Şaman'a göre; “ *Zira esasen komünist mezaliminden kaçmış bulunan Macar mültecileri, Sovyet Rusya'ya sınır olan bir ülke konumundaki Türkiye'yi seçerken çok dikkatli davranmışlardır.*²⁶⁶” Bu da önemli bir nokta olarak belirtilmektedir.

Daha önceki özgürlük mücadelecilerine kapılarını açan Türkiye, 1956 İhtilali mültecilerine de yine kapılarını açmıştır. 16 Kasım 1956 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine 500 mülteciyi kabul edebileceklerini bildirmiş²⁶⁷ ve Avrupa Konseyinin 1955 yılı bütçesinden kalan 73milyon Fransız Frangının Macar mültecilerine ayrılmasını da kabul etmiştir. Kızılay mültecilerin iâşesini sağlamak için önlem almış, Toprak ve İskan Genel Müdürlüğü ile bu konuda ortak

²⁶³Güngörmüş, s.117.

²⁶⁴Güngörmüş, s.115.

²⁶⁵Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.145.

²⁶⁶**Cumhuriyet**, 13.2.1957, s.146.

²⁶⁷**Cumhuriyet**, 20.11.1956 s.5.

çalışmalar yapılmıştır. Maliye Bakanlığı da mülteciler için ilk olarak 250.000 liralık ödenek çıkartmıştır²⁶⁸.

12 Şubat 1957 tarihinde gelen, 79 kişilik kabile ilk mülteci grubudur (Bkz: EK B EK B 3). Mültecilerin Türkiye'ye gelişinden sonra, Ankara Yardımseverler Derneği Derneği tarafından gönderilen giyim eşyaları ihtiyacı olan mültecilere dağıtılmış, Kızılay ve İskan Müdürlüğü Macarlara 10'ar lira cep harçlığı dağıtmış²⁶⁹ ve daha önceden hazırlanan kamplara yerleştirilmiştir. İlk kabile grubu adına isminin açıklanmasını istemeyen mühendis Macar mülteci şunları söylemiştir: “ *Bir bayram günü yaşıyoruz. Zira 12 yıldan beri ilk defa olarak bu gece lüks ve temiz bir lokantada, özgürlük atmosferi içine yemek yiyebiliyoruz*”²⁷⁰.

Bu mülteciler, kendileri için daha önceden hazırlanmış olan Sirkeci, Pendik ve Zeytinburnu misafirhanelerine yerleştirilmiştir. Türk Kızılayı ve İstanbul İmar ve İskan Müdürlüğü gerekli hazırlıklar için 30.000 lira harcama yapmış²⁷¹ ve gerekli tüm hazırlıklar tamamlanmıştır. Pendik Kızılay kampına mülteci aileler, Sirkeci kampına da bekar mülteciler yerleştirilmiştir. Ayrıca Türkçe öğrenmek isteyenler için, İstanbul Muallimler Birliğince düzenlenen Türkçe kursları açılmıştır²⁷². Aynı zamanda mülteciler için İş ve İşçi Bulma Kurumu vasıtasıyla işler bulunmuş ve kısa bir süre sonra mülteciler normal hayatlarına dönmeye başlamışlardır²⁷³.

27 Şubat 1957 yılında son gelen 8. kabile ile birlikte Türkiye'ye gelen toplam mülteci sayısı 507'ye ulaşmıştır.²⁷⁴

Dünya Mülteci ve Göçmen Meselelerini Tetkik Birliği Başkanı ve aynı zaman da İstanbul Valisi olan Prof. Fahrettin Kerim Gökay, Macar mültecilerin yerleştirilmiş olduğu Sirkeci misafirhanesine bir ziyaret düzenlemiş ve bu konu ile ilgili Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komisyonu ile Avrupa Konseyini bilgilendirmesi üzerine, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komisyonu Komiseri James M. Read ve Avrupa

²⁶⁸Çolak,1956 Macar İhtilali, s.143; Cumhuriyet, 15.2.1957, s.5.

²⁶⁹Çolak, 1956 Macar İhtilali, s.150.

²⁷⁰Çolak, 1956 Macar İhtilali, s.150.

²⁷¹Çolak, 1956 Macar İhtilali, s.144.

²⁷²Çolak, 1956 Macar İhtilali, s.154.

²⁷³Çolak,1956 Macar İhtilali s.157; Cumhuriyet, 2.24.1957,s.3.

²⁷⁴Cumhuriyet,28.2.1957, s.1.

Konesyi Genel Sekteri Dr. W. Won Schmieden tarafından Gökay'a Macar mültecilerine yapılan yardımlardan dolayı birer teşekkür mektubu göndermişlerdir²⁷⁵. Ayrıca, Türkiye'deki Mültecilere Yardım Cemiyeti, Dünya Kiliseler Konseyi'nin İstanbul'daki merkezinde yapılan yıllık genel kongresinde, Türkiye'deki mültecilere yapılan maddi ve manevi yardımlardan dolayı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve Fahrettin Kerim Gökay'a teşekkür telgrafı gönderilmesini kararlaştırılmıştır. Prof. Bela Nagy'de Türkiye'deki Macar İhtilal Komitesi Türkiye Temsilcileri adına, Türk milletine teşekkür etmiş ve yardımlarına devam etmelerini istemiştir²⁷⁶.

Gelen mültecilerden bir kısmı Türkiye'yi terk ederken bazıları da Türkiye'de kalmayı kabul etmiştir. Marta Arbatlı²⁷⁷, Gabriella Kalman, Peder Fiszter, Zoltán Egyedi, İlona Gürkan ve İmre Toth gibi isimlerde Türkiye'de kalmayı tercih edenlerdendir²⁷⁸.

Macar ulusunda derin etkiler bırakan 1956 İhtilali ve Stalinist yönetim, Macar edebiyatına ve sinemasına da yansımıştır. Tibor Déry, Ferenc Kontra, Iván Mándy, György Ferdinandy, Zsuzsa Vathy²⁷⁹ gibi edebiyatçılar ve Zoltán Fábri, István Szabó, Miklós Jancsó Károly Makk²⁸⁰ gibi Macar sinemacıları da yaşadıkları acıları, üzüntülerini eserleriyle anlatmıştır. Macar sineması ve edebiyatında komünizmin kanla bastırıldığı ihtilalin izleri görüldüğü gibi, Türk edebiyatında da bu konu işlenmiştir. Tarık Buğra'nın "*Ayakta Durmak İstiyorum*", Arif Nihat Asyalı "*Macaristan Ağıtı*", Şinasi Özdenoğlu "*Macar Rapsodisi*"²⁸¹, Coşkun Erpınar "*Macar Türküsü*", Sezai Karakoç "*Kan İçinde Güneş*" bu eserlerden bir kaçıdır²⁸².

²⁷⁵Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s. 152-153.

²⁷⁶Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.153-154.

²⁷⁷Sunahan Develioğlu, "*1956 Macar Halk Ayaklanması ve Bir Macar Mülteci Öyküsü*", **Tarih ve Toplum**, Cilt:36, Sayı:215, s.19-20.

²⁷⁸Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.162.

²⁷⁹Güngörmüş, s.111.

²⁸⁰Tolga Yalır, **Devrimden Sonra Birinci Yüzyıl Yönetmenlerin İzinde Macar Sineması**, Phoenix Yayınları, Ankara 2009, s.31-95.

²⁸¹**Macarlar ve Tuna Hakkında Yazılan Şiirler (1300-2000)**, Derleyenler: İsmail Tosun Saral- Emre Saral, Türk Macar Dostluk Derneği Yayınları, No:3, 2. Basım, Nisan 2001, s.194-196.

²⁸²Çolak, **1956 Macar İhtilali**, s.135.

II-II. Ekonomik İlişkiler

Türkiye ile Macaristan siyasi ilişkilerini geliştirme arzusunun yanı sıra, ekonomik ve ticari ilişkilerini de geliştirmeye özen göstermişlerdir. Atatürk döneminde dönemde Macaristan'la imzalanan siyasi anlaşmaların yanı sıra, ticaret antlaşmaları antlaşmaları imzalanmış, Türk-Macar Ticaret Odası kurulmuştur²⁸³.

Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) başlamış ve savaşın getirdiği ekonomik buhran Türkiye üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmıştır. Ekonomi alanında görülen bu olumsuz gelişmelere rağmen, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmemesi siyasi olduğu kadar uzun vadede ekonomik bakımından da, felaketlerin önlenmesi anlamında ölçülmeyecek derecede büyük bir başarı sağlamış, lakin savaşın yıkıcı etkisinden kurtulamamıştır²⁸⁴. Savaş nedeni ile takas ve kliring uygulamaları sıklaşmış, dış ticaret kontrolleri fazlalaşmıştır. İhracat, savaş yıllarında “*kontrollü ve koruyucu*” bir sistem içinde yürütülmüştür²⁸⁵. Türkiye'nin bu durumundan dolayı iki ülke arasındaki ekonomi ve ticaret anlaşmaları kliring ve takas yolu ile yapılmıştır.

Türkiye ile Macaristan arasındaki ekonomi ve ticari ilişkilere, İkinci Dünya Savaşı yıllarında da önem verilmiştir²⁸⁶. 26 Nisan- 6 Mayıs 1940 tarihleri arasında Budapeşte'de düzenlenen Budapeşte Beynelmilel Panayırı'na Türkiye'de katılmıştır (Bkz: Ek A 1) . Panayıra katılma kararına Ankara'daki Macaristan Elçisi Zoltan de Mariass tarafından, Hariciye vekili Saraçoğlu'na memnuniyetlerini bildirmişlerdir. İtalya-Arnavutluk-Yugoslavya-İsviçre-Slovakya-Brezilya'nın yanı sıra Türkiye'de temsi paviyonla panayıra katılmıştır²⁸⁷. Türkiye'nin panayıra katılım masrafları için de 1 Temmuz 1937 yılında imzalanmış olan Tediye Anlaşması'nın 6 ncı maddesi ile, Türk-Macar Kliring ile Macaristan'a 15.00 lira 1941 yılında gönderilmiştir²⁸⁸.

1940 yılında, Adana, Afyon, Balıkesir, Bursa-Çekirge, İzmit, Kayseri, Konya, Zonguldak-Kozlu'da toplam 5500 abonelik 11 otomatik telefon santrali kurulmak üzere

²⁸³Çolak, “*Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri*”,s.53.

²⁸⁴Mükkerrem Hiç, **Türkiye Ekonomisinin Analizi**, Gürgay Matbaacılık, İstanbul 1980, s.9.

²⁸⁵Cihan Dura, **Türkiye Ekonomisi**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri 1991, s75.

²⁸⁶Erkun, s.51-52.

²⁸⁷**Cumhuriyet**, 27.4.1940, s.3.

²⁸⁸**Resmi Gazete**, 10.7.1941, Sayı: 4856, s.1311.

Macar Standart Firması ile 23 Mart 1940 yılında sözleşme yapılmış, fakat Macaristan'ın içinde bulunduğu savaş koşulları nedeniyle sözleşme tamamen yerine getirilememiş, sadece 100 abonelik Adana santrali, 300 abonelik Afyon santrali, 1500 abonelik Bursa santrali, 500 abonelik İzmit santrali kurulmuş ve çalışır bir durumda idareye teslim edilmiştir²⁸⁹.

1940 yılında yapılan bir diğer anlaşmada Macar Standart Elektrik anonim şirketi ile yapılmıştır. Ordunun ihtiyacını karşılamak üzere 100 telsiz cihazı, 1000 sahra telefonu ve 100 adet 15'lik santralin, ödemesi Türk-Macar Kliring anlaşması ile %50 si ödenmiş, geriye kalan %50'lik kısmının da %90 ham bakır ile ödenmesi kararlaştırılmıştır²⁹⁰.

Bu dönemin ilk anlaşması 3 Mayıs 1941 yılında tanzim edilen Türkiye-Macaristan Ticaret Anlaşmasıdır (Bkz: Ek A 2). 22 Eylül 1941 tarihinde 4117 kanun numarasıyla yürürlüğe girilmiştir, Türkiye adına Ruşen Eşref Ünaydın, Macaristan adına da Nickl tarafından Budapeşte'de imza edilen anlaşmanın maddeleri şöyledir:

“ 1- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti merbut A I listesinde sayılan Macar menşeli emtianın her madde için hizasında tesbit edilmiş olan kontenjanlar haddi dahilinde, Türkiye ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Macaristan Kıraliyet Hükümeti, diğer yandan, işbu emtianın Türkiye'ye ihracına eylemeği taahhüt eder.

2- Macaristan Kıraliyet Hükümeti merbut A ve B listelerine sayılan Türk menşeli emtianın her madde için hizasında tesbit edilmiş olan kontejanlar haddi dahilinde, Macaristana ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, diğer yandan, işbu emtianın Macaristana ihracına müsaade eylemeği taahhüt eder.

3- Bundan başka Türkiye ve Macaristan ithal anında Türkiye ve Macaristanda mer'i bulunan umumi ithal rejiminden istifade edeceklerdir.

²⁸⁹Melek Çolak, “ Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye-Macaristan İktisadi İlişkileri”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Sayı:4 Yıl:2 Ağustos 2004, s.54.

²⁹⁰**BCA**, 30.18..1.2, 93.112..5, Dosya:46.

4- İki memlekette birisinde A 1, A ve B listelerinde münderiç emtiadan başka malların da sürümü imkanı veya işbu listelerde münderiç emtianın satılması için daha büyük imkanlar tahassül ettiği takdirde, iki memleket salahiyettar makamları listelerin genişletilmesi veya bunlarda münderiç kontejanların çoğaltılması zımında yapılacak talepleri havırhahlıkla tetkik edeceklerdir.

5- İki memleket arasında cereyan eden ticari mübaleelerden mütevellit tediyeler bugünkü tarihle imza edilen Tediye Anlaşması hükümlerine tevfiқан icra olunacaklardır.

6- İki memleket emtiası, her memleketin salahiyettar her hangi bir gümrük idaresinden ithal olunabilecektir.

7- İşbu Anlaşma 1 Temmuz 1937 tarihli Türk-Macar Ticaret Anlaşması ile merbutlarının yerine kaim olacak ve 1 Haziran 1941 tarihinde mer'iyete girecektir. Anlaşma bir sene muteber olacak ve 2 ay evvelden haber verilerek feshedilmedikçe birer senelik müddetler için kendiliğinden uzatılabilecektir.”

1941 yılında imzalanan anlaşma ile, Türk ordusunun ihtiyacı olan 600 adet manometre Macaristan'dan ithal edilmiş ve ödemesi kliring²⁹¹ yoluyla yapılmıştır. 1941 anlaşması ile yapılan diğer bir anlaşmada Sümerbank ile Titaş'ın Macar Manfred Weiss ve Mavag firmalarıyla 1942 yılında gerçekleştirmiş olduğu takastır. Bu sözleşmeye göre Sümerbank, Macar Manfred Weiss firmasından 2.000 ton inşaat demiri ve 336.7 ton dikişsiz boruya karşılık, Türk menşeli olan 3571.9 ton döküm ve 4071.9 ton çelik blok; Titaş'ında 1.000 ton beton demirene karşılık 2.000 ton döküm ve fazla olarak 100 pengö ödenmiştir²⁹².

Bu dönemde imza bulunan ikinci anlaşma ise 24 Şubat 1943 tarihinde Budapeşte'de imzalanan ve 7.7.1943 tarihinde 4458 kanun numarasıyla yürürlüğe giren anlaşma maddeleri şöyledir:

“ 1- Türkiye Cumhuriyet Hükümeti merbut A. 1 listesine sayılan Macar menşeli emtianın, her madde için tahsis edilmiş olan senelik kontejanlar hadleri dahilinde,

²⁹¹**Kliring (Clearing):** Ülkeler arasında iki yanlı ticaret antlaşmalarının bir türü. Kliring anlaşmalı ülkeler arasında ithalat ve ihracat işlemleri döviz kullanılmadan, hesaba dahil etme, takas yolu ile ve Kliring kurumları, merkez bankası ya da kliring ofisidir. Okan Gümüş, Aziz Sevi; **Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü**, I. Baskı, Polat Yayınları, Ankara 1996, s.392.

²⁹²**Resmi Gazete**, 27.4.1942, Sayı: 5093, s. 2756.

Macaristan'a ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Türkiye Cumhuriyet Hükümeti, kendi canibinden, işu emtianın Macaristan'a ihracına müsaade eylemeyi taahhüt eder.

2- Macaristan Kırallık Hükümeti merbut A ve B listelerinde sayılan Türk emtianın, her madde için tahsis edilmiş olan senelik kontenjanlar hadleri Macaristan'a ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Türkiye Cumhuriyet Hükümeti, canibinden, işbu emtianın Macaristan'a ihracına müsaade eylemeyi taahhüt eyler.

3- Bundan başka Türkiye ve Macaristan ithal ve ihraç anında Türkiye ve müteakabilen Macaristan'da mer'i ulunan umumi ithal ve ihraç rejimden istifade edeceklerdir.

4- İki memlekette birisinde AI ve A ve B listelerinde münderiç emtiadan başka malların da sürümü imkanı veya işbu aynı listelerde münderiç emtianın satılması için daha büyük imkanlar tahassül ettiği takdirde, iki memleket salahiyyetar makamları listelerin genişletilmesi veya bunlarda münderiç kontejanların çoğaltılması zimmında yapılacak talepleri hayırhahlıkla tetkik edeceklerdir.

5-İki memleket arasında Ticari mübadelelerden mütevellit tediyeler bugünkü tarihle imza edilen Tediye Anlaşması hükümlerine tevfikan icra olunacaktır.

6- İki memleket emtiası, her iki memleketin salahiyyetar bilcümle gümrük idaresinden ithal olunabilecektir.

7- İşbu Anlaşma 3 Mayıs 1941 Türk-Macar Ticaret Anlaşması ile merbutlarının yerine kaim olacak ve 22 Mart 1943 tarihinde, bir sene müddetle, mer'iyete girecektir.

İki akit taraf inkiza tarihinden evvel yeni bir Anlaşma akdi için temasa geçeceklerdir.”

24 Şubat 1943 tarihli ticari anlaşması ve tediyelerine ait anlaşmanın 22 Mart 1944 tarihinde son bulması üzerine, Dışişleri Bakanlığı Ticari ve Tali Anlaşmalar müzakere heyeti başkanlığına Burhan Zihni Sanus getirilmiş ve anlaşma imza yetkisi kendisine verilerek, Sanus başkanlığında bir heyet oluşturulmuştur. Nisan –Mayıs aylarında Ankara'da gerçekleşen Türk-Macar müzakerelerinde, 3 Mayıs 1944 tarihinde Türk-Macar Ticaret Anlaşması ve Ticaret anlaşmasına ek olarak

Türk-Macar Tediye Anlaşması imzalanmıştır (Bkz: A 5). Türk Hükümeti adına Sanus, Macar Hükümeti adına Vörnle imzalamıştır. 1944 tarihli Türk-Macar Ticaret Anlaşması maddeleri:

“ 1- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti merbut A-1 listesinde sayılan Macar menşeli emtianın, her madde için tahsis edilmiş olan senelik kontejanlar hadleri dahilinde, Türkiye'ye ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Macaristan Kırallık Hükümeti kendi canibinden işbu aynı emtianın Türkiye'ye ihracına müsaade eylemeyi taahhüt eder.

2- Macarista Kırallık Hükümeti, merbut A ve B listelerinde sayılan Türki menşeli emtianın her madde için tahsis edilmiş olan senelik kontenjanları hadleri dahilinde, Macaristan'a ithalinin kabulünü taahhüt eyler. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, kendi canibinden, işbu emtianın Macaristan'a ihracına müsaade eylemeyi taahhüt eyler. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, kendi canibinden işbu emtianın Macaristan'a ihracına müsaade eylemeyi taahhüt eder.

3- Bundan başka Türkiye ve Macaristan ithal ve ihraç anında Türkiye ve mütekebilen Macaristan'da mer'i bulunan umumi ithal ve ihraç rejiminden istifade edeceklerdir.

4- İki memlekette birisinde A-1 ve A ve B listelerinde münderiç emtiadan başka malların da sürümü imkanı veya işbu aynı listelerde münderiç emtiadan satılması için daha büyük imkanlar tahassül ettiği takdirde, iki memleket salahiyyetar makamları listelerin genişletilmesi veya unlarda münderiç kontejanların çoğaltılması zımında yapılacak talepleri hayırhahlıkla tetkik edeceklerdir.

5- İki memleket salahiyyetar makamların önceden müsaadesi ile hususi takas muameleleri yapılabilecektir.

İşbu anlaşmanın meriyeti esnasında tasvip edilmiş olup inkızası tarihine kadar ikmal edilemeyen hususi takas muameleleri aynı anlaşma hükümlerine göre tasfiyesi edilecektir.

6- İki memleket arasındaki ticari mübadelelerden mütevellit tediyeleler bugün tarihle imza edilen Tediye Anlaşması hükümlerine tevfiikan icra olunacaktır.

7- İki memleket emtiası, her iki memleketin salahiyyetar bilcümle gümrük idaresinden ithal olunabilecektir.

8- İşbu anlaşma 24 şubat 1943 tarihli Türk-Macar Ticaret anlaşması ile merbutlarının yerine kaim olacak ve 1 haziran 1944 tarihinde bir sene müddetle meriyete girecektir.”

Yukarıda ki anlaşma esaslarına göre, 1943 yılında, Macar Standart Elektirik Anonim şirketinden 70 adet telsiz cihazı ile yedek malzemesi alınması kararlaştırılarak ödeme şekli olarak kliring esasları geçerli olmuştur.²⁹³ 8 Eylül 1943 tarihli kararnamede Macaristan'dan 472 adet manometre alımına karar verilmiş ve ödeme şekli olarak kiring esasları geçerli olmuştur²⁹⁴.

12 Mayıs 1949 tarihinde, Ankara Türk Hükümeti adına Fuat Carım, Macar Hükümeti adına György Oblath'ın imzası bulunanan Ticaret ve Tediye Anlaşması, 21.12.1949 tarihinde 5469 kanun numarasıyla yürürlüğe girmiştir²⁹⁵. Anlaşmanın içeriği şu şekildedir:

“ 1- Türkiye ile Macaristan arasındaki ticari mübadeleler her iki memlekette yürürlükte bulunan genel ithalat ve ihracat rejimlerine uygun olarak yapılacaktır.

2- Türk hükümeti ile Macar hükümeti, genel ithalat ve ihracat rejimleri çerçevesi içinde iki memleket arasındaki ticari mübadeleleri kolaylaştırmak üzere karşılıklı olarak ithal ve ihraç müsaade ve lisansları itasında birbirlerine mümkün olduğu kadar müsait bir muamele uygulayacaklardır.

3- Bu anlaşmanın yürürlük süresi zarfında yapılacak ticari mübadelelere ait ödemeler bugünkü tarihte imzalanan Ödeme Anlaşması hükümlerine göre tesviye edilecektir.

4- Bu anlaşmanın yürürlüğe konmasından sonra her iki taraftan sevkedilen mallara, iki memleketin yetkili makamlarınca verilmiş ve ilişik örneğe uygun bir menşe şahadetnamesi katılacaktır.

Bedeli 100 Türk lirasını veya başka bir para ile bu meblağın eşitini aşmayan göndermeler için menşe şahadetnamesi katılacaktır.

5- Bu anlaşmanın yürürlüğe konmasından evvel başlanmış olan hususi takas işlemleriyle serbest dövizli işlemler, bunların iki taraf yetkili makamlarınca onanması anında her iki memlekette yürürlükte bulunan genel rejim hükümlerine göre tasfiye olunacaktır.

²⁹³BCA,30.18.01.02, 102.57.11.

²⁹⁴BCA,30.18.01.02, 102. 63.8.

²⁹⁵Resmi Gazete, 28.12.1949, Sayı:7391, s.17431.

6- *Bu anlaşmanın yürürlükte bulunduğu sırada başlamış ve Anlaşmanın sona erdiği tarihte henüz bitirilmemiş bulunan işlemler bu Anlaşma hükümleri gereğince tasfiye olunacaklardır.*

7- *İki memleket arasındaki ticari mübadeleleri kolaylaştırmak maksadiyle Türk ve Macar resmi temsilcilerinden mürekkep bir Karma Komisyon kurulacaktır.*

Bu komisyon iki akit taraftan birinin talebi üzerine toplanacak ve bu Anlaşmanın uygulanmasını mürakabe etmek ve Türkiye ile Macaristan arasında ticari münasebetleri iyileştirme yolundaki her türlü tekliflerini iki Hükümete arz etmek yetkisini haiz olacaktır.

8- *Bu Anlaşma iki hükümetin tesvibine bağlı olarak, 1 Haziran 1949 tarihinde yürürlüğe girecek ve bir sene müddetle yürürlükte kalacaktır.*

Süre sonu tarihinden iki ay önce haber verilerek feshedilmediği takdirde senelik için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.”

1953 yılında Macaristan’la aramızda bulunan Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının kredi marjı iki milyona yükseltilmiştir²⁹⁶. Bu dönemde ihracat, ithalatın aksine büyük oranda primer (temel) ürünlerden oluşmaktadır. İhracat primer mallar kategorisi içinde birkaç ürün üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu ürünler kabuklu ve kuru meyveler, yaprak tütün, canlı hayvan ve hayvancılık ürünleri olarak görülmektedir. Bu anlaşmalar incelendiğinde Türkiye primer mallar karşılığında sanayi malları almış olduğu gözükmemektedir.

Bu dönemde Türkiye’nin Macaristan’a başlıca ihraç ürünleri; küspe, kuru üzüm, keten, susam, tiftik, tütün, kuru üzüm, haşhaş, keten tohumu, ayçiçeği tohumu, kenevir tohumu, balmumu, kuru üzüm, döküm, çelik bloklar, bakır oluşturmaktadır. Türkiye’nin Macaristan’ başlıca ithal ürünlerini ise; canlı hayvan, yangın söndürücü, telli veya telsiz telgraf ve telefon tesisatı ve bunların teknik asamı, buhar kazanı, ziraat makineleri, kopya ve yazı çoğaltma kağıtları, kurşun-çinko halitaları, her nevi demirden el aleti oluşturmaktadır. İki ülke arasında Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile tesbit edilen ithalat ve ihracat maddeleri genel olarak iki ülkenin ekonomik yapılarına uygun bir nitelik taşımıştır ve yıldan yıla önemli değişiklikler göstermemiştir

²⁹⁶Resmi Gazete, 27. 4.1954, Sayı: 8693, s.

Atatürk Dönemi'nde “ *fırtınalı bir modernizasyon*”a tanıklık eden Macar uzmanların istihdamı bu dönemde devam etmiştir. Yeni gelen uzmanların yanı sıra daha önce gelen uzmanlarda, bu dönemde çalışmalarına devam etmiştir. Ele alınan dönemde, Türkiye’de en fazla istihdam edildiği yıllar II. Dünya Savaşı’na doğru giden yıllar ile savaş yılları olmuştur²⁹⁷.

Savaşın başladığı 1939 yılında, Eskişehir Hava Okulu’na kalorifer bölümünde 3 uzman²⁹⁸ ve yine okulun hangar inşaat kadraj kalorifer ve sıhhi tesisat işlerinde 5 uzman²⁹⁹, Biro isimli bir mühendis Devlet Orman İşletmesi’nde³⁰⁰, Muş’ta şehir elektrik tesisatında Aleksandır Cupar³⁰¹, Sivas çimento fabrikasında Ladislas Szabo³⁰², Zonguldak Çatalağzı Santralinin yapılmasında betoncu Antal³⁰³, Karadeniz Ereğlisi maden işletmesinde Aurel Stausz³⁰⁴ istihdam edilmiştir.

İzmit Selülöz fabrikasında 2 montör³⁰⁵, Ergani bakır madeninde Armanda Mautner isimli bir işçi³⁰⁶, yine Ergani bakır madeninde izbahane bacasında Augustin Kiss³⁰⁷, Mersinvinç montöründe Ladislas Förtner³⁰⁸, Seyhan sulama kanalının sifon ve köprü inşaatında Beck Boldizsar³⁰⁹ 1940 yılında istihdam edilen uzmanlardır.

Ereğli Kömür İşletmesi’nde Frans Dubek isimli bir uzman³¹⁰, İzmit-Sapanca su isalesi tulumba montajında 4 uzman³¹¹, Etibank’da Georges Neuman isimli bir elektrik mühendisi³¹², Alat-1 Ziraiye Farikası’nda Mihali Bordç ve Josef Fuszek³¹³ 1941 yılında istihdam edilmiştir.

²⁹⁷Seyfi Yıldırım, “ *Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar*”, **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl:8, Sayı:15, Bahar 2012, s. 140.

²⁹⁸BCA, 30.18.1.2, 87.62.20, Dosya: 241-148.

²⁹⁹BCA, 30.18.1.2,87.55.7, Dosya: 241-172.

³⁰⁰BCA, 30.18.1.2,87.50.1, Dosya: 243-407.

³⁰¹BCA, 30.18.1.2,88.75.14, Dosya:243-439.

³⁰²BCA, 30.18.1.2,89.113.2, Dosya:243-467.

³⁰³BCA, 30.18.1.2, 91.67.1.

³⁰⁴BCA, 30.18.1.2,89.119.7, Dosya:243-479.

³⁰⁵BCA, 30.18.1.2, 91.43.15, Dosya:243-525.

³⁰⁶BCA, 30.18.1.2, 92.75.15, Dosya: 243-540.

³⁰⁷BCA, 30.18.1.2,90.14.15, Dosya:243-498.

³⁰⁸BCA, 30.18.1.2,89.125.5, Dosya:143-479.

³⁰⁹BCA, 30.18.1.2,89.125.5, Dosya:143-479.

³¹⁰BCA, 30.18.1.2, 94.18.8, Dosya:243-568.

³¹¹BCA, 30.18.1.2, 95.60.20, Dosya: 243-580.

³¹²BCA, 30.18.1.2,96.76.5.

³¹³BCA, 30.18.1.2, 96.75,3.

Devlet Demiryollarında Macar uzmanların bu dönemde de katkıları devam etmiş, 1942 yılında Gyorgy Borot isimli bir uzman³¹⁴, Devlet Demiryollarının yeni bina ve tesislerinin dekorasyonu işleri için Istvan Bernhard³¹⁵ istihdam edilmiştir. Yine aynı yıl, Türkiye Kömür Satış Müessesesi Mahrukat Mühendisliği'nde Ladislas Komor isimli bir mühendis³¹⁶, telefon santralilleri için Laszlo Vargo isimli bir mühendis ile Jozef Vereb isimli bir montör³¹⁷ istihdam edilmiştir.

İzmit Selülöz Fabrikası'nda Farañç Tömpe³¹⁸, Türkiye Demir-Çelik Fabrikaları'na bağılı Asit Sülfürük Fabrikası'nda Baki Viktor³¹⁹, Umumi Mağzalar TAŞ'da Antol Lüthmetzer³²⁰, PTT Umum Müdürlüğü'nde Tibor Nadas³²¹, telefon santrallerinin montajı için Josef Belovari ve Josef Buclavori³²² ve iki kadın montör³²³, Sümerbank'da Marton Tımar isimli bir uzman³²⁴, Etimesgut uçak fabrikasında Mihli Morton³²⁵(Bkz: Ek A 3), İzmit 2. Kağıt Fabrikası'nda Etienne Erdös³²⁶ isimli uzmanlar 1943 yılında istihdam edilmiştir.

MTA'da 1944 yılında iki profesör istihdam edilmiş³²⁷, 1945 yılında ise, Etibank işletmesinde Andre Retti³²⁸, Türkiye'nin ilk çay fabrikası olan, Rize Çay Fabrikası'nda Bela Szabo mühedis olarak çalışmış³²⁹, Gyorgy Biro'da Zirai Kombinalar dairesinde³³⁰ istihdam edilmiştir.

³¹⁴BCA, 30.18.1.2, 98.32.13.

³¹⁵BCA, 30.18.1.2,98,41,15.

³¹⁶BCA, 30.18.1.2, 298.40.18.

³¹⁷BCA, 30.18.1.2,100.102.11.

³¹⁸BCA, 30.18.1.2, 102.53.18.

³¹⁹BCA, 30.18.1.2,100.109.13, Dosya:243-652.

³²⁰BCA, 30.18.1.2, 101.25.5, Dosya:164-62.

³²¹BCA, 30.18.1.2,102.41.7.

³²²BCA, 30.18.1.2,102.41.8.

³²³BCA, 30.18.1.2, 104.3.12.

³²⁴BCA, 30.18.1.2,102.54.6.

³²⁵BCA, 30.18.1.2,103.67.20, Dosya:63-162.

³²⁶BCA, 30.18.1.2,103.74.19.

³²⁷BCA, 30.18.1.2, 105.38.3, Dosya: 27-77.

³²⁸BCA, 30.18.1.2, 107.98.1, Dosya:2742.

³²⁹BCA, 30.18.1.2, 109.66.15, Dosya:27216.

³³⁰BCA, 30.18.1.2, 109.66.16, Dosya: 27220.

Türkiye Ziraat Kurumu'nda Mihaly Bordoş ve Jozef Fuzsek isimli iki uzman³³¹, PTT Genel Müdürlüğü'nde Paul Braun De Belatini³³² ve Joseph Belavori³³³ isimli iki uzman 1946 yılında istihdam edilmiştir.

1947 yılında Şose ve Köprüler Reisliği Fen kurulunda Etienne Bartos ve Nikolas Hein istihdam edilmiş³³⁴, 1948 yılında ise Orman Genel Müdürlüğü'nde Paul Farkas isimli bir yüksek mühendis³³⁵, Türkiye Ziraat Kurumu'nda ise J.G Prokurist isimli bir uzman³³⁶ istihdam edilmiştir. PTT Genel Müdürlüğü'nde Offer Bella isimli bir uzman 1950 yılında³³⁷ istihdam edilmiştir.

II-3. Kültürel İlişkiler

Tarihin eski dönemlerinden itibaren çeşitli ilişkiler içerisinde bulunan Türk ve Macar halkları, ortak kültür çevreleri, ortak kültür kökleri ve ortak kültür değerleri olan iki ulus olmuşlardır. Bu ortak geçmiş vasıtasıyla birçok araştırmacı çeşitli çalışmalar yapmıştır. Atatürk döneminde yoğun bir şekilde gelişen ilişkiler, kurulan Hungaroloji kürsüsünün de katkılarıyla, daha sonraki dönemde gelenler için bir ışık olmuştur³³⁸.

İkinci dünya savaşı ve sonrasında Macaristan'ın demir perde ülkesi olması, ikili ilişkilerde durgunluk yaşanmasına neden olmuşsa da, iki ülke arasında kültürel ilişkiler ince bir çizgi halinde devam etmiştir.

1939 yılında İstanbul Üniversitesi jeoloji bölümünün, Prof. Dr. Hamid Nafiz Pamir'in önderliğinde 40 günlük bir gezi düzenlenmiş ve gezi vasıtasıyla Budapeşte Üniversitesi'nin daveti üzerine, 50 kişilik jeoloji öğrenci kafesi Macaristan'a da

³³¹ BCA, 30.18.1.2, 110.20.20.

³³² BCA, 30.18.1.2,110.22.10.

³³³ BCA, 30.18.1.2,11.34.13, Dosya: 27-298.

³³⁴ BCA, 30.18.1.2,113.22.12, Dosya:27-321.

³³⁵ BCA, 30.18.1.2, 116.22.1, Dosya:27-329.

³³⁶ BCA, 30.18.1.2,116.26.7, Dosya: 27-368.

³³⁷ BCA, 30.18.1.2, 195.28.15, Dosya: 27-86.

³³⁸ Ali Uçan, “ *Türk-Macar Kültür/Müzik İlişkilerine ve Türk-Macar Karşılaştırmalı Halk Müziği Araştırmalarına Bir Bakış*”, **Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması**, Macaristan Cumhuriyeti Ankara Büyükeçliği Yayını, Ankara 2005, s. 46.

gitmiştir. Macaristan'da kafiye jeoloji müdürü Loutsi eşlik etmiş ve Loutsi önderliğinde Macar ovasının jeolojik yapısı incelenmiştir³³⁹.

Türk-Macar İlişkileri ile önemli çalışmalarda bulunan M. Tayyib Gökbilgin, yeni açılan Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Hungaroloji bölümüne 1936 yılında kayıt yaptırmış, Macarcaya olan yoğun çabası ve isteği, hocası ünlü Türkolog ve kürsünün kurucusu Prof. Dr. László Rásonyi'nin dikkatini çekmiş ve onun teşvikleriyle fakültedeki ilk yıllarından itibaren, yaz aylarını Macaristan'da geçirmiştir. 1936-1939 yılları arası Keszthely ve Debrecen Yaz Üniversitelerine devam ederek, sertifikalar almıştır. Yaz üniversiteleriyle birlikte Macarcasını o kadar geliştirmiştir ki 1939 yazında Macaristan'da Macarca konferanslar vermeye başlamıştır³⁴⁰.

Macaristan'daki dil öğrenimine ek olarak, Macar Arşivi'nde birer aylık iki staj yapmış ve 1939 yılında Prof. Dr. Lajos Fekete'nin arşiv meseleleriyle ilgili yazılarını öğrenci olduğu dönemde Türkçeye çevirmiştir³⁴¹.

1940'ın Ekim ayında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Ankara Üniversitesi Hungaroloji bölümüne ziyareti önemli bir olaydır. Ziyaretinde “ *Macarları ve Macar kültürünü tetkik etmek alaka vericidir. Yabancı bir muhitte Macarların kendilerini ve kültürlerinin muhafaza edebilmeleri dikkate şayandır* ”³⁴² şeklindeki açıklaması, savaşın tüm olumsuzluklarına rağmen, Macar milletiyle olan ilişkilerimize verilen önemi göstermektedir.

1939-1943 yılları arası Türkiye Budapeşte Elçisi olarak görev yapan Ruşen Eşref Ünaydın, İkinci Dünya Savaşı yıllarında siyasi çalışmalarının yanı sıra sosyal çalışmalarla da Türk-Macar ilişkilerin de aktif bir rol üstlenmiştir. 10 Ocak 1941 tarihinde katıldığı, Macaristan Turan Cemiyeti'nin Genel Kurulu'nda Ruşen Eşref ile Macar-Türk öğrencilerinin değişimin yeniden başlamasıyla ilgili bir anlaşmaya varılmış fakat savaş dolayısıyla bu gerçekleştirilememiştir³⁴³. Ayrıca Ruşen Eşref Ünaydın,

³³⁹Cumhuriyet, 15.6.1939, s.2.

³⁴⁰Mübahat S. Kütükoğlu, “ Prof. M. Tayyib Gökbilgin'in *Ardından*”, **İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. M Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı**, İstanbul 1982,s.1-2.

³⁴¹Kütükoğlu, **a.g.m** s.2.

³⁴²Rásonyi, **Macarlar ve Türkler**, s.26.

³⁴³Önen, **İki Turan Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**,s.244

Budapeşte'deki görevi sırasında Macar şairi İstván Vasile yayınlanmamış bir antoloji hazırlamıştır³⁴⁴.

Atatürk Döneminde başlayan Macar Uzmanlar, daha sonraki dönemlerde de Türkiye'de faaliyetlerde bulunmuşlardır.1938 yılında Türkiye'ye ikinci kez gelen Macar keman virtuozu Lico Amar, Ankara Devlet Konservatuvar'na Keman Profesörü ve Yaylı Çalgılar Bölüm Başkanı olarak atanmış ve 1957 yılına kadar tam yirmi yıl boyunca bu görevde çalışmıştır³⁴⁵. Amar, Türkiye'de çağdaş müziğin tanıtın birden fazla konser vermiştir. Türkiye'de keman öğretiminde önemli rol oynayan Amar, Suna Kan, Oktay Dalaysel, Ulvi Yücelen, Erdoğan Kürkçü, Orhan Kadam, Münir Akman, Gülden Turalı, Ömer Can, Cengiz Özkök gibi birçok önemli keman sanatçısı ve keman eğitimcisi yetiştirmiştir³⁴⁶.

Ankara Üniversitesi Hungaroloji bölümünün ilk öğrencilerinden olan Mekki Şerif Baştav, bölümü bitirdikten sonra, ikinci dünya savaşının patlak vermesi üzerine Macaristan'a gitmesi gecikmiş ve 1942 yılında özel bir Bakanlar Kurulu kararı ile Macaristan'a doktora çalışması için gitmiştir³⁴⁷. Doktora eğitimi boyunca Németh, Fekete, Ligeti gibi hem Macaristan'ın hem de dünyanın ünlü Türkolog ve tarihçilerinden dersler almıştır. 1948 yılında Türkiye'ye gelmesiyle, 1951 yılında askere gidene kadar Hungaroloji'de dersler vermiştir. Türk-Macar ilişkileri tarihi ile çok değerli çalışmalar hazırlamıştır.

Lajos Fekete 1936 yılında Türkiye'ye gelmiş (arşivist- Türkolog), devlet arşivlerinde yaptığı çalışmalar sonucu hazırladığı makaleler 1939 yılında Prof. Tayyib Gökbilgin tarafından Macarcadan çevrilmiş "*Arşiv Meseleleri*" ismi ile kitaplaştırılmıştır³⁴⁸. Fekete aynı zamanda yaptığı çalışmaları Macaristan'da yayınlamıştır. 1943 yılında *Estergon Sancağının 1570 Yılı Tahrir Defteri*, 1944 yılında

³⁴⁴Nyiri, "*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı:149, Nisan 2004, s.220.

³⁴⁵Zafer Kurtaslan, "*Türk Keman Okulunun Oluşum Süreci ve Temsilcileri*", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:26, Güz 2009, s. 419; Uçan, **a.g.m.**, s.58.

³⁴⁶Kurtaslan, **a.g.m.**, s.419-420.

³⁴⁷Ayşe D. Kuşçu, "*Prof. Dr. Mekki Şerif Baştav*", **Türk Yurdu**, Aralık 2010, Cilt:30, Sayı:280, s. 72-74.

³⁴⁸Yıldırım, s.137.

*Türk Devrinde Budapeşte, 1955 yılında Türk Mali İdaresinde Siyakat Yazısı'mı*³⁴⁹ yayımlanmıştır.

Yine 1943 yılında Hungaroloji kürsüsüne getirilen Tibor Halasi Kun 1948 yılına kadar burada görevine devam etmiştir.³⁵⁰ Halasi-Kun, Ankara'da Macar bilimsel ve edebi eserlerinin Türkçeye çevrilmesi çalışmalarına katılmıştır, ayrıca İstanbul belgeliklerinde bulunana defterlerin yayımlanması ve değerlendirilmesi yolundaki çalışmalara da ağırlık vermiştir.³⁵¹

Macar bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmaların yanı sıra, farklı alanlarda uzmanların istihdamı kültürel, özellikle de eğitim alanında da devam etmiştir. 1943 yılında Jena Heinzelman isimli bir dans öğretmeni Devlet Konservatuvarı'nda istihdam edilmiştir³⁵². Bir sonraki yıl, 1944'te ise, Köy Enstitüleri'nde çalışmak üzere üç uzman³⁵³, Ankara Yapı Enstitüsü'nde Micheal Rozsan³⁵⁴ isimli bir uzman daha istihdam edilmiştir

Türk-Macar İlişkilerinde önemli Türk bilim adamlarından biri olan Hasan Eren doktora öğrenimi için Macaristan'a gitmiş, 1944 yılında Budapeşte Üniversitesi, Türkoloji, Mongolostik ve Macar Filolojisi branşlarında doktorasını tamamlamıştır³⁵⁵.

János Eckmann, 1944 yılında Macar Eğitim Bakanlığının verdiği bursla Türk dili alanına çalışmak üzere İstanbul'a gelmiş, ancak bursun kesilmesi yüzünden çalışmalarına ara vermiştir. Daha sonra 1945 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hungaroloji Bölümünde Macarca okutmanlığına atanmış, okutmanlığın 1948 yılında kapanmasına kadar devam etmiştir. Okutmanlığın kaldırılmasından sonra Türk Ansiklopedisi'nde yazı kurulu üyesi olarak 1948-1951 yılları arasında görev almıştır.³⁵⁶ Türkiye'de bulunduğu dönemde Anadolu'da bilimsel

³⁴⁹Yıldırım, s.137.

³⁵⁰Hasan Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü- I. Yabancı Türkologlar**, Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı:705, Ankara 1998 s.169.

³⁵¹Eren, **a.g.e.**, s.171.

³⁵²BCA, 30.18.1.2, 101.7.11, Dosya: 242-295.

³⁵³BCA, 30.18.1.2,106.52.20., Dosya:28-10.

³⁵⁴BCA, 30.18.1.2, 109.72.15,Dosya: 27232.

³⁵⁵Hasan Eren, **Türk Dil Kurumu'ndan Eski Anılar**, TDK yayınları, Ankara 2008, s.39.

³⁵⁶Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü..**, s. 153.

araştırma gezileri yaptığı da bilinmektedir.³⁵⁷ Türkolog ve Bizantolog Geza Feher'de 1944 yılında Türkiye'ye gelmiş İstanbul'da Ayasofya ve Topkapı sarayı müzelerinde çalışmıştır³⁵⁸.

Macar ilim adamlarının Türkiye'de ki çalışmalarının yanı sıra, Türk bilim adamlarının da Macaristan'da bir takım çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. İsmi Béla Bartók'la anılan Ahmet Adnan Saygun 1956 ve 1959 yıllarında iki kez Macaristan'ı ziyaret etmiştir³⁵⁹. Ahmet Adnan Saygun merkezi Macaristan'da bulunan Milletlerarası Bartók Komitesi'nin faal üyeliğini yapmıştır³⁶⁰.

Türkoloji çalışmaları, iki ülkenin ortak kültür kökleri ve en mühimi de iki halkın birbirine duymuş olduğu yakınlıktan dolayı birbirlerini tanıma isteği edebiyat alanında da kendini göstermiştir.

Macarcadan Türkçeye ilk çeviriler 1944 yılında başlamıştır. Bu dönemde Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Hungaroloji Kürsüsünde çalışan Macar Türkolog Tibor Halasi-Kun'un yönetiminde hazırlanıp yayımlanmıştır. 2 kitap hariç (İlk kitapta çevirenin; 17. Kitapta ise, Hasan Eren'in önsöz yazmıştır) tüm önsözlerde yine Halasi-Kun'a aittir³⁶¹. Yayımlanan ilk eser, Sadrettin Karatay tarafından çevrilen, Keleman Mikes'e ait olan *Türkiye Mektupları* olmuştur. 2 cilt olarak yayımlanan eser, 1944-1945 yılında basılmıştır. İkinci yayımlanan eser ise; yine Sadrettin Karatay tarafından çevrilen, ve 1945 tarihinde yayımlanan Zsigmond Moricz'in *Tanrı Gözünden Irak* adlı eseri olmuştur. Yine aynı yıl, Karatay tarafından çevrilen, Ferenc Herczeg'in *Paganlar* isimli eseridir. 1946 yılında yayımlanan eserlerden ilki, Ziya Tuğal tarafından çevrilen Geza Gardonyi'nin *Anlaşılmayan İnsan* isimli romanı olmuştur. Kalman Mikszath'ın *Konuşan Kaftan* ; Ferenc Herczeg'in *Bizans* ve Gergely Csiki'nin *Tufeyliler* isimli eserleri yine Sadrettin Karatay tarafından çevrilerek yayımlanmıştır. Aynı yıl Sami N. Özerdim'in çevirdiği Geza Gardonyi'nin *Üçüncü Kudret* isimli eseri yayımlanmıştır. Necmi Seren'in Kalman Mikszath'ın *Aziz Petrus'un Şemsiyesi* yine

³⁵⁷Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü..**, s.154.

³⁵⁸Hamit Zübeyr Koşay, " *Türkolog ve Bizantolog Geza Feher'in Hayatı ve Eserleri*", **BELLE TEN**, Cilt: XIX, Sayı:76, Ekim 1955, s.530.

³⁵⁹**Tarihte Türk-Macar İlişkileri**, s.77.

³⁶⁰Hazai, **a.g.e.**,s.33.

³⁶¹ Sami N. Özerdim, " *Macar Yazınından Çeviriler*", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllık**, Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan No:3, Ankara 1981, s. 248.

1946 yılında yayımlanmıştır. Ferit Zahir Törömküney ve Sadrettin Karatay tarafından çevrilen ve 1947 yılında basılan eser ise iki ciltlik Mor Jokai'nin *Altın Adam* adlı eseridir. Mor Jokai'nin *Yeni Çiftlik Sahibi* isimli eseri de Sadrettin Karatay tarafından çevrilerek 1948 yılında basılmıştır. Aynı yıl yine Sadrettin Karatay'ın çevirmiş olduğu Karoly Kisfaludy'un *Aldanışlar* adlı eseri yayımlanmıştır. 1949 yılında Necmi Seren'in çevirdiği Ferenc Kölcsey'in *Öğütler* isimli eseri yayımlanmıştır. 1950 yılında Sami N. Özerdim tarafından çevrilen *Kule Saatindeki Kuzgun* adlı Kalman Csatho'nun eseri yayımlanmıştır. 1951 yılında ise, Ferenc Mora'nın *Buğday Tarlalarının Destanı* ve son olarak Aladar Kuncz'un *Kara Manastır* isimli iki ciltlik eseri Necmi Seren tarafından çevrilerek 1956 yılında yayımlanmıştır³⁶².

Tibor Halasi-Kun tarafından hazırlanarak ve önsözleri yazılarak “ *Yeni Macar Edebiyatı*” başlığını taşıyan fakat sadece iki kitap yayımlanan bir dizi daha bulunmaktadır. Bu dizi 1946 yılında yayımlanmıştır ve dizi de; Ferenc Molnar'ın *Çocuklar* isimli eseri (çeviren: Necmi Seren,) ve Menyhert Lengyel'in *Tayfun* (çeviren: Sadrettin Karatay,) isimli eserler bulunmaktadır³⁶³.

Ayrıca “ *Dünya Edebiyatından Tercümeleler*” dizisinde, Klasikler'e yardımcı kitapları içeren Bilim Eserleri serileri içinde, ancak iki kitabı yayımlanan “*Macar Bilim Eserleri Serisi*” vardır. Bu eserler; Gyula Nemeth'in, *J. Thury* isimli eseridir. Eser Ziya Tugal tarafından çevrilmiş ve 1950 yılında yayımlanmıştır. İkinci eser ise; Sandor Takats'ın *Macaristan Türk Aleminden Çizgiler* adlı eseridir. Bu eserde Sadrettin Karatay tarafından çevrilerek 1958 yılında basılmıştır³⁶⁴.

Yukarıda saydığımız eserlerin dışında, özel yayınevlerinin de yapmış olduğu çeviriler bulunmaktadır. Özerdim'in Macar Edebiyatı adlı makalesinde belirttiği üzere, bu eserlerin bir kısmı Macarcadan çevrilmiş, diğerler ise İngilizce-Almanca ve diğer dillerden çeviriler yapılarak yayımlanmıştır. Bazılarında eseler kısaltmalar yapılmış bazılarında ise, sonuç kısmında değişikliklerin yapıldığından bahsetmektedir. Istvan Lazar'ın Necmi Seren tarafından çevrilen ve 1940 yılında yayımlanan *Vesta Rahibesi* isimli eseri; Jolan Foldes'in Balık Tutan Kedi Sokağı (Nasuhi Baydar 1940), *Bir Liseli*

³⁶² Özerdim, **a.g.m.**, s.248-250

³⁶³ Özerdim, s.250.

³⁶⁴ Özerdim, s.25-251.

Kız Vardı (Niyal Emin 1944), *Evleniyorum* (Muazzez Tahsin 1945) isimli eserleri bunlardan bazılarıdır.

Türkiye’de yayımlanan süreli yayınlarda da, Türk-Macar İlişkilerinin tarihi, Türkoloji, Turancılık ve iki ülkedeki bilim adamlarına ait çalışmalarda her geçen gün çoğalarak yayınlanmıştır. Ayrıca dergi ve gazetelerde Macar edebiyatına ait çevirilerde önemli yer tutmuştur³⁶⁵.

Kutuplaşan dünyada, farklı kutuplarda yer alan iki ülke arasında kültürel ilişkilerde soğuk savaşın etkisi altında kalmıştır. Türkiye’deki Hungaroloji kürsüsü de ağır sarsıntılar geçirmiş ve Hungarolojinin bu durumu kültürel ilişkileri de etkilemiştir³⁶⁶. Macaristan’dan Türkiye’ye gelen yayınlar çok sıkı kontrollerden geçmiş ve bazıları da yasaklanmıştır. *Müvelt Nap*³⁶⁷ gazetesi,, *Macar Halk Cumhuriyeti*³⁶⁸, *1 Maj*³⁶⁹, *Hier Et Aujourd’Hui*, *1000 Mots Sur La Hongrie*, *Magyar Lapok*³⁷⁰, *Festival*³⁷¹, *Cooperatives Agricoles de Production En Hongrie*³⁷²bu yasaklılar arasındadır (Bkz: Ek A 6) .Bu dönemde Türkiye’den Macaristan’a da yayınların gitmesinde çeşitli sorunlar yaşanmıştır³⁷³.

Türkiye’ye gelen Macar uzmanlardan biri de, futbol uzmanı Ignáce Molnár’dır. Ignáce Molnár Türkiye’ye 1947 yılında gelmiş, Fenerbahçe Spor Klübü’nde üç dönem teknik direktörlüğünü yapmıştır. Molnár çalıştığı ilk dönemde, 1947-1948 sezonunda, Fenarbahçe sadece tek beraberlik alarak, 14 maçta 41 puan alarak şampiyon olmuştur. Ignáce Molnár’ın bu başarısı sonucu 23 Nisan 1948 yılında Türkiye Milli Futbol Takımı’nın başına getirilmiştir. Ayrıca Türkiye 1948 Londra Olimpiyatlarına Ignáce Molnár ile katılmıştır³⁷⁴.

³⁶⁵ Rásonyi, **Macarlar ve Türkler**, s.26.

³⁶⁶Şerif Baştav, “ *Türk-Macar Münasebetlerinde Hungarolojinin Yeri*”, **Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmes, ve Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Sempozyumu 24-26 Nisan 1996**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, s.43.

³⁶⁷**BCA**, 30..18.1.2, 117.75..19, Dosya: 52-84.

³⁶⁸**BCA**, 30.18.01.02,127.95.9, Dosya:52-253.

³⁶⁹**BCA**, 30.18.01.02, 123.70.3, Dosya:52-185.

³⁷⁰**BCA**, 30.18.01.02, 123.72...11, Dosya:52-195.

³⁷¹**BCA**, 30.18.01.02, 121.101...16, Dosya:52-146.

³⁷²**BCA**, 30.18.01.02, 124.93..2, Dosya:52-2.

³⁷³Edit Tasnádi, “ *Macaristan’da Türk Edebiyatı*”, **Türk Kültürü**, Sayı:398, Yıl: XXXIV, Haziran 1996, s.373.

³⁷⁴Yıldırım, **a.g.m**, s.137; **BCA**, 30.18.1.2, 116.35.13Dosya: 27-393.

Macaristan'ın iç ve dış politik sıkıntılarından dolayı bir başka ülkede yaşamak yada çalışmak isteyen Macar vatandaşların tercihlerinden biride Türkiye olmuştur. Buna mukabil 1939-1956 yılları arası yirmi Macar vatandaşı da Türk vatandaşlığına geçmiştir³⁷⁵.

---

³⁷⁵ **BCA**,30.18.01.01, 86.23.5, Dosya:1-940; **BCA**, 30.18.01.01,104.10..26, Dosya:14-11; **BCA**, 30.18.01.01,110.21..20; **BCA**, 30.18.01.01,111.34..15, Dosya:14-92.; **BCA**, 30.18.01.0111.34..16, Dosya:14-92;**BCA**, 30.18.01.01,111.44.11, Dosya:14-97; **BCA**, 30.18.01.01, 111.58..3, Dosya:14-90; **BCA**, 30.18.01.01,115.91.16, Dosya:14-134; **BCA**, 30.18.01.01,1118.80..4, Dosya:14-175; **BCA**, 30.18.01.01,119.23..18, Dosya:14-185; **BCA**, 30.18.01.01, 119.48..1, Dosya: 14-189; **BCA**, 30.18.01.01126.47..7, Dosya: 14-313;**BCA**, 30.18.01.01, 143.67..2, Dosya: 14-50; **BCA**, 30.18.01, 140.69..12, Dosya: 14-25.

III. BÖLÜM

1956-1989 YILLARI ARASI TÜRKİYE-MACARİSTAN İLİŞKİLERİ

III-1. Siyasi İlişkiler

Türkiye'nin, Doğu Blok'u ülkeleri arasında yer alan Macaristan ile ilişkileri Soğuk Savaş döneminde durgunluk göstermiştir. İlişkilerin durgunluk seviyesinde olmasının nedenleri, iki ülkenin de farklı bloklar arasında yer almasının, Macaristan'ın iç ve dış problemleri ve Türkiye-Sovyet ilişkileri de etkili olmuştur.

1960'lı yıllarda başlayan bloklar arası “yumuşama”^{*}, ve Türkiye'nin müttefiklerinden gördüğü iktisadî desteği yetersiz bulması, Sovyetler Birliği ile iktisadî ilişkileri geliştirme arzusunun yeniden canlandırmasına neden olmuştur. Türk-Rus İlişkilerinde 1960'ların ortasından itibaren normalizasyonun başlaması³⁷⁴, Moskova'yı yakından takip eden Macaristan ile Türkiye ilişkilerini de şüphesiz olumlu yönde etkilemiştir. Detant (yumuşama) döneminin başlaması ve Sovyetlerle ilişkilerin tekrar canlanması, Macaristan ve Türkiye arasındaki ilişkileri de etkilemiştir³⁷⁵. Bu bloklar arası yumuşamanın da getirmiş olduğu ortam ve iki ülkenin siyasi ilişkilerinde hiçbir sorunun bulunmaması, her fırsatta ilişkilerini geliştirmek istemeleri, 28 Eylül 1967 tarihinde elçiliklerin büyükelçilik seviyesine yükseltilmesini sağlamıştır³⁷⁶. Elçiliklerin, büyükelçilik seviyesine yükseltilmesiyle beraber, diplomatik ilişkiler de üst düzeye çıkarılmış ve ikili ilişkilerin daha sıkı ilerletilmesi sağlanmıştır.

---

* 1960'larda başlayan ve 1970'lerde gelişen yumuşama dönemi; farklı ekonomik ve toplumsal sistemlere sahip ülkeler ya da ülke grupları arasında, son aşamada barış içinde bir arada yaşama koşulları altında, yeterli siyasal güvencelere bağlanmış, uzun süreli ve kapsamlı bir Doğu-Batı işbirliğine varacak, gerginliği aşamalı ve bilinçli bir biçimde azaltılmasını öngören bir politakadır. Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, 18. Baskı, Ankara 2009, s.445.

³⁷⁴ Ayhan Kamel, “ İkinci Dünya Savaşının Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Ankara, 15-17 Ekim 1997**, Türk Tarih Kurumu Yayinevi Ankara 1999, s. 410-413.

³⁷⁵ İltur Turan- Dilek Barlas; “ Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri”, **Türk Dış Politikasının Analizi** (derleyen: Doç. Dr. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul 1994, s.434.

³⁷⁶ **Cumhuriyet**, 4.6.1989, s.3.

Bloklar arası yumuşamanın başlamasıyla Türkiye- Macaristan ilişkilerinde kıpırdamalar başlamış ve 22 Temmuz 1968’de Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil’in davetlisi olarak Macaristan Dış İşleri Bakanı János Peter Türkiye’ye gelmiştir. 5 gün Türkiye’de kalan Macar Bakan aynı zamanda Türkiye’ye ziyaret eden ilk Macar Dışişleri bakanıdır. Yapılan görüşmelerde Macar heyetinin iki ülke arasındaki ticaret hacmini arttırmak istenmesinin yanı sıra uzun vadeli bir ticaret anlaşması yapılmasını teklif etmişler, ayrıca kültür programları çerçevesinde öğrenci ve öğretim üyesi mübadelesinin ele alınmasını da görüşmüşlerdir. 28 Temmuz 1968 yılında János Peter ile yapılan görüşmelerden sonra Budapeşte ve Ankara’da ortak bildirimler yayınlamışlardır³⁷⁷. Macaristan Dışişleri Bakanın bildirisinde, Macaristan Hükümeti’nin Kıbrıs sorunu konusunda Türk Hükümeti ile aynı görüşte olduğunu bildirmiştir³⁷⁸.

Yumuşama döneminin 1970’lerden itibaren gelişmesiyle birlikte, dış politikasında Moskova’yı yakından izleyen Macaristan, 1970’lerden itibaren yavaş yavaş olsa da, sosyalist dogmalardan uzaklaşmaya başlamıştır. Buna paralel olarak Türkiye ile Macaristan İlişkilerinde de gelişmeler görülmeye başlanmıştır.

17-21 Kasım 1971 tarihlerinde Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Macaristan Dışişleri Bakanı Janos Peter’in daveti ve iade-i ziyaret olarak Macaristan’a resmi bir ziyarette bulunmuştur. Çağlayangil’e ziyaret sırasında, Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Başkanı Ortaelçi Oktay İşçen, Araştırma ve Siyaset Planlama Dairesi Başkanı Ortaelçi Oktay Cankardeş, Doğu Dairesi Başkanı Ortaelçi Erdem Erner ve Özel Kalem Müdürlüğünde Başkâtip Güner Öztekin’den oluşan bir heyet eşlik etmiştir³⁷⁹.

1970’li yıllarda gelişen yumuşama dönemi, 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki’de başlayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK); Türkiye’de Macaristan’da örgütün kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Konferans sonucunda Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanan Helsinki Nihasi Senedi (1 Ağustos 1975), örgütün

³⁷⁷ **Milliyet**, 24.7.1968, s.1.

³⁷⁸ **Cumhuriyet**, 28.7.1968, s.7.

³⁷⁹ **BCA**, 30.01.01.02, 259.80.20, Dosya: 105-32.

temel belgesi niteliğinde olmuştur³⁸⁰. Daha sonraki dönemler de iki ülke Helsinki Nihai Senedi'nin şartlarına uygun olarak, Türkiye ile Macaristan arasında çeşitli anlaşmalar yapılmıştır³⁸¹. Detant ve Helsinki Nihai Senedi, iki ülkeyi, farklı siyasi kutuplarda yer almış olmalarına rağmen daha çok yaklaştırmıştır.

Türkiye'nin 24 Kasım 1976'da yaşadığı Van'da 7,5 M_s şiddetinde gerçekleşen depremde, Türk halkının zor durumuna Macaristan Hükümeti yardım eli uzatmıştır. Battaniye, giyim eşyası, ilaç vb. gibi 1,5 tonluk yardım malzemesiyle Türkiye'nin zor günlerinde desteğini göstermiştir. Ayrıca Macaristan Hükümeti, Ankara ile Van arasında 100 ton Türk yardım malzemesinin taşınması için de tır kamyonlarını Türk makamlarının emrine tahsis etmişlerdir³⁸².

Macaristan Halk Cumhuriyeti Başbakanı György Lázár, 1979 yılında Kuveyt'e yapacağı bir gezi esnasında, 17.03.1979 tarihinde Ankara Esenboğa Havaalanı'nda 11:40-13:40 arası mola vererek, Türkiye Başbakan'ı Bülent Ecevit ile görüşme yapmıştır. Görüşmeye Macaristan Dış Ticaret Bakanı ve Dışişleri Bakan Yardımcısı ile Ticaret bakanı Teoman Köprülüler ile Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ da katılmıştır³⁸³. Yapılan görüşmelerde, ticarî ilişkiler ve iki ülke arasında imzalanması planlanan anlaşmalarla ilgili görüşüldüğü açıklanmıştır³⁸⁴.

1981 yılında Türk Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Macaristan Dışişleri Bakanı Frigjes Puja'nın davetlisi olarak Budapeşte'ye gitmiştir. Macar Dışişleri Bakanın yanı sıra, Macaristan Cumhurbaşkanı Pal Losonczi ve Başbakan György Lázár ile görüşmüştür. Yapılan ziyaret sırasında iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra iki ülke arasında kültürel bir mübadele protokolü imzalanmıştır³⁸⁵. Türk heyetinde Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasî İlişkiler Genel Müdürü Hüseyin Çelem,

³⁸⁰ **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne...**, s.657.

³⁸¹ Helsinki Nihai Senedi, üç ana sepetten oluşmuştur. Birinci sepette Avrupa'da Güvenlik Sorunları; ikinci sepette ekonomik, bilimsel-teknolojik, çevresel işbirlikleri; üçüncü sepette ise insancıl konularda işbirliği şeklinde hazırlanmıştır. Helsinki güvenliğinin sağlanması yanı sıra, bloklar arası insani, kültürel, eğitsel vb. konularda ilişkilerin sıklaştırılmasını öngörmüştür. **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne...**, s.657.

³⁸² **Milliyet**, 16.12.1976, s.7

³⁸³ **Milliyet**, 17.03.1979, s.12.

³⁸⁴ **Milliyet**, 18.3.1979, s.14.

³⁸⁵ **Cumhuriyet**, 5.2.1981, s.6; **Milliyet**, 7.2.1981, s.6.

Siyaset Planlama Dairesi Başkanı İstemi Parman ve bankın özel danışmanı Dayral Barubay ile Budapeşte Büyükelçisi Oğuz Gökmen bulunmuştur³⁸⁶.

1981 yılında Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Kamuran Gürün, Bonn'da Avrupa'da bulunan Türk başkonsolosları ile yaptığı çalışma sonrası, Macaristan Dışişleri Devlet Sekreteri János Nagy'nin davetlisi olarak Macaristan'a gitmiştir. Macar Dışişleri Bakanı Puja ile görüşmelerde bulunmuştur. 1981 yılında, Adalet Bakanı Mehmet Necat Elam, Macaristan Adalet Bakanı daveti üzerine Macaristan'a giderek, iki ülke arasında "*Ceza İşlerinde Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması*" imzalanmıştır. İmza tarihinden 30 gün sonra yürürlüğe giren sözleşme ile adli konularda ve suçluların geri verilmesi konusunda ilke ve kurallar belirlenmiştir³⁸⁷.

Başbakan Bülend Ulusu'nun daveti üzerine Türkiye'ye gelen Macar Başbakanı György Lázár'ın, 15-17 Kasım 1982 tarihinde gelişi bir Macar Başbakanın Türkiye'ye yapmış olduğu ilk ziyaret niteliğini taşımıştır. Görüşmeler sırasında, Türkiye-Macaristan ilişkilerinin geliştirilmesi ve mevcut işbirliğinin hızlandırılması konuları gündeme gelmiştir³⁸⁸.

İkinci üst düzey ziyaret Türkiye tarafından gelmiştir. Macar Başbakanı Lázár'ın daveti üzerine Macaristan'a giden Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ulusu 29.6.1983 tarihindeki Macaristan ziyareti, ilk Türk başbakanı ziyareti olmuştur.³⁸⁹ Ulusu ile birlikte Tarım ve Orman Bakanı Sabahattin Özbek, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Türkiye Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar ve Başkanvekili Nuh Kuşçulu, Nurettin Koçak ve Yüksel Erintan isimli iş adamlarından oluşan yüksek düzeyde bir heyet de Budapeşte'ye gitmiştir. Başbakan Bülent Ulusu, Macaristan Halk Cumhuriyeti Başkanlık Konseyi Başkanı Pal Losonczi ve Macaristan Sosyalist İşçi Partisi Birinci Sekreteri János Kadar tarafından kabul

³⁸⁶Milliyet,6.2.1981,s.6

³⁸⁷Milliyet,6.8.1982,s.8; Cumhuriyet, 3.9.1981,s.14.

³⁸⁸Milliyet,22.11.1982,s.1

³⁸⁹Milliyet, 20.6.1983, s.7.

edilmiştir³⁹⁰. İki ülkenin ekonomik ilişkileri açısından oldukça olumlu olan bu ziyaret, Macar basını tarafından ilgiyle izlenmiştir. *Magyar Hirlap* gazetesi de son üç yılda ikili ilişkilerin gelişmesine büyük katkılarının olduğu ve izlediği siyasetten dolayı da başarılı bir devlet adamı olduğunu yazmıştır³⁹¹.

24 Haziran 1986 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakanlık Konseyi Başkanı Pal Losonczy'nin daveti üzerine Macaristan'a üç günlük bir gezi düzenlemiş ve bu gezi Macaristan ve Türkiye arasında devlet adamları düzeyinde yapılan ziyaretlerin cumhurbaşkanı düzeyine ulaşmış olduğunu göstermiştir³⁹² (Bkz: Ek B 5).

Macaristan ile Türkiye arasında 5.9.1986 tarihinde Budapeşte'de “ *Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Cezai Meselelerde Adli Kararların Karşılıklı Olarak İnfazı Hakkında Sözleşme*” imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanı Necat Eldem ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Adalet Bakanı Imre Markoja tarafından imzalanan anlaşma, iki devlet arasındaki hukuksal ilişkileri geliştirmek arzusu ile imzalanmıştır. 31 madden oluşan anlaşma, süresiz olarak kabul edilmiş ve imza tarihini takip eden üçüncü ayın birinci gününden itibaren yürürlüğe girmiştir³⁹³.

İki ülke arasında bakanlıklar arasında çeşitli ziyaretler yapılmıştır. Bunlardan biri de 7.6.1988 tarihinde, Macaristan Halk Cumhuriyeti Adalet Bakanı Dır. Imre Markoja, Ankara'ya giderek, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanı Mahmut Çuhruk'u ziyaret etmiştir. Görüşme sırasında Markoja, Türk Anyasa Mahkemesinin görevleri, çalışma esasları ve kuruluşu hakkında bilgi almıştır.³⁹⁴

Macaristan ile Türkiye arasında bu dönemde imza bulunan bir diğer antlaşmada 6.8.1988 tarihinde Budapeşte'de imza bulan “ *Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Ticari Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi*” dir.

³⁹⁰“*Macaristan-Romanya Gezisi Dönüşünde Esenboğa Havaalanında Basın Mensuplarına Verilen Demeç, 4.7.1988*”,**1.1.1983-6.11.1983 Başbakan Bülend Ulusu'nun Konuşma, Demeç ve Mesajları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1983, s.358.

³⁹¹**Milliyet**, 30.6.1983,s7.

³⁹²**Cumhuriyet**, 26.5.1989, s.14; **Cumhuriyet**, 26.6.1986, s.1

³⁹³ **Resmi Gazete**, 18.7.1987, Sayı:19521, s.1-18.

³⁹⁴ **Milliyet**, 8.6.1988, s.7

Türkiye Cumhuriyeti adına Adalet Bakanı M. Oltan Sungurlu, Macaristan Halk Cumhuriyeti adına Adalet Bakanı Imre Markoja'nın imzalamış olduğu sözleşme 25 madden oluşmuş ve imza tarihinden otuz gün sonra yürürlüğe girmiştir. İmzalanan sözleşme ile Türkiye ile Macaristan arasında 13 Haziran 1938 tarihinde imzalanan *Hukuki ve Ticari Mevaddı Adliyyeye Müteallik Mütakabil Münasebetlere dair Mukavelenamenin* yerine geçmiştir. Hukuki ve ticari konularda adli yardım sözleşmesi; adli evrak ve resmi belgelerin düzenlenmesi, hasım taraflar ile şahit ve uzman dinlenmesi ve fiili veya hukuki bir durumun saptanmasına mütedair zabıtlar, bunlara ilişkin zabıtlar, raporlar ve diğer benzer belgelerle belgelerin ve istinabe evrakının tebliğine ilişkin zabıtları kapsamıştır³⁹⁵.

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in 1986 yılındaki ziyaretinden sonra, Macaristan Cumhurbaşkanı Bruno Straub, Kenan Evren'in davetini kabul etmiş ve iade-i ziyaret olarak 5 Haziran 1989 tarihinde Türkiye'ye dört günlük bir ziyarette bulunmuştur³⁹⁶. Macaristan Cumhurbaşkanı'nın yapmış olduğu bu ziyaret, Türkiye'ye, Macaristan'dan yapılan en yüksek düzeydeki ilk resmi ziyaret olmuştur. Cumhurbaşkanı'ı Bruno Straub ile birlikte, Macaristan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Laszlo Kovacs, Macaristan Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Imre Dunai başta olmak üzere üst düzey bir heyet eşlik etmiştir.

İki Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında düzenlenen heyetler arası görüşmelerde iki ülkenin arasında hiçbir siyasi sorun olmadığı için ağırlıklı, ticari ve ekonomi konuları görüşülürken, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sorunları ve Kıbrıs konusunda görüşmeler yapılmıştır. Özellikle Bulgaristan Türkleri konusu daha sonra iki Cumhurbaşkanı'nın baş başa görüşmelerinde de Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından dile getirilmiştir. Macaristan Cumhurbaşkanı Bulgaristan Türkleri konusunu dinlemekle yetinmiş, Bulgaristan ile aynı topluluk içinde bulunmalarından dolayı iki tarafı da kırmak istememiştir. Türk diplomatları tarafından da bu tepki şaşkıncı bulunmadığı belirtilmiştir³⁹⁷.

³⁹⁵ **Resmi Gazete**, 23.7.1990, Sayı: 20583, s.61-67.

³⁹⁶ **Cumhuriyet**, 28.5.1989, s.10; **Cumhuriyet**, 4.6.1989, s.3; **Milliyet**, 5.6.1989, s.2; **Milliyet**, 6.6.1989, s.14

³⁹⁷ **Milliyet**, 7.6.1989, s.3; **Milliyet**, 7.6.1989, s.10; **Milliyet**, 9.6.1989, s.14; **Cumhuriyet**, 5.6.1989, s.4; **Cumhuriyet**, 6.6.1989, s.13, **Cumhuriyet**, 7.6.1989, s.8, **Cumhuriyet**, 8.8.1989, s.8.

III-II. Ekonomik İlişkiler

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1970'li yılların başına kadar dünya ekonomisinin çizgisi, savaş sonrası koşulların, kurumlaşmaların ve Soğuk Savaş'ın kamplaşmasının etkisinde oluşmuştur³⁹⁸. 1970'li yıllar ekonomide bir geçiş dönemini simgelemiştir³⁹⁹. Dünya ekonomik düzenin içinde, Türkiye ile Macaristan arasındaki ticari ilişkilerin esasları da, 1949 yılında imzalanan Ticaret ve Tediye antlaşmalarının ek protokolleriyle 1974 yılına kadar kliring esaslarına göre sürdürülmüştür. 1974 yılından sonra ise serbest döviz esasına geçilmiştir. 1949 yılından itibaren sırasıyla,

- 13.2.1960 tarihinde Ankara'da Oğuz Gökmen ve Jenö Redei tarafından imzalanan ek protokol⁴⁰⁰,
- 7.2.1961 tarihinde Ankara'da Fuat İnal ve Jenö Redei imzalı ek protokol⁴⁰¹,
- 5.2.1962 tarihinde Budapeşte'de Mazlum Ataman ve Karoly Havas imzalı protokol⁴⁰²,
- 3.3.1964 tarihli Budapeşte'de imzalanan Mazlum Ataman ve Baczoni Jenö imzalı ek protokol⁴⁰³,
- 26.3.1965 tarihli Ankara'da imzalanan Targan Çarıklı ve Laszlo November imzalı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 12 Mayıs 1949 tarihinde akdolan Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek Protokol*⁴⁰⁴,
- 28.4.1968 tarihinde Budapeşte'de imzalanan ve Mazlum Ataman ve Gyula Karadi imzalı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 12 Mayıs 1949 tarihinde akd olunan Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek Protokol*⁴⁰⁵,

³⁹⁸ Gülten Kazgan, **Yeni Ekonomik Düzen'de Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitaplar Yayınevi, 2. Basım, İstanbul 1995, s.46

³⁹⁹ Kazgan, s.46.

⁴⁰⁰ **Resmi Gazete**, 16.8.1960, Sayı: 1959s, 2-4.

⁴⁰¹ **Resmi Gazete**, 25.7.1961 s.4716

⁴⁰² **Resmi Gazete**, 5.4.1962, Sayı: 11075, s.7029.

⁴⁰³ **Resmi Gazete**, 8.5.1964, Sayı: 11698. s.1.

⁴⁰⁴ **Resmi Gazete**, 11.5.1965, Sayı: 11995, s.1

⁴⁰⁵ **Resmi Gazete**, 25.6.1966, Sayı: 12332, s.1

- 31.3.1969 tarihinde Ankara'da İbrahim Ünal ve Andras Kozsla imzalı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 12 Mayıs 1949 tarihinde akd olunan Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek Protokol*⁴⁰⁶,

- 20.4.1970 yılında Budapeşte'de imzalanan Behzat Tanır ve Peter Kovac imzalı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 12 Mayıs 1949 tarihinde akd olunan Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek Protokol*⁴⁰⁷

- 7.4.1971 yılında Ankara'da imzalanan Turgut Çarıklı ve Andras Kozsla imzalı *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 12 Mayıs 1949 tarihinde akd olunan Ticaret ve Tediye Anlaşmasına Ek Protokol*⁴⁰⁸ olmak üzere dokuz ek protokol ile sürdürülmüştür.

Türkiye ile Macaristan arasında ihracatı arttırmak ve karşılıklı işbirliğini geliştirmek maksadı ile anlaşma imzalanmış akabinde de protokollerle ekonomik ilişkiler desteklenmiştir.

1964 yılının ilk döneminde Türkiye Odalar Birliği'nin davetlisi olarak bir Macar Ticaret Heyeti Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sonrasında Macar Ticaret Odası Başkanının daveti ve ziyareti iade maksadıyla; İstanbul Ticaret Odasını temsilen, M. Cemil Parman; İstanbul Sanayi Odasını temsilen, Zübeyir Şeyhun ve Behiç Besler; Ankara Ticaret Odasını temsilen, Mümin Erkunt; İzmir Ticaret Odasını temsilen, Mücahit Büktaş'tan oluşan bir heyet 13 Temmuz 1964 tarihinde Macaristan'a gitmiştir. 18 Temmuz'a kadar Macaristan'da kalan heyet, Macar Ticaret Odasının hazırladığı program çerçevesinde, Macar firmalarıyla görüşerek ticari ilişkileri geliştirmek ve Macaristan'la durgun olan ilişkilerin nedenleri ile ilgili müzakerelerde bulunmuşlardır. Firmaların ticaret anlaşmalarıyla ilgili kontenjanların azlığı, Türk ithalatçılarının lisans almaktaki güçlükleri gibi konulardaki sıkıntılarını bildirmişlerdir⁴⁰⁹.

⁴⁰⁶Resmi Gazete, 23.7.1969, Sayı:13230, s.1.

⁴⁰⁷Resmi Gazete, 23.6.1970, Sayı:13257, s.1.

⁴⁰⁸Resmi Gazete, 9.7.1971, Sayı:13860, s.1.

⁴⁰⁹Odalar Birliğince Teşkil Edilen Ticaret Heyetinin Macaristan Ziyareti Hakkında Rapor, İstanbul Ticaret Odası, Temmuz 1964 İstanbul, s.12-14.

Türkiye'nin modernleşmesinde Macar uzmanlardan bu dönemde yararlanılmaya devam edilmiştir. 1960 yılında Yüksek Kimya Mühendisi Mihaly Buza, Maden Teknik Arama Enstitüsü'ndeki çalışması bir yıl süreyle uzatılmıştır.⁴¹⁰ Mihaly Buza, 1968 yılında Türk vatandaşlığına geçmiş ve ismi de Metin Buğday olarak değiştirmiştir⁴¹¹, MTA'daki görevine devam etmiştir⁴¹². Dr. Georg Otlatka 1964 yılında iki ay süre ile Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü'nde istihdam edilmiştir⁴¹³. Saszlo Pazmany 1970 yılında İller Bankası'nda istihdam edilmiştir⁴¹⁴.

Uzun bir durgunluk süresinden sonra, 1965 yılından itibaren ticarî ilişkilerde canlılık yaşanmıştır. 1965 yılında 20,2 milyon dolar olan ticarî ilişkilerin hacmi, 1966 yılında 30,5 milyon dolara yükselmiştir. Bu dönemde Macaristan ile Türkiye'nin ticareti hem ithalat hem de ihracat açısından oldukça dikkat çekici bir gelişme göstermiştir. Doğu Blok'u ülkelerinden Sovyetler Birliği'nden sonra gelen ikinci ülke Macaristan olmuştur⁴¹⁵.

28 Haziran 1966 tarihinde Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti arasında hava ulaştırmasına dair bir anlaşma yapılmıştır⁴¹⁶ (Bkz: Ek A 8). Yapılan anlaşma ile yolcu naklinin yanı sıra, yük ve posta taşınmasını da kapsamıştır. Anlaşmanın sekizinci maddesinde yer alan, transit geçiş yapılan bagaj ve yükler gümrük resimleri ve benzeri vergilerden muaf tutulacaktır, ibaresi iki ülkenin ticari ilişkilerinin geliştirilmesi açısından önemli bir nokta olmuştur.

14 Eylül 1968 tarihinde Budapeşte'de *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslar arası Karayolu Nakliyatına Müteadil Anlaşması* imzalanmıştır⁴¹⁷. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına Rahmi Gümrükçüoğlu, Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti adına Jozef Pands imzaladığı anlaşma şöyledir;

⁴¹⁰ **BCA**, 30..18.1.2, 157.24..15, Dosya: 273.

⁴¹¹ **Resmi Gazete**, 23.8.1968, Sayı: 12984, s.1

⁴¹² **BCA**, 30.18.1.2, 198.55.4, Dosya: 279-1

⁴¹³ **BCA**, 30.18.1, 181.64.19, Dosya: 27-319.

⁴¹⁴ **BCA**, 30.18.1.2, 253.47.4, Dosya: 27-331073.

⁴¹⁵ **BCA**, 30..1.0.0, 86. 543..3, Dosya: E14; Tarık Burhan Sesyılmaz, "Macaristan'ın Dış Ticareti ve Türkiye ile Ticari Münasebetleri", **Türkiye İktisat Gazetesi**, 14.9.1967, s.3.

⁴¹⁶ **BCA**, 30.18.1.1, 197.45.16, Dosya: 666; **BCA**, 30.18.1.1, 209.53.17, Dosya: 6611

⁴¹⁷ **Resmi Gazete**, 12.5.1969, Sayı: 13196, s.1-4; **BCA**, 30.18.1.2, 229.7.10, Dosya: 66-166.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslar arası Karayolu Nakliyatına Müteadir – Anlaşma

Madde 1: I- Yolcu Nakliyatı; Karayolu taşıtları ile iki memleket arasında iki ülke üzerinden transit olarak yapılacak yolcu nakliyatı için bu Anlaşmanın ikinci maddesinde öngörülen nakliyat hariç, müsaade gerekli değildir.

Madde 2: İşbu Anlaşmanın amacı bakımından, muayyen güzergâhlar üzerinde iki akit tarafın yetkili makamları arasında karşılıklı mutabakat ile önceden kararlaştırılan saat ve ücret tarifeleri uyarınca hareket, varış ve ara istasyonlarında yolcu indirip bindirmek suretiyle yapılan nakliyat muntazam hatlar üzerinde yolcu nakliyatıdır.

Madde 3: 1- İki ülke arasında yolcu nakliyatına müteallik muntazam hatlar, iki akit taraf yetkili makamlarının karşılıklı mutabakatı ile tasvip olunur. 2- Akit Tarafların yetkili makamları hattın kendi ülkelerindeki kısmı için ruhsat vereceklerdir. Muntazam transit nakliyatı, milli mevzuat aksini gerektirmedikçe müsaade rejime tabi tutulmayacaktır. 3- Yol güzergâhı, saat ve ücret tarifeleri ve bu hatların tesisi ve işletilmesi ile ilgili diğer bütün hususlar Akit Taraflar yetkili makamlarınca karşılıklı mutabakat ile kararlaştırılacaktır.

Madde 4: Bir Akit Taraf yetkili makamı, ülkesindeki nakliyatçılar tarafından muntazam seferler ihdası için yapılan ve diğer hususlar meyanında aşağıdaki malumatı da kapsamı gereken talepleri, kendisinin bunları tasvibi müteakip, diğer Akit Taraf yetkili makamına intikal ettirir:

- Nakliye müessesinin ismi, - Yol güzergahı -Saat tarifesi - Ücret tarifesi*
- Yolcu indirme ve bindirme yerleri - Nakliyat süresi*

Böyle bir talep alan yetkili makam kararını, diğer Akit Taraf yetkili makamına zamanında bildirecektir.

Madde 5: Transit yolcu nakliyatı arasında Akit Taraflarca aksine karar verilmedikçe, diğer Akit Taraf ülkesinde yolcu alınmasına veya indirilmesine müsaade edilmeyecektir.

II- Eşya Nakliyatı

Madde 6: İki ülke arasında veya iki ülke üzerinden transit olarak yapılan bütün eşya nakliyatı, müsaade itasına müteallik olanlar da dahil olmak üzere Akit Tarafları kendi milli mevzuatlarına göre yapılacaktır.

Madde 7: Aşağıdaki nakliyat için müsaade belgesi talep olunmayacaktır:

a) Naklihaneye eşyası b) Cenaze c) Fuar d) Spor faaliyetleri için gönderilecek yarış atları, taşıt araçları ve diğer spor malzemesi e) Tiyatro dekor ve aksesuarları f) Radyo ve televizyon yayını ve film yapımı için müzik aletleri ve malzeme g) Tabii afetlerde yardım olarak gönderilen maddeler h) Acil tamir ve çekme araçları

Madde 8: 1- Her sefer ve her vasıta için (Römorklar dahil) ayrı bir müsaade belgesi verilecektir. Aynı müsaade belgesi, dönüş seferi için de muteber olacaktır. 2- Müsaade belgeleri devredilmez.

Madde 9: 1- Müsaade belgeleri, Akit Taraflar yetkili makamlarınca her yıl müştereken kararlaştırılacak kotalar çerçevesinde, diğer Akit Taraf yetkili makamı adına aracın kayıtlı olduğu Akit Taraf yetkili makam tarafından verilecektir. 2- İki ülkenin yetkili makamları, yekdiğerine, bu Anlaşma uyarınca, yeterli miktarda müsaade belgesi temin edeceklerdir.

Madde 10: 1- Bu Anlaşma tahtından ücret mukabilindeki mal nakliyatı için konşimento gereklidir. 2- Kendi hesabına mal nakleden araçların, aracın kayıtlı bulunduğu ülkenin milli mevzuatı uyarınca bir taşıt mektubunu veya nakliyat belgesini haiz olmaları gereklidir.

Madde 11: 8. Maddede zikredilen müsaade belgeleri diğer Akit Taraf ülkesinde yapılan her sefer esnasında araçta bulundurulmalıdır.

III- Genel Hükümler

Madde 12: Nakliyat için kullanılan vasıtanın ağırlık ve/veya boyutları, nakliyatının yapıldığı ülkede müsaade edilen ağırlık ve/veya boyutları aştığı takdirde, nakliyatın yapıldığı Akit Taraf yetkili makamından özel bir müsaade istihsal etmek gereklidir.

Madde 13: Taşıtların hizmet erbabı, hamuleye refakat eden şahıslar ve taşınan yolcuların Taraf ülkelerin hudutlarından geçiş için gerekli seyahat belgelerini haiz olmaları gereklidir.

Madde 14: Motorlu kars taşıtlarının, imalatçı tarafından temin edilmiş mutad depolarındaki benzin, vergi ve diğer bütün resim ve harçlarından muaftır.

Madde 15: Taşıtların ve malların pasaport kontrolü, gümrük ve sağlık muayenesi ve gümrük teminatı konusunda Akit Tarafların milli mevzuatları ve Taraf oldukları milletlerarası sözleşmeler uygulanacaktır.

Madde 16: Bir Taraf ülkesine kayıtlı olup da diğer Taraf ülkesine giren araçlar bu ülkede geçerli olacak 3. Şahıslara ika edilecek zararları karşılayan sigortaya sahip olacaklardır.

Madde 17: Bir taraf ülkesinde kayıtlı bulunan araçlar, diğer taraf ülkesinde bulunan iki nokta arasında yolcu ve eşya nakliyatı yapmakta kullanılmazları.

Madde 18: İşbu Anlaşma çerçevesinde yolcu ve mal nakliyatı yapan araçlar, karşılıklı olarak, gerek plaka ve seyrüsefer ile ilgili olan vergi ve resimlerden, gerek idari ve bakım masraflarını karşılamak üzere alınan vergi ve resimlerden muaf tutulacaktır.

Madde 19: 1. İşbu Anlaşmanın hükümleri gereğince yapılacak ödemelerde, iki ülke arasındaki ödeme anlaşması hükümleri uygulanacaktır. 2. İki ülke arasında bir ödeme anlaşması mevcut bulunmadığı veya mevcut anlaşmada bu konuda hüküm bulunmadığı takdirde yukarıda sözü geçen ödemeler her Akit Tarafın kendi milli mevzuatına göre yapılacaktır.

Madde 20: Biletlerin tanzim, kullanılış ve satışı, yolcu ve mal nakliyatı için gerekli belgelerin ibrazı usulü, yetkili makamlar arasında istatistikî bilgi teatisi ve aynı zamanda nakliyat belgelerini ilgilendiren diğer bütün hususları Akit Tarafların yetkili makamlarınca karşılıklı mutabakatla, tespit olunacaktır.

Madde 21: Akit Taraflar, karayolu ile milletlerarası yolcu ve eşya nakliyatını geliştirmek maksadı ile araçların hudutlardan gereksiz kesintiler ve gecikmeler olmaksızın geçişini sağlayacaklardır.

Madde 22: Akit Taraflardan her biri, trafik güvenliği ve milli güvenliği sağlamak bakımından gerekli gördüğü tedbirleri almak hakkını saklı tutar.

Madde 23: Akit Tarafların her birinin, nakliyatı yasak olan veya özel bir müsaade gerektiren eşyalarla ilgili milli mevzuatı veya Akit Tarafların taraf buldukları milletlerarası sözleşmelerle bu konuda yüklenedikleri vecibeler saklıdır.

Madde 24: İşbu Anlaşma hükümlerinin ihlali halinde, aracın kayıtlı bulunduğu ülke yetkili makamı, ihlali vuku bulduğu ülkedeki yetkili makamların talebi üzerine nakliyatçı hakkında gerekli tedbirleri alacak ve bu tedbirlerden Akit Taraf yetkili makamını haberdar edecektir.

Madde 25: İşbu Anlaşma hükümlerince veya iki ülkenin taraf buldukları milletlerarası sözleşmeler hükümlerince öngörülmemiş bulunan hususlar, Akit Taraflardan her birinin milli mevzuatına tabi olacaktır.

Madde 26: 1- Aki Taraflardan her biri diğesine, işbu Anlaşmanın uygulanması ile görevli makamı bildirecektir. 2- Nakliyat faaliyetlerinin düzenlenmesi ve işbu Anlaşmanın tatbikinden doğacak meselelerin halli maksadıyla gerektiği takdirde Akit Taraflar yetkili makamları temsilcileri bir karma komisyonu meydana getireceklerdir. 3- Karma komisyon tarafından alınacak kararlar, gerektiği takdirde, Akit Taraflar yetkili makamlarının tasvibine sunulacaktır.

Madde 27: 1. İşbu Anlaşma, Akit Tarafların yekdiğesine, anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile ilgili Anayasa formalitelerinin tamamlandığını bildirdiği tarihte yürürlüğe girecek ve imza tarihinden itibaren de geçici olarak uygulanacaktır. 2. İşbu Anlaşma, yürürlüğe giriş tarihinden itibaren bir yıl süre ile muteber olacak; muteberlik süresinin hitamından üç ay önce Akit Taraflardan biri tarafından yazılı olarak feshedilmediği takdirde her yıl kendiliğinden yenilenmiş olacaktır.

Bu anlaşmayla birlikte, gelişen ekonomik ve ticari ilişkiler için hayati önem taşıyan ulaştırmanın, vergilerden muaf tutulması ve gecikmelerin engellenmeyi amaçlaması, iki ülkenin ticari ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

1971 yılında, Türkiye Elektrik Kurumu, Gaz Türbinli Santral Projesinin kısmi dış finansmanı için, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında mektup teatisi suretiyle 1.847.853.90 dolarlık bir anlaşma imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşma ile ek ve tadillerinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına imzalanması için, Maliye Bakanı Sait Naci Ergin yetkili kılınmıştır⁴¹⁸ (Bkz: EK A 9).

İki ülke arasında bakanlıklar, ticaret heyetleri ve komisyonlar arasında sık temaslar olmuştur. Bunlardan biri de 1971 yılında gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki ticaret ilişkilerinin geliştirmek amacıyla Macaristan Dış Ticaret Bakanlığı müdürlerinden Andras Kozsla'nın başkanlığında bir heyet Ankara'ya gelerek görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelere Türk Heyetine Ticaret Dairesi 1.Başkanı

⁴¹⁸BCA, 30.13.02, 265.28.18, Dosya:94-139.

Turgut Çarıklı başkanlık etmiştir. Görüşmelerde iki ülke arasındaki ticaretin gelişmesini engelleyen unsular ve bunlara karşı alınacak tedbirler ele alınmıştır.⁴¹⁹

Türkiye-Macaristan ekonomik ilişkileri, 1974 yılına kadar 12 Mayıs 1949 yılında imzalanan kliring sistemine dayalı anlaşma esasına göre yürütüldüğünü belirtmiştik. 1974 yılında imzalanan yeni anlaşmayla bu sistem bırakılarak serbest döviz esasına geçilmiştir. Ankara'da 12 Kasım 1974 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret Anlaşması⁴²⁰ şöyledir;

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret Anlaşması

Madde 1: Türkiye ile Macaristan arasındaki mal mübadeleleri her iki memlekette yürürlükte bulunan genel ithalat ve ihracat rejimlerine uygun şekilde yapılacaktır.

Madde 2: Akit Taraflar, her iki ülkede yürürlükte bulunana mevzuata uygun olarak, iki ülke arasındaki ticareti geliştirmek için gerekli tedbirleri alacaklar ve karşılıklı olarak ithal ve ihraç lisanslarının verilmesi hususunda mümkün olan azami kolaylığı göstereceklerdir.

Madde 3: İki ülke arasındaki ticari mübadelelere ait bütün ödemeler ve diğer bütün ödemeler işbu Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, her iki ülkede yürürlükte bulunan kambiyo mevzuatı uyarınca, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Macaristan Milli Bankasının müştereken kabul edecekleri konvertibl paralarla icra edilecektir.

Madde 4: İşbu Anlaşma uyarınca her iki ülke arasında malların ithalat ve ihracatında ihracatçı memleketin yetkili makamları tarafından tanzim edilmiş, ilişik örneğe uygun bir menşe şahadetnamesi terfık olunacaktır. Bedeli 100 ABD doları veya başka bir para birimi ile muadilini aşmayan sevkiyat için menşe şahadetnamesi mecburiyeti yoktur.

Madde 5: Akit Taraflar işbu Anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak uygulama ile ilgili sorunları müzakere ve halletmek ve aynı zamanda, iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesine ilişkin tavsiyelerde bulunmak amacıyla, her iki tarafın temsilcilerinden

⁴¹⁹ **Milliyet**,3.4.1971,s.7; **Milliyet**,26.3.1971, s.7.

⁴²⁰ **Resmi Gazete**, 19.1.1975, Sayı:15123, s. 1-2.

oluşan ve taraflardan birinin talebi üzerine müştereken kararlaştırılacak tarihlerde, sırasıyla Budapeşte ve Ankara'da toplanacak bir Karma Komite kurulması hususunda mutabık kalmışlardır.

Madde 6: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki 12 Mayıs 1949 tarihli Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları ile bunlara ek mektuplar işbu Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinde yürürlükten kalkacaktır.

Madde 7: Bu Anlaşmanın yürürlükte bulunduğu sırada onanmış ve aşlamış ve Anlaşmanın sona erdiği tarihte henüz bitirilmemiş bulunan işlemler işbu Anlaşma hükümleri gereğince tasfiye olunacaktır.

Madde 8: 12 Mayıs 1949 tarihli Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının yürürlükten kaldırılması ile ilgili olarak Akit Taraflar 12 Mayıs 1949 tarihli Ticaret Anlaşmasının 3. Maddesi ve Ödeme Anlaşmasının 6. Maddesi gereğince bir Tasfiye Protokolü tanzim edilmesi hususunda mutabakata varmışlardır.

Madde 9: İşbu Anlaşma Akit Tarafların kendi usullerine uygun şekilde nihai onayına tabi olmak üzere imzalandığı tarihten itibaren geçici olarak yürürlüğe girecek ve bir yıl süre ile yürürlükte kalacak, yürürlük süresinin bitiminden 2 ay önce Akit Taraflardan birince feshi ihbar edilmediği takdirde, her seferinde aynı süreler için kendiliğinden yenilenmiş kabul edilecektir.

İki ülkenin ticari ilişkilerinin serbest döviz usulüne göre düzenlenmesiyle, karşılıklı ticaret hacminin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Fakat, her iki ülkenin de dış ödemeler dengesindeki açığı, ikili ticari ilişkilerinin geliştirmesini zorlamıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra, 1974 yılında Türkiye'nin Macaristan'a 26 milyon dolarlık ihracatına karşı, 18 milyon dolarlık ithalat düzeyinde olmuştur⁴²¹.

1975 yılında Türkiye'nin Macaristan'a olan ihracatı 12,9 milyon dolar, ithalatı ise 17,2 milyon dolar olmuştur⁴²². 1975 yılında Türkiye Macaristan'a 12,8 milyon dolar tutarında mal satmıştır (limon, küspe, tütün, pamuk başta olmak üzere), aynı miktarda da Macaristan'dan sınaî ürünler (kimyasal maddeler, foto malzemesi, suni plastik, cam, dökme demir-çelik başta olmak üzere) satın almıştır⁴²³. Türkiye'nin ihracatı bu dönemde Sovyetler Birliği'nden sonra Doğu Blok'u ülkeleri arasında, ilk sırada

⁴²¹ Ethemoğlu, s.40.

⁴²² Haluk Cillov, "Macaristan ile Ekonomik İlişkilerimiz", **Türkiye Ticaret Gazetesi**, s.8

⁴²³ **Milliyet**, 16.12.1976,s.7.

Macaristan gelmiştir. Macaristan, Türkiye'nin ithalatında ise Doğu Blok'u ülkeleri arasında dördüncü sırada yer almıştır⁴²⁴.

1976 yılında Türkiye Ticaret Bakanlığı görevlileri Budapeşte'ye giderek görüşmelerde bulunmuşlardır.⁴²⁵ Yine aynı yıl, TEK'in Kangal'daki termik santrali kazanlarının onarımı nedeni ile açılan ihaleyi, 35 milyon dolar ile bir Macar şirketi kazanmıştır⁴²⁶.

Türkiye-Macaristan ikili ekonomik işbirliğinde çok önemli bir yeri olan, diğer bir gelişme de 11 Ocak 1977 tarihinde imzalanmıştır. Ankara'da imzalanan *Uzun Vadeli Ekonomik, Teknik, Sınai ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması*⁴²⁷'ni, Türk hükümeti adına İhsan Sabri Çağlayangil, Macar hükümeti adına da Frigyes Puja imzalamıştır. İmzalanan anlaşmanın maddeleri ise şöyledir;

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uzun Vadeli Ekonomik, Teknik, Sınai ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti

- *Karşılıklı yarar sağlayacak ekonomik, teknik, sınai ve bilimsel işbirliğini genişletmek ve güçlendirmek arzusu ile,*

- *Bu işbirliğinin gelişmesinin iki ülke ekonomik, teknik ilerlemesinin hızlandırılmasına katkıda bulunacağına inanarak,*

- *21 Mayıs 1930 tarihli Ticaret Sözleşmesi ile 12 Kasım 1974 tarihli Protokol ve 12 Kasım 1974 tarihli Ticaret Anlaşması hükümleri ile her iki ülkenin GATT's üyeliklerini göz önünde bulundurarak, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.*

Madde 1: Akit Taraflar, aralarında mevcut ekonomik ilişkileri yoğunlaştırmak ve çeşitlendirmek amacıyla ekonomik, teknik, sınai ve bilimsel işbirliğini geliştirmek, güçlendirmek ve teşvik etmek hususunda anlaşmışlardır.

Madde 2: Akit Taraflar, ekonomik, sınai, teknik ve bilimsel işbirliğinin özellikle aşağıdaki alanlarda yapılabileceğini müşahede etmişlerdir:

⁴²⁴ Haluk Cillov, "Macaristan ile Ekonomik İlişkilerimiz", **Türkiye Ticaret Gazetesi**, 21.1.1977, s.8

⁴²⁵ Ethemoğlu, s.40.

⁴²⁶ Ethemoğlu, s.40.

⁴²⁷ **Resmi Gazete**, 13.12.1977, Sayı:16138.

- Tarım ürünleri ve gıda maddelerinin işlenmesi ve pazarlamaya hazır hala getirilmesi

- Metalürji sanayi

- Çeşitli üretim sektörleri için komple tesisler

- Enerji sanayi (termik elektrik santralleri, su ve buhar türbinleri vs)

- Elektroteknik, kimya, petrokimya ve ilaç sanayii

- Maden çıkarma sanayi ve teçhizatı

- Ev tipi elektrik ve elektronik alet imalatı

- Hazır giyim sanayi

- Tekstil boyama maddeleri

- Ulaştırma

- İki ülke için müşterek yarar ifade eden diğer alanlar

Madde 3: İşbu Anlaşmanın çerçevesinde gerçekleştirilecek olan ekonomik, teknik, sınaî ve bilimsel işbirliğine ait projelerin ayrıntıları, iki ülkenin ilgili kuruluş ve teşebbüsleri arasında imzalanacak mukavelelerle tespit edilecektir. İşbu mukaveleler gerektiğinde iki ülke yetkili makamlarınca onaylanacaktır.

Madde 4: Akit Taraflar işbu anlaşmanın başarıyla uygulanmasını sağlamak amacıyla iki Hükümet temsilcilerinden oluşan bir Karma Komite kurulmasını kararlaştırmışlardır. "Türk-Macar Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi" olarak adlandırılacak olan Komite, işbu Anlaşmanın uygulanmasından doğabilecek sorunlara çözümler bulmaya gayret edecek; her iki tarafı da ilgilendiren yeni sahalar araştırıp iki Hükümete tavsiyelerde bulunacaktır.

Karma Komite, yılda bir kere münavebeyle Türkiye ve Macaristan'da toplanacak ve gündemini Akit Tarafların yetkili makamları aracılığı ile haberleşmek suretiyle tespit edecektir.

Madde 5: İşbu Anlaşma çerçevesinde iki ülke kuruluş ve teşebbüsleri arasında yürütülecek olan işbirliği, iki ülkede yürürlükte bulunan mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Madde 6: Akit Taraflar, ülkelerden birindeki teşebbüslerin diğer ülkede tertiplenen fuar ve sergilere katılmasını, teknik ve ekonomik uzman ve bilim adamlarından kurulu Heyetlerin karşılıklı ziyaretlerini, teknik ve ekonomik uzman ve bilim adamlarından kurulu Heyetlerin karşılıklı ziyaretlerini, teknik sempozyumlar

düzenlenmesi ile iki ülke arasında işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmaya elverişli diğer girişimleri teşvik edeceklerdir

Madde 7: İşbu Anlaşma, Akit Tarafların Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için gerekli anayasal koşulların yerine getirildiğini birbirlerine bildirdikleri tarihte meriyete girecek ve 5 yıl süreyle yürürlükte kalacaktır.

Bu süre sona ermeden altı ay önce Akit Taraflardan biri Anlaşmayı sona erdirmek istediğini yazılı olarak bildirmediğe, Anlaşma kendiliğinden birer yıllık süreler için yenilenmiş addedilecektir.

Madde 8: İşbu Anlaşma çerçevesinde imzalanacak mukavelelerin uygulanması Anlaşma'nın sona erdiği tarihte tamamlanmamış ise, anılan mukavele hükümlerinin yerine getirilmesine değin işbu Anlaşma hükümleri geçerli addedilecektir.

“Uzun Vadeli Ekonomik, Teknik, Sinaî ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Türk-Macar Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) kurulmuş ve her yıl yapılan toplantılar sonucunda imzalanan protokollerde belirtilen esaslara dayanarak ticari ve ekonomik ilişkiler yürütülmüştür. Bu anlaşmayla birlikte iki ülkenin ekonomik ve ticari ilişkiler olgunlaştırılmaya çalışılmıştır.

Birinci Türk-Macar Karma Ekonomik Komisyonun ilk toplantısı, 11 Ocak 1977 tarihinde imzalanan, Uzun Vadeli, Ekonomik, Teknik, Sinaî ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması'nın 4. Maddesi gereğince, 23-26 Mayıs 1978 yılında Budapeşte'de toplanmıştır. Toplantıya Türk Delegasyonu⁴²⁸ adına Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp, Macar Delegasyonu⁴²⁹ adına Ağır Sanayi Bakanı Pal Simon başkanlık etmiştir. İlk

⁴²⁸ Türk Delegasyonu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sadun Özzade, Dışişleri Bakanlığı İki Ekonomik İşler Dairesi Başkan Vekili Metin Kuştaloğlu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Uluslar arası İşler Dairesi Başkanı Selen Orsan, Maliye Bakanlığı Kambiyo Kontrol Dairesi Başkan Yardımcısı Köksal Bağdu, Ticaret Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdür Başyardımcısı İbrahim Ünlü, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Uluslararası Teknik İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı Kemal Bedestenci, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Uluslararası Teknik ve Ekonomik İlişkiler Dairesi Koordinasyon Müdürü Esin Böge, Devlet Planlama Teşkilatı Uzun Vadeli Planlar Şubesi Uzmanı Yavuz Yılmaz, Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı- Budapeşte Alkun Kireçtepe, Türkiye Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri- Budapeşte Rasin Diker'den oluşmuştur.

⁴²⁹ Macar Delegasyonu, Dış Ticaret Bakanlığı Bakan Yardımcısı Istvan Török, Ağır Sanayi Bakanlığı, Genel Müdür Dr. Geza Odor, Dışişleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı Miklos Vass, Metalurki ve Makine Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı Karoly Hoffmann, Tarım ve Gıda Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı Attila Zaltvay, Hafif Sanayi Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı Ede John, Macaristan Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri- Ankara, Zoltan Harsanyi, Dış Ticaret Bakanlığı Müdür, Bruno Abos, Dış Ticaret Bakanlığı GenelMüdür Yardımcısı Tamas Laszlo, Dış Ticaret Bakanlığı Şube Müdürü Ferenc Fabry, Ağır Sanayi Bakanlığı, Şube Müdürü Tamas Huber, Dış

toplantıda Sanayi, Tarım ve Ticari ve Mali konular olmak üzere üç ana grup üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Türkiye Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ile Macaristan Közpoti, Földtani, Hivatal gibi süregelen işbirliklerinden duydukları memnuniyetlerin yanı sıra, yeni işbirliklerinin geliştirilmesi hakkında görüşmeler yapılmıştır⁴³⁰.

2 Ağustos 1979 yılında Macaristan ile Türkiye arasında Banker Anlaşması imzalanmıştır⁴³¹. 4 Ağustos 1979 tarihinde İstanbul Belediyesi, İETT’de kullanılmak üzere, Macaristan’ın ünlü otobüs firması İkarus ile 35 milyon dolarlık bir sözleşme imzalanmıştır. İmzalanan anlaşmaya göre 550 adet İkarus marka otobüs, 1980 yılında teslim edilmiştir, satın alınmıştır. Bu anlaşmayla birlikte körüklü İkarus’lar ilk defa İstanbul’da olmak üzere, Türkiye’de kullanılmaya başlamıştır⁴³².

Türkiye ile Macaristan arasında oluşturulan Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi, ikinci toplantısını 4 Haziran 1979 yılında Ankara’da gerçekleştirmiştir. Dört gün süren toplantıyla Türk heyetinin⁴³³ başkanlığını Orhan Alp yapmış, Macar heyetinin⁴³⁴ başkanlığını da Macaristan Sanayi Bakanı Pal Simon yürütmüştür. Orhan Alp açılış konuşmasında, 1978 yılında Macaristan ile Türkiye arasında yapılan iki ticaretin 1977 yılına göre iki kat arttığını belirtmiştir⁴³⁵. Yapılan toplantıda 1978 yılında ticaret hacminin 70 milyon doları geçtiği ifade edilmiştir. Yine burada görüşülen konular

---

Ticaret Bakanlığı Şube Müdürü Zoltan Honti, Dış Ticaret Bakanlığı Tercüman Terezla Vitray’dan oluşmuştur.

⁴³⁰ **Resmi Gazete**, 14.9.1978, Sayı: 16404, s.1-18.

⁴³¹ **Macaristan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu**, T.C Budapeşte Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, Haziran 1988, s.46.

⁴³² **Cumhuriyet**, 30.8.1979, s.11; **Cumhuriyet**, 14.2.1980, s.7; **Cumhuriyet**, 27.2.1980, s.9; **Cumhuriyet**, 10.11.1980, s.10.

⁴³³ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sadun Özdede; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Uluslar arası İşler Dairesi Başkanı Selen Orsan; Ticaret Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdür Yardımcısı Emre Ergin; Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Uluslar arası Teknik İlişkiler Genel Müdür Yardımcısı Remzi Gacal; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uluslar arası İlişkiler ve Dış Borçlar Genel Müdür Yardımcısı Doğan Sevim; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Eczacılık ve Tıbbi Müstahzarlar Genel Müdür Yardımcısı Sema Okay; TCDD Gar Dairesi Başkanı Haşim Saltık; Dışişleri Bakanlığı İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü İkili Ekonomik İşler Dairesi Başkanlığı Şube Müdür Senbir Tümay; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Uluslar arası Teknik ve Ekonomik İşler Dairesi Başkanlığı Koordinasyon Müdürü Esin Böge; Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Berati Arısoy ‘dan oluşmuştur.

⁴³⁴ Dış Ticaret Bakan Yardımcısı Istvan Török; Ağır Sanayi Bakanlığında Genel Müdür Dr. Geza Odor; Metalurji ve Makine Bakanlığında Genel Müdür Yardımcısı Karoly Hoffmann; Gıda ve Tarım Bakanlığında Genel Müdür Yardımcısı Attila Zsitvay; Macaristan Jeoloji Enstitüsünde Baş Jeolog Dr. Sandor Vegh; Dış Ticaret Bakanlığında Müdür Dr. Peter Balazs; Ticaret Müşaviri Zoltan Harsanyi; Ticaret Sekreteri Ferenc Fabry; Dış Ticaret Bakanlığında Tercüman Terezla Vitray’dan oluşmuştur.

⁴³⁵ **Cumhuriyet**, 5.6.1979, s.7.

sanayi ve enerji alanlarında işbirliği, tarım alanında işbirliği ve ticaret ve mali meseleler olmak üzere üç ana grup olarak düzenlenmiştir ve TEK ve Macaristan elektrik şirketi Transelektro arasındaki işbirliğinin her iki tarafı tatmin ettiği ve işbirliğinin devam edeceği konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca perlit alanında Etibank ve Nikex'in 26 Mayıs 1979 tarihli protokolün 3a alt paragrafında yer alan mevcut işbirliğinin devam edilmesi ve geliştirilmesi konusunda karara varılmıştır⁴³⁶.

14-17 Temmuz 1980 yılında Türk-Macar Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi üçüncü dönem toplantısı Budapeşte'de gerçekleştirilmiştir. Karma Komisyon toplantısı sonunda imzalanan protokol uyarınca, Devlet Demir Yolları'nın atıl duran lokomotiflerinin çalıştırılması için gerekli yedek parçaların Macaristan'dan alınması, Demir Yolları'nın gereksinimi olan 50 adet manevra lokomotiflerinin çalıştırılması için gerekli yedek parçaların Macaristan'dan alınması, Demir Yolları'nın gereksinimi olan 50 adet manevra lokomotifinin Türkiye'de ortaklaşa imal edilmesi, kömüre dayalı yenir bir elektrik santralin komple olarak Macaristan tarafından temini, Türkiye'de transformatör imal tesisi kurulması, Macar Tungsram firmasının Türkiye'de bir ampul fabrikası kurulması, yine Türkiye'de küçük kapasiteli suya dayalı hidroelektrik santraller imal edecek bir fabrika kurulması konularında anlaşmaya varıldığı, toplantı sonrası dışişleri bakanlığınca açıklanmıştır⁴³⁷.

1980 yılında Türkiye'nin Macaristan'dan yaptığı ithalata 59 milyon dolar, ihracat ise 41 milyon dolar olmuştur⁴³⁸. 1981 yılının Mayıs ayında, Türk Tarım ve Orman Bakanlığı ile Macar Tarım ve Gıda Bakanlığı arasında Macaristan'da görüşme yapılmıştır. Bununla iki ülke arasında tarımsal faaliyetler desteklenerek, ticaretin geliştirilmesi hedeflenmiştir⁴³⁹. Yapılan görüşmelerde aşağıda belirtilen hususlarda anlaşmaya varılmıştır.

⁴³⁶Resmi Gazete, 6.10.1979, Sayı:16776, s. 1-9.

⁴³⁷Milliyet, 18.7.1980, s.9.

⁴³⁸Haluk Cillov, "Macaristan ile Ekonomik İlişkilerimiz", Türkiye Ticaret Gazetesi, 12.11.1982, s.7

⁴³⁹Resmi Gazete,22.2.1982, Sayı:17613,s.3.

- İki ülkenin ilgili kuruluşlarına listeleri daha sonra verilebilecek olan deneysel amaçlarla germplasm* mübadelesi,
- İki ülkenin Tarım Bakanlıklarınca yayınlanana bilimsel ve teknik dokümanların mübadelesi,
- Sert çekirdekli meyve üretimi araştırmasına özel bir önem atfederek tarımsal araştırma kuruluşları arasında işbirliği,
- Tatlı su balığı üretiminde işbirliği,
- Tohum toplanması ve stoklanması ile donmuş tohum mübadelesi alanında işbirliği.

Periyodik olarak toplanan KEK'in dördüncü toplantısı 2-4 Aralık 1981 tarihleri arasında yapılmıştır. Türk-Macar Ekonomik İşbirliği Karma Komisyonu Ankara'da toplanılmıştır. Türk Heyetine⁴⁴⁰ Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun, Macar Heyeti⁴⁴¹ ne Macaristan Ağır Sanayi Bakanı Dr. Pal Simon başkanlık etmiştir. Görüşmeler sırasında, iki ülke heyetleri ticari mübadelelerinin geliştirilmesini ve çeşitlendirilmesini teşvik etmek üzere birbirlerine, ihraç imkânlarını gösteren mal listelerini vermişlerdir. Toplantı sonunda, Türkiye'deki özel sektör ile Macaristan'ın işbirliği yapması sonucu bir floresans ampul fabrikasının yapımı, yine Etibank ile Macaristan'ın ilgili sanayi kurumunun işbirliği yaparak Türkiye'de çıkan perlit madenin Macaristan'da işlendikten sonra ortaklaşa pazarlanması, tarımsal araştırmalarda ve şeker sanayinde ortak çalışmalar yapılması, tabi sıcak sularla çalışan termik santrallerin teknik açıdan

---

* Bitki yetiştiriciliğinin devamını sağlayabilmek açısından son derece önemli olan birtür yada popülasyona ait genetik materyal'e verilen addır. Germplazm sadece üremsel değere sahip olmayıp, genetik manipülasyon yoluyla bir ürün bitkisinin iyileştirilmesinde kullanılmaktadır.

⁴⁴⁰ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı Necdet Seçkinöz; Ticaret Bakanlığı Müsteşarı İsmail Heral; Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürü Cengiz Alper; Ticaret Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdürü İbrahim Ünlü; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı İhracatı Teşvik ve Yönlendirme Genel Müdür Erdoğan Güçlü Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Naci Tibet; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdür Muhtar Erol; Dışişleri Bakanlığı İkili Ekonomik İşler Dairesinde Grup Başkanı Şenbir Tümay; Ticaret Müşaviri Alev Yedier'den oluşmaktadır.

⁴⁴¹ Bakan Yardımcısı, Dışticaret Bakanlığı Istvan Török; Genel Müdür, Maliye Bakanlığı Laszlo Akar; Genel Müdür, Ağır Sanayi Bakanlığı Dr. Geza Odor; Müdür, Dışticaret Bakanlığı Dr. Peter Balazs, Müdür, Dışticaret Bakanlığı Tamas Laszlo; Müsteşar, Dışişleri Bakanlığı Ferenc Szögi; Müdür, Metelürji ve Makine Sanayi Bakanlığı Attila Gondol; Dr. György Zdeborszky Müdür, Macaristan Milli Bankası, Zoltan Hahsanyi Ticaret Müşaviri; Dr. Geza David Türkçe-Macarca Tercümanı; Uzmanlar: Müdür, Dışticaret Bakanlığı Bruno Abos ; Baş Şube Müdürü Macaristan Milli Bankası Csilla Szekely ; Ticaret Müşaviri Laszlo Kristof ; Ticaret Müşaviri Laszlo Horvath; Müdür Yardımcısı, Ağır Sanayi Bakanlığı Tamas Huber ; Ticaret Sekreteri Imre Adamasky; Şube Müdürü Dışticaret Bakanlığı Dr. Pal Landes Macar heyetini oluşturan isimlerdir.

takviyesi, Macaristan'dan bu yıl 50 adet dizel lokomotifini satın alınması gibi konular da yer almıştır⁴⁴².

1981 yılında Türkiye'nin Macaristan'dan yaptığı ithalat ve ihracatta azalma yaşanmıştır; ithalat 52 milyon dolar, ihracat ise 5,6 milyon dolar olmuştur⁴⁴³. Daha önce iki ülke arasında imzalanan uluslararası karayolu ile ilgili anlaşma sonucunda 1981 yılında anlaşma maddeleri gereği, Karayolu Karma Komitesi toplanmış, görüşmeler sonucunda bir protokol imzalanmış ve Macaristan 1.2.1982 tarihinden itibaren indirim uygulanması kabul edilmiştir. Macaristan'daki transit geçişlerden %10, boş geçişler içinde %40 indirim yapılması kabul edilmiştir. Türkiye ile Macaristan arasındaki ilişkiler, iktisadi, ticari, karayolu, kimya ve sanayi alanında yaşanan büyük gelişmeler sonucunda, iktisadi ve ticari ilişkilerin gelişmesi açısından oldukça önemli olmuştur⁴⁴⁴.

17 Nisan 1982 tarihinde, Macaristan müteahhitlerinin davetlisi olarak, Türk Müteahhitler Birliği'nden bir heyet Macaristan'a gitmiş, Budapeşte'de "*İnşaat Makineleri ve Malzemeleri Fuarını*" ziyaret etmişlerdir. Ziyaret sonrası, Türk Müteahhitler Birliği Genel Sekreteri Tekin Özne, olumlu geçen ziyaret sonrası, Türk Müteahhitler Birliği ile Macaristan Müteahhitleri arasında, Üçüncü Dünya ülkelerinde işbirliği, olanaklarının karşılıklı araştırılmasına dayanan işbirliği anlaşmasını imzalandığını belirtmiştir⁴⁴⁵.

8-10 Kasım 1982 tarihleri arasında Türk-Macar Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi beşinci dönem toplantısı Budapeşte'de yapılmıştır. Türk-Macar Karma Komitesi'ne Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Reşat Erkmen ve Dış ticaret Bakan Yardımcısı İstvan Török yürütmüştür. Komitenin toplandığı dönemde ayrıca Reşat Erkmen, Macaristan Başbakan Yardımcısı Jozsef Marzai ve Dış ticaret Bakanı Peter Veress ile de ayrıca temaslarda bulunmuştur. Görüşmeler ticari ilişkileri, ekonomik işbirliği ve ticareti geliştirme faaliyetleri olarak üç ana başlık altında incelenmiştir. Transelektro ile TEK firmaları aralarında devam eden ilişkilerin, bu dönem toplantısında uzatılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca; ürün yetiştirimi; buğday, ayçiçeği, mısır, soya fasulyesi,

⁴⁴²Resmi Gazete,22.2.1982, Sayı:17613,s.1-9; Milliyet,4.12.1981,s.4; Milliyet,5.12.1981, s.3.

⁴⁴³Haluk Cillov, "Macaristan ile Ekonomik İlişkilerimiz", Türkiye Ticaret Gazetesi, s.7

⁴⁴⁴Milliyet, 17.12.1981,s.9

⁴⁴⁵Cumhuriyet, 25.4.1982, s.4.

süpürge tohumu ve tohum geliştirme, canlı hayvan yetiştirmeciliği; tavukçuluk ve kuzu yetiştirme, et üretimi ve süt için sığır yetiştirme, gıda sanayi; etin eşlenmesi, süt, meyve ve sebzeler, mezbahalar, soğuk hava depoları, bal arılarının varoa hastalıklarından korunması, deneysel amaçlarla genetik materyal değişimi için özel araştırma enstitüleri arasında ortak araştırma çalışmaları yapılması, sert çekirdekli meyve üretimi araştırmasına özel bir önem verilerek tarımsal araştırma enstitüleri arasında işbirliği, tohum toplanması ve stoklanması ile deneysel amaçlarla donmuş tohum değişimi alanında işbirliği, tatlı su balığı üretimi ile su arıtım çalışmalarında işbirliği, personel eğitiminin teşvik edilmesi konularında anlaşmaya varmışlardır⁴⁴⁶.

Macaristan Başbakanı Gyorgy Lazar'ın Türkiye ziyareti sırasında, Türkiye ile Macaristan arasında 23.11.1982 yılında Turizm İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır⁴⁴⁷. İmzalanan anlaşmanın maddeleri ise şöyledir;

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Turizm İşbirliği Konusunda Anlaşma

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti:

- İki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi gerektiği inancıyla,
- Turizm alanında karşılıklı avantajlı koşullar içerisinde sıkı ve kalıcı bir işbirliği kurmakta iki ülkenin ortak çıkarı bulunduğunu kabul ederek;

-Roma'da 1963'de yapılan Birleşmiş Milletler Turizm ve Uluslar arası Seyahatler Konferansı'nın tavsiyelerini dikkate alarak;

- 1980 Manila Bildirisi'nde yer alan ilkelerin anlayışı içinde ve 1 Ağustos 1975'de Helsinki'de imzalanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Nihai Senti'nin hükümlerine uygun olarak,

Aşağıdaki hususlarda uyuşmuşlardır:

Madde 1: Akit Taraflar, iki ülke arasındaki turistik mübadeleleri arttırılması ve sıkılaştırılması, turizm kurumları arasında işbirliğinin teşviki ve böylece uluslar arası ve bölgesel bütün önlemleri alırlar.

⁴⁴⁶Resmi Gazete, 2.2.1983, Sayı: 17947, s. 1-9; Cumhuriyet, 8.10.1982, s.6;

⁴⁴⁷Resmi Gazete, 28.2.1983, Sayı: 17973, s.1-3; Milliyet, 23.11.1982, s.8.

Madde 2: Akit Taraflar, seyahatlere ilişkin mevzuatlarını basitleştirmeye çaba gösterirler ve seyahat acentelerini, taşıma şirketlerini ve ülkelerinin diğer ilgili kurumlarını karşılarıyla işbirliğini geliştirmeye teşvik ederler.

Madde 3: Akit Taraflar, seyahatlere ilişkin mevzuatlarını basitleştirmeye çaba gösterirler ve seyahat acentelerini, taşıma şirketlerini ve ülkelerinin diğer ilgili kurumlarını karşılarıyla işbirliğini geliştirmeye teşvik ederler.

Madde 4: Akit Taraflar, diğer ülkenin vatandaşlarının uğradıkları trafik ve diğer kazalardan ilgili ülkedeki diplomatik ya da konsolosluk temsilciliklerine en kısa zamanda bilgi verirler.

Madde 5: 1) Akit Taraflar, karşılıklı olarak, turistik reklam ve tanıtma malzemesinin yayımını ve turizmi teşvikle yararlı belge ve filmlerin değişimini kolaylaştırırlar.

2) Akit Taraflarca diğer Akit Taraf ülkesine gönderilen turistik reklam ve tanıtma malzemesi, 4 Haziran 1954'de New York'ta imzalanmış olan Turizm Yararına Gümrük kolaylıkları hakkındaki Anlaşma'ya Ek Protokol uyarınca gümrük vergisinden muaftır.

Madde 6: Akit Taraflar, turistik basın üyelerinin ziyaretlerini karşılıklı olarak teşvik ederler ve turizmin bütün alanlarında deneyim ve uzman değişimini özendirirler.

Madde 7: Akit Taraflar grup, özel vasıta ve gençlik turizmiyle kültür ve spor temaslarına katılanlarla seyircilerinin seyahatlerini kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri alırlar.

Madde 8: 1) Akit Taraflar, üçüncü ülkelerden Akit Taraflardan birinin ya da diğerlerinin ülkesine gelen turistlere kombine turlar düzenlemeleri için turizm acentelerini teşvik ederler.

2) Akit Taraflar, iki ülkenin turizminin teşviki amacıyla ortak gösteriler düzenlenmesine yardımcı olurlar.

Madde 9: 1) Akit Taraflar, işbu Anlaşmanın uygulanmasını amaçlayan çalışma programları hazırlamak ve bunların yürürlüğe konulmasını gözetmek için resmi turizm kurumlarını belirli aralıklarla ve sırayla Türkiye ve Macaristan'da toplanmakla görevlendirirler.

2) Bu toplantıların tarihleri, Akit Tarafların resmi turizm kurumları yöneticilerince uyuşularak saptanacaktır.

3) Her toplantının başkanlığı kabul eden Akit Taraf heyet başkanı tarafından üstlenilir.

4) Toplantıların gündemi heyet başkanları tarafından uyuşularak belirlenir.

Madde 10: İşbu Anlaşma Akit Tarafların gerekli anayasal hükümlerini yerine getirdiklerini birbirlerine bildirdikleri gün yürürlüğe girecektir. İşbu Anlaşma 5 yıllık bir süre için yürürlükte kalacak ve Akit Taraflardan birince, bitiminden altı ay önce yazılı bir bildirimle feshi ihbar edilmedikçe kendiliğinden 5 yıllık yeni süreler için uzayacaktır.

1982 yılı itibariyle, Macaristan'ın genel ithalatı içinde Türkiye, % 0.7 ve genel ihracatı içinde % 1.1'lik paya sahip olmuştur⁴⁴⁸.

Macaristan Ankara Büyükelçiliği'nin Macar-Türk ilişkileri ile hazırlamış olduğu bir bildirimde 1984 yılı itibariyle Türkiye'de, Ankara, İstanbul ve Adana' toplam 630 Macar İkarus otobüsünün faaliyette olduğu belirtilmiştir⁴⁴⁹.

28-30 Ocak 1986 tarihleri arasında Türkiye-Macaristan Karma Ekonomik Komisyonu altıncı dönem toplantısı Ankara'da yapılmıştır. Türk heyetine Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Prof. Dr. Ekrem Pakdemirli, Macar heyetine ise Dış Ticaret Bakanlığı Devlet Sekreteri Istvan Török başkanlık yapmıştır. Toplantının gündemi; ticari ilişkiler, ekonomik ve teknik işbirliği, üçüncü ülkelerle işbirliği ve diğer konular şeklinde oluşturulmuştur. Ticarî işlemlerdeki dalgalanmalar görüşülmüş ve ticarî dengenin, çeşitlendirilmesi ve daha geniş hacimli bir ticaret sağlamak amacıyla çeşitli görüşmeler yapılmıştır. TEK ve Transelektro arasında devam işbirliğini daha sonraki dönemlere de uzatılması kararlaştırılmıştır⁴⁵⁰.

24 Haziran 1986 yılında Budapeşte'de Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Endüstri Bakanlığı Arasında Enerji Alanında İşbirliği alanında bir anlaşma yapılmıştır. Türk Hükümeti adına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı Ahmet Selçuk, Macaristan adına da Endüstri Bakanlığı Bakan Yardımcısı Gyula Gzipper imzalamıştır. Anlaşmanın maddeleri⁴⁵¹ ;

⁴⁴⁸Macaristan: Ülke Etüdleri Dizisi No:29, s.22.

⁴⁴⁹Macaristan'dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri, Macar Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği, Ankara 1984, s.7.

⁴⁵⁰Resmi Gazete, 31.3.1986, Sayı:19064, s.1-11; Milliyet,30.1.1986,s.9.

⁴⁵¹Resmi Gazete, 20.9.1986, Sayı: 19227, s. 1-4.

Madde 1: Taraflar karşılıklı ilgi alanlarında teknik, bilimsel, ekonomik ve ticari işbirliğini geliştireceklerdir. İşbirliği alanlarındaki özel durumlar mutabakat zaptınının 3. Paragrafına göre düzenlenecek olan protokoller ile tespit edilecektir.

Madde 2: Protokolde sıralanmış olan alanlardaki işbirliği aşağıda kayıtlı bir veya daha fazla husus kullanılmak suretiyle yerine getirilebilir

- a) Teknik ve Bilimsel bilgi ve dökümanlar değişimi*
- b) Uzman mübadelesi ve eğitimi*
- c) Teknoloji ve ürünleri konusunda sergiler, konferanslar ve sempozyumlar düzenlenmesi*
- d) Teknik, bilimsel, ekonomik ve ticari sorunlar üzerinde fikir alış veriş*
- e) Araştırma-Geliştirme ve üretim projelerinin ortak anlaşmalar veya joint ventures ile yürütülmesi*
- f) Ürünlerin imali için know-how ve lisanslar,*
- g) Makinalar, ekipman ve teknik hizmetlerin sağlanması*
- h) Üçüncü ülkelerde müşterek faaliyet*

Madde 3: Taraflar arasındaki teknik, bilimsel, ekonomik ve ticari işbirliği protokol esaslarına göre yerine getirilecektir. Bu mutabakat zaptına göre işbirliğinin yürütülmesi izlenmesi ve protokol hazırlıkları Macaristan-Türkiye ticari ve ekonomik işbirliği ortak komisyonu çerçevesinde ve taraflarca görevlendirilecek birer kişi tarafından yürütülecektir. Ortak komisyon toplantısı çerçevesinde protokoller yılda bir defa yeniden gözden geçirilecek ve düzeltilecektir.

Madde 4: Bu mutabakat zaptına göre işbirliğinden doğan mecburiyetler ayrı bir mukavele veya başka anlaşmalarla düzenlenecektir. Taraflar mutabakat zaptının yerine getirilmesi sırasında sözleşme hükümlerini ve üçüncü ülkelerin milli kanunlarını göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. Bu mutabakat zaptı, protokolde sıralanan ve üzerinde anlaşılan alanlarda tarafların üçüncü ülkelerle işbirliğine girme hakkını kısıtlamaz.

Madde 5: Bu mutabakat zaptından taraflar, aralarında mübadele edilen bilgiyi kullanmakta serbesttirler. Bilgiyi veren taraf gizli olduğunu bildirdiği takdirde diğer tarafın buna uyması zorunludur.

Madde 6: Bu mutabakat zaptı imza tarihinde yürürlüğe girecek ve tarafların birbirlerine verecekleri yazılı bitiş ihbarlarından itibaren 6 ay sonraya kadar yürürlükte kalacaktır.

Bu mutabakat zaptının sonra ermesi 4. Maddeye göre sonuçlandırılan mukavelelerin ya da diğer anlaşmaların geçerliliğini ve iflasını etkilemeyecektir.

Türkiye ile Macaristan arasında 1986 yılında Hükümetler arası Kredi anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşmanın süresi 1989 yılında uzatılarak 1990 yılına kadar yürürlükte kalmıştır⁴⁵².

10-13 Mart 1987 tarihleri arasında Türk-Macar Karma Ticaret Komitesi yedinci dönem toplantıları Budapeşte’de düzenlenmiştir⁴⁵³. Türk Heyetine Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Yavuz Canevi, Macar Heyetine ise Dış Ticaret Bakanlığı Devlet Sekreteri Istvan Török başkanlık etmiştir.

1987 yılında telekomünikasyon alt yapı tesisleri için Macaristan’da açılan Uluslararası İhale’de Türk Firmaları’nın başarılı olmuştur⁴⁵⁴. 19-23 Ağustos 1987 tarihlerinde Macaristan İçticaret Bakanı Z. Juhar, Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral’ın konuğu olarak, İzmir Fuarının açılışında bulunmak üzere Türkiye’ye gelmiştir⁴⁵⁵.

18-27 Eylül 1987 tarihlerinde Budapeşte Uluslar arası Sonbahar Tüketim Malları Fuarındaki Türk Pavyonu Türkiye Dış Ticaret Derneği tarafından düzenlenmiştir.19 Kasım 1987 tarihinde Macaristan’ın Eger şehrinde sürekli satış yapacak bir “*Türk Pazarı*” kurulmuştur⁴⁵⁶.

7-11 Aralık 1987 yılında Devlet Bakanı Kazım Oksay, Macaristan’ın Dış ticaret Bakanı P. Veress’in konuğu olarak Macaristan’a gitmiş ve çeşitli tesislerde tetkiklerde bulunmuştur. Ayrıca Bakan Kazım Oksay’ın da açılışına katıldığı Ram Dış Ticaret A.Ş isimli Türk firması Budapeşte’de bürosunu açmıştır⁴⁵⁷.

⁴⁵²Resmi Gazete, 10.12.1989, Sayı: 20368, s.2

⁴⁵³Resmi Gazete, 11.6.1987, Sayı:19484, s.1-6.

⁴⁵⁴Macaristan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu, s.47.

⁴⁵⁵Macaristan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu, s.47

⁴⁵⁶Macaristan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu, s.47

⁴⁵⁷Macaristan’ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu, s.47

Budapeşte Türkiye Elçiliği 1987 yılının Türkiye-Macaristan Ekonomik İlişkileri ile ilgili Macaristan'daki kaynaklara hazırladığı raporda, beş yıllık süreç boyunca (1982-1987) Türkiye ile Macaristan arasındaki ticaret hacmi artmış ve ticaret dengesi sürekli olarak Türkiye aleyhine ve artan miktarda açık vermiştir⁴⁵⁸ (Bkz: Ek D 1) .Türkiye kaynaklı hazırladığı tabloda da, iki ülkenin dış ticaretinin yine Türkiye aleyhine açık verildiği görülmektedir (Bkz: Ek D 2). Raporun kapsadığı dönem boyunca Türkiye ile Macaristan dış ticareti daima Türkiye aleyhine açık vermiş olduğu görülmektedir.

Türk-Macar Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi, sekizinci dönem toplantısını 12-14 Eylül 1989 tarihleri arasında Ankara'da yapmıştır. Türk Heyetine Hazine ve Dış Ticaret Müsteşar Yardımcısı Yalçın Burçak, Macar Heyetine ise, Ticaret Bakanlığı Devlet Sekreteri İmre Dunai başkanlık etmiştir. Toplantıya, Haziran ayında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Macaristan Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Bruno Straub arasında Ankara'da yapılan görüşmelerin etkisi oldukça büyük olmuştur. Açılıştaki her iki ülke de Cumhurbaşkanları arasında yapılan görüşmelerin olumlu sonuçlarından dolayı, ekonomik işbirliğinin yanı sıra ikili ticari ilişkilerin gelecekte de geliştirilmesi konusunda fikir beyanında bulunmuşlardır. Bunun yanında İmre Dunai'nin Türkiye'de bulunduğu sırada Devlet Bakanı Saffet Sert, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahrettin Kurt, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı N. Kemal Kılıç ve Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Müsteşar Vekili İsmail Bilir ile yaptığı görüşmelerinde etkisi olmuştur⁴⁵⁹.

13 -20 Aralık 1989 tarihinde, Türkiye ile Macaristan arasındaki dostluk ve ilişkilerini geliştirmek amacıyla Macaristan ürün sergisi düzenlenmiştir. İstanbul'da TÜYAP Ticaret Merkezi'nde düzenlenen sergide Macaristan'da üretilen, gıda maddeleri, madencilik, eczacılık ve moda ürünleri yer almıştır⁴⁶⁰.

Bu dönemde iki ülke arasında mevcut ekonomik işbirliği sahaları; Perlit sanayi, Çatalağzı Termik Santralinin kazan imalatı, Kangal Termik Santral I ve II. ünitelerinin

⁴⁵⁸Macaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu, s.47

⁴⁵⁹Resmi Gazete, 10.12.1989, Sayı:20368, s. 1-14; Cumhuriyet,6.6.1989,s.13; Milliyet, 5.6.1989,s.2.

⁴⁶⁰Cumhuriyet, 13.11.1989,s.20.

kazan imalatı ve Aliğa Kombine Çevrim Gaz-Buhar Santrali için bazı malzeme ve teçhizat imali⁴⁶¹ olmuştur.

Bu dönemde Türkiye Macaristan'dan kimyevi gübre ve tıbbi müstahsallar, gübreler, fotoğraf ve sinema malzemeleri, suni plastik maddeleri, dökme demir, çelik, alüminyum, kazanlar, makineler, elektrikli makine ve cihazlar ithal etmekte ve buna karşılık nohut, limon, mercimek, tütün, pamuk, boratlar, pamuk ipliği ve tütün ihraç etmektedir⁴⁶².

Macaristan her yıl İzmir'de düzenlenen ticaret Fuarına katılmıştır⁴⁶³. Farklı ekonomik sistemler içinde olmalarına rağmen iki ülke arasında ticarî ve ekonomik ilişkiler yıldan yıla gelişmiş olduğu ve bu gelişmenin durdurulmasına neden olacak bir görüş ayrılığı bulunmadığı görülmüştür.

III-3. Kültürel İlişkiler

. Türk-Macar ortak kültürel geçmişinin devamlılığı neticesinde bu dönemde iki ülkenin bilim adamları karşılıklı olarak çalışmalarını sürdürmüş ve çeşitli vesilelerle bilimsel geziler yapılmıştır. Siyasi ve ekonomik alanda görülen yumuşama dönemi, kültürel alanda da hissedilmiştir. Özellikle 1970'li yıllardan sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin yoğunluğu artmıştır, bilimsel çalışmaların yanı sıra, düzenlenen film haftaları, imzalanan kültürel işbirliği anlaşmaları ile de ilişkiler pekiştirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendi yetiştirdiği uzman sayısının artması ve 1956 yılında yaşanan İhtilal'inde etkisiyle, bu dönemde gelen uzman sayısında azalma olmuştur. Bu dönemde gelen ilk uzman olan Vadas Miklos⁴⁶⁴ isimli futbol antrenörünün 1957 yılında Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Bilim adamlarının çalışmalarının yoğun olduğu bu dönemde, Lajos Ligeti 1958 yılında Türk Dil Kurumu şeref üyeliğine seçilmiştir⁴⁶⁵. Aynı yıl Gyula Németh de Türklük bilimi üzerine yaptığı

⁴⁶¹Macaristan, Ülke Etüdüleri Dizisi No: 29, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1983, s.22

⁴⁶²Macaristan, s. 22.

⁴⁶³Cumhuriyet, 2.12.1989, s.9

⁴⁶⁴BCA, 30..18.1.2, 145.110..17, Dosya: 27-238

⁴⁶⁵Eren, Türklük Bilimi Sözlüğü., s.211.

değerli çalışmaları sonucunda Türk Dil Kurumu şeref üyeliğine seçilmiştir⁴⁶⁶. Türk Dil Kurumu 1960 yılında Gyula Németh'in 70. Doğum yılı nedeniyle bir armağan neşretmiştir⁴⁶⁷. 1962 yılında basılan “*Németh Armağanı*” János Eckmann tarafından yayımlanmış olan bu eser, Türk bilim çevresinin, Macar Türkolojisine verdiği değeri göstermiştir⁴⁶⁸. Gyula Németh Macar Türkolojisi'nde özel bir yeri olduğu kadar, Macar-Türk ilişkilerinde de özel bir yere sahiptir. Németh'in öğrencileri arasında, ünlü Türk bilim adamlarından, Ragıp Hulusi Özdem, Hamit Zübeyr Koşay, Hasan Eren, İbrahim Kafesoğlu gibi isimlerde bulunmaktadır⁴⁶⁹. Türkiye'de çalışmalarını sürdüren diğer bir bilim adamı da János Eckmann olmuştur. Daha öncede Türkiye'de çalışmalarda bulunan János Eckmann tekrar, 3 Ekim 1951 tarihinden 1 Haziran 1961 tarihine kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü'nde “*uzman*” olarak görev almıştır⁴⁷⁰. İstanbul Üniversitesinde görev yaptığı sırada Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Mecdud Mansuroğlu ile birlikte yaz aylarında Anadolu'da çeşitli bilimsel geziler yapmış ve geziler ile ilgili raporlar hazırlamıştır⁴⁷¹. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinden ayrıldıktan sonra, çalışmalarına Amerika'da devam etmiş, fakat “*ikinci vatanım*” dediği Türkiye'de yaz tatillerini geçirmiştir⁴⁷². Ayrıca János Eckmann, yapmış olduğu değerli çalışmaları sonucunda, 1960 yılında Türk Dil Kurumu haberleşme üyeliğine seçilmiştir⁴⁷³.

Macaristan'da eğitim almış, gerek çalışmaları gerekse Macarca'dan yapmış olduğu çevirilerle Türk-Macar İlişkilerine katkı sağlayan bilim adamlarından biri olan, Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin, Budapeşte Eötvös Lorand Üniversitesinin davetlisi olarak 10 Mart-13 Nisan 1961 tarihleri arasında bilimsel bir gezi için Macaristan'da bulunmuştur. Yaklaşık olarak bir ay süre ile Macaristan'da kalan Tayyib Gökbilgin, burada kaldığı sürede yapmış olduğu faaliyetleri ve gözlemlerini içeren bir rapor hazırlamıştır. Hazırladığı raporda amacını; eskiden beri az çok tanıdığı Macar ilim

⁴⁶⁶ Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü..**, s. 240.

⁴⁶⁷ Şerif Baştav, “*Macar Türkoloğu Németh*”, **Makaleler**, Cilt:3, s.445.

⁴⁶⁸ Hazai,**a.g.e**,s.33.

⁴⁶⁹ Şerif Baştav “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macar Türkologlar*”, **2023**, Mart 2006, Sayı: 59, s11.

⁴⁷⁰ Osman F. Sertkaya , “*János Eckmann (21. VII.1905- 22. XI.1977)*” , **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt:20, İstanbul 1973, s.2.

⁴⁷¹ Sertkaya,**a.g.m**, s.3.

⁴⁷² Sertkaya,s.3; Ali F. Karamanoğlu, “*Eckman Hoca*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt:20, İstanbul 1973, s.14.

⁴⁷³ Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü..**, s.155.

çevresi ile temaslarda bulunmak, ilim müesseselerinde incelemeler yapmak ve konferanslar vererek, bu surette de oldukça eski olan Türk Macar münasebetlerine katkıda bulunmak sıkı ve sağlam mahiyet kazandırmak olduğunu belirtmiştir. Gerek Eötvös Lorand üniversitesinde gerekse de Macar ilim akademisinde tetkik ve temaslarda bulunulmuştur ayrıca Türkoloji enstitüsünde “*Osmanlı Devleti'nin 16 asrın ortalarında Tuna havzası ve Akdeniz siyaseti ve bunlar arasındaki irtibat ve münasebetler*” konulu Macarca bir konferans verilmiştir. Gökbilgin, Macaristan'da bulunmuş olduğu dönemde de gerek üniversite ve ilim akademisi muhiti ile gerekse de Macar milli eğitim bakanlığının kültürel münasebetler dairesi müdürleri ve diğer ilim ve kültür adamları ile görüşmelerde bulunmuştur.

Tayyip Gökbilgin yaptığı görüşmeler ile üniversitelerimiz arasında her iki tarafın da ihtiyaç ve istifadesini temin edecek şekilde ilmi temas ve münasebetlerin müşterek çalışmaların başlaması ve artması daha geniş manada Türk Macar sanat ve kültür hareketlerinin karşılıklı olarak mümkün mertebe daha canlı bir hale getirilmesi meselesi teşkil etmiştir. Bu arada asırlar boyunca Türk milletinin bir çok Macar milli kahramanına siyasi şahsiyetlerine (Zapolyai, Bethlen, Tökhöly, Rakoczi vs.) kucağını açması, onları himaye etmesi kısa veya uzun müddet birer misafir etmesi, 1877-1878 Osmanlı Rus savaşlarında topyekun Macar milletinin Türkler lehinde gösterdikleri büyük hassasiyet ve emsalsiz tezahürat bu tarihi faktörler arasında zikredilebilir, ki bunun izlerini ve canlı hatıralarını bu günde her iki millet nezdinde müşahade etmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Macarların tarihi eserleri tamir ve restore etmeleri yeni yeni ilgi çekici müzeler tertiplemeleri ve bunların çok defa bizim tarih ve kültürümüzle sıkı sıkıya alakadar bulunması bu sahada da işbirliğini gerektiğini belirtmiştir.

Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin bu ziyaretinden sonra aşağıda belirtilen hususlarda işbirliğinin yapılması için hazırladığı raporda sunmuştur.

- Temasları esnasında gördüğü hoşgörü ve bu vesile ile vuku bulan ilmi temasa İstanbul Üniversitesinin memnuniyette olduğunu gösteren bir nezaket mektubu gönderilmesi,

- Şimdilik Budapeşte Üniversitesi Felsefe Fakültesi ile İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesi arasında dil ve tarih bölümlerinde birer öğrenci veya asistan mübadelesi,
- İlim adamlarının karşılıklı olarak birer veya ikişer sömestre mübadele edilmesine imkân olup olmadığının düşünülmesi,

Üniversitelerimiz arasında neşriyat mübadelesi hususunun üniversite kütüphanesi ve fakülteler kütüphanesince ne surette idare ve tanzim edilebileceğinin tespiti Üniversitelerimizin ve milli eğitim bakanlıklarının arşiv ve müzelerinde ilgililere kolaylık gösterilmesi ve müşterek çalışılmaya imkân verilmesi gibi taleplerde bulunup bunların gerçekleşmesi için ilgili kurum ve kuruluşlara gerekli başvurularda bulunmuştur. Bu ziyareti ve yapmış olduğu çalışmalar ile iki ülkenin ilişkilerinin bağlılığını ve bu bağlılığın devamı için önemli bir adım oluşturmuştur⁴⁷⁴.

Türk-Macar İlişkileri üzerine çalışan diğer bir bilim adamı olan, Tibor Halasi-Kun'dur. Halasi-Kun, 1963-1968 yılları arasında Türkiye'de Amerikan İlmî Araştırmaları Enstitüsü başkanlığında çalışmıştır⁴⁷⁵. Ayrıca Türkiye'de 1957 ve 1961 ile 1968 yıllarında araştırma gezileri yapmıştır⁴⁷⁶.

İki ülkenin bilim adamlarının karşılıklı çalışmaları sonucunda, iki ülkenin hükümeti tarafından çeşitli ödüllere layık görülmüşlerdir. Bu ödüllerden biride Fuad Köprülü olmuştur. Köprülü 1964 yılında Macar İlimler Akademisi tarafından, Ankara'daki Macaristan Elçiliği'nde şeref üyeliği verilmiştir*. Köprülüye verilen bu paye yabancı bilim adamlarına verilen en yüksek payedir⁴⁷⁷.

⁴⁷⁴ Tayyib Gökbilgin tarafından 10 Mart-13 Nisan 1961 yılında Macaristan seyhati sonrası İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı Kültürel Münasebetler Genel Müdürlüğü ve Budapeşte Türk Elçiliğine sunulan rapor.

⁴⁷⁵ Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü...*, s.169.

⁴⁷⁶ Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü...*, s.170.

* Fuad Köprülü, 1939 yılında Macar İlimler Akademisi'ne haberleşme üyesi olarak seçilmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı dolayısıyla gerekli merasim yapılamamıştır. Aradan geçen süre zarfında Akademinin tüzüğüne değişmesi üzerine, haberleşme üyeliği payesi, şeref üyeliği olarak değişmiştir. Baştav, " *Fuad Köprülüye...*", s.215.

⁴⁷⁷ Şerif Baştav, " *Fuad Köprülü'ye Tevcih Edilen Yeni " Şeref Üyeliği" Payesi*", **Makaleler**, Cilt:3 Berikan Yayınevi, Ankara 2005, s.215.

Türkiye'nin modernleşmesinde çok önemli bir paya sahip olan Macar uzmanlar arasında Türkiye'deki görev süreleri bitince tekrar ülkesine dönmeyenlere de rastlanmaktadır. Türk halkının, kardeş Macarlara olan sevgisinin de şüphesiz büyük bir payı olduğu kadar, Sovyetler Birliği'nin peykine dönüşen Macaristan'ın içinde bulunmuş olduğu durumunda etkili olduğunu muhakkaktır. Türk mimarisine katkıda bulunan Şandor Hadi'de Türkiye'de modern mimarinin gelişimine katkıda bulunan ikinci kuşak bir Macar'dır. Babası Janos Hadi, Atatürk Döneminde Türkiye'ye gelmiştir ve sonra çeşitli nedenlerden dolayı ülkesine dönmeyerek, Türkiye'ye yerleşmiştir. Şandor Hadi, öğretim hayatı doğmuş olduğu Türkiye'de gerçekleşmiştir. 1955-1961 yılları arasında da İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde okumuştur. Mimar Şandor Hadi, mezun olduktan sonra 1963 yılında kazandığı “*İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi*” mimari proje yarışmasını birincilikle kazanmış ve projesi 1969 yılında uygulamaya konulmuştur⁴⁷⁸. Daha sonra birçok proje yarışmasına katılarak çeşitli dereceler elde etmiştir. Bunlardan bazıları; 1969 yılında “*İstanbul Beyazıt Meydanı Çevre Çarşısı*” mimari projesinde birincilik ödülünü almıştır.⁴⁷⁹ 1973 yılında “*Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi*” mimari projesini ve uygulamasını yapmıştır, 1984-1986 yılları arasında, “*Milli Reasürans T.A.Ş Genel Müdürlük Binası*”, “*Yan Tesisleri, İş ve Ticaret Merkezi, Yarışma ve Uygulama*” projelerinin hazırlanmasında görev almıştır⁴⁸⁰. Mimar Şandor Hadi, Türkiye'de modern mimarlığın gelişimine katkıda bulunduğu çalışmalarından bazılarıdır.

Türkiye ile Macaristan arasındaki kültürel çalışmalar yalnızca bilimsel alanlarla sınırlı kalmamıştır. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1964 yılında, *Tarih Boyunca Türk-Macar Bağları* isimli bir sergi düzenlenmiştir. Sergide Türk kültürüne hizmet eden ünlü Türkolog Ignác Kúnos'tan etno-müzikoloji alanında dünyaca tanınmış Béla Bartók'a Macar bilim adamlarına ve çalışmalarına yer verilmiştir⁴⁸¹. Ayrıca, eski Budapeşte konsolosu Feridun Bey'de sergide yer almıştır. Diplomasi, tarih, teknik,

⁴⁷⁸Yücel Namal, “ *Türkiye'de İkinci Kuşak Bir Macar: Mimar Şandor Hadi*”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:206, Şubat 2011,s.85.

⁴⁷⁹Namal, s.85.

⁴⁸⁰Namal, s.86.

⁴⁸¹ Taha Toros, “ *Türk- Macar Münasebetleri*”, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni**, Nisan-Mayıs 1964, İstanbul, s. 18.

tarım ve spor hayatına kadar her yönden, Türk-Macar İlişkilerini anlatan bir sergi olmuştur⁴⁸².

Macar bilim insanların Türkiye'den almış olduğu davetlerin yanı sıra, Türk araştırmacılar da Macaristan'a davet edilmiştir. Bunlarda biri de 1965 yılında Macar Kültür Münasebetleri Enstitüsü'nün daveti ile Macaristan'a giden Melih Cevdet Anday olmuştur. Anday ve eşi, on beş gün boyunca Macaristan gezisi yapmışlardır⁴⁸³. Anday, bu gezi anılarını, Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan (Gerçek Yayınevi, İstanbul 1966), isimli bir kitapta 1966 yılında yayınlamıştır.

Macar uzmanların Türkiye'ye gelişi devam etmiş, 1966 yılında Eddi Najtek⁴⁸⁴, İstanbul Belediyesi Konservatuvarı Bale Korrepetitörlüğünde, Ünlü Macar Türkolog Dr. Gyula Nagy⁴⁸⁵ ise Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Hungaroloji kürsüsünde istihdam edilmiştir. 1966 yılında İrenejohn Pavel, Kütühya Belediyesi Ilıca Motel ve Otel Tesisleri'nde istihdam edilmiştir⁴⁸⁶. 1967 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Jozef Blaskovics istihdam edilmiştir⁴⁸⁷. Yine aynı yıl, 1956 İhtilali'nde Türkiye'ye sığınan ve hayatının geri kalan kısmını Türkiye'de geçiren, Imre Toth, Devlet Konservatuvarı Viyolonsel ve Oda Müziği bölümünde uzman olarak istihdam edilmiştir⁴⁸⁸.

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Prof. Dr. Tibor Herezeg 1969 yılında göreve getirilmiştir⁴⁸⁹, 1971'de görevi tekrar uzatılmıştır⁴⁹⁰. Hungaroloji bölümünün kurucusu olan ve gerek kürsü gerekse Türk-Macar İlişkilerine çok değerli katkıları olan, László Rásonyi 1968 şubat ayında, tekrar Ankara Üniversitesi, Hungaroloji Kürsüsü'nde göreve başlamıştır. Rásonyi Türkiye'de sekiz yıl görevine devam

⁴⁸² Toros, **a.g.m.**, s.20.

⁴⁸³ Melih Cevdet Anday, **Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1966, s. 143-190.

⁴⁸⁴ **BCA**, 30.18.1.2, 199.70.14, Dosya: 272.

⁴⁸⁵ **BCA**, 30.18.1.2, 201.83.1, Dosya: 273.

⁴⁸⁶ **BCA**, 30.18.1.2, 198.55.19, Dosya: 2732.

⁴⁸⁷ **BCA**, 30.18.1.2, 203.15.2, Dosya: 273.

⁴⁸⁸ **BCA**, 30.18.1.2, 202.7.20, Dosya: 272

⁴⁸⁹ **BCA**, 30.18.1.2, 241.73.2, Dosya: 27-31549.

⁴⁹⁰ **BCA**, 30.18.1.2, 273.79..19, Dosya: 27-31806.

etmiştir⁴⁹¹.1970, Istvan Fekete⁴⁹², Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Hungaroloji Kürsüsü'nde çalışmaya başlamıştır.

Ünlü Türkologlardan Prof. Dr. Hasan Eren, 1966'da Macar Dil Bilimi Derneğine şeref üyesi⁴⁹³, 1972 yılında Macar Doğu Bilimleri Derneği şeref üyesi seçilmiştir⁴⁹⁴. Macar Türkolojisinin önde gelen isimlerinden olan Németh Gyula, geleneksel Türk-Macar dostluğunu zengileştirmiş ve iki ülkenin ilişkilerinin geliştirilmesine büyük katkılar sunmuştur. Németh Gyula 1973 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yıldönümünde Türk hükümetinin kararı ile Türk kültürüne hizmet edenlere verilen bir şeref diploması ve bir armağan verilmiştir⁴⁹⁵.

İki ülke arasında gelişen işbirliği, bilimsel faaliyetlerin hızlanması ve geleneksel Türk-Macar Dostluğunu yapılan bilimsel çalışmalarla da desteklenmiştir. Macaristan'da bu dönemde Türklere ve Türk dönemine karşı olan ilgiyi arttırmıştır. Türkiye'nin Budapeşte Büyükelçisi İsmail Soysal, görev yaptığı (1969-1972) yıllarda, Macaristan'da Osmanlı Hakimiyeti dönemine, özel bir ilgi gösterildiğini söylemiştir⁴⁹⁶. 1970 yılında Macar Dışişleri Bakanı János Peter, Milliyet gazetesine verdiği bir röportajında da bunu belirtmiş; Türkler ile Macarların arasındaki akrabalık, ortak bağlar ve ilişkilerin önemi üzerinde durmuş ve “*şayet Türkler Macaristan'a gelip 150 yıl kadar burada kalmasalardı, bugün Macaristan diye bir ülke olmayacaktı. Çünkü daha 13. Yüzyılda Avrupa'da başlamış olan < Almanlaştırma > hareketi Macarları da vuracaktı. Transilvanya dahi varlığını Türklerin işgaline borludur. Macar milleti bunu bilmektedir. Nitekim en tanınmış Türkologlar arasında pek çok Macar âlimi vardır.*” şeklinde açıklama yapmış olması Soysal'ın söylediklerini kanıtlamıştır⁴⁹⁷. 1972 yılında Türkiye Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Macaristan'a resmi bir ziyaret yapmıştır. Macaristan Dışişleri Bakanı János Peter, Siklos Şato'sunda Çağlayangil için tertip ettiği yemekte, 1865 tarihli Macar porselen sanatçısının yapmış olduğu,

⁴⁹¹ BCA,30.18.1.2, 168.7.17, Dosya:27167/B

⁴⁹² BCA, 30.18.1.2, 254.51.13, Dosya: 27-31060.

⁴⁹³ Cumhuriyet,14.5.1988,s.4. Prof. Dr. Hasan Eren Macar Bilimler Akademisi Şeref Üyeliğine Seçildi, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: LV, Sayı:438, Haziran 1988, s.351.

⁴⁹⁴ Cumhuriyet,14.5.1988,s.4. Prof. Dr. Hasan Eren Macar Bilimler Akademisi Şeref Üyeliğine Seçildi, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: LV, Sayı:438, Haziran 1988, s.351.

⁴⁹⁵ Eren,Türklük Bilimi Sözlüğü... s. 240; Başta, “ Macar Türkoloğu Nemeth”, s.446.

⁴⁹⁶ İsmail Soysal, “ Mohaç Sonrası Türk-Macar Siyasal İlişkileri Üzerinde Macar Tarihçisi Géza Perjés'in Bir Değerlendirmesi”, BELLETEN, Sayı: 157, Cilt: XL, Ankara 1976, s. 135-136.

⁴⁹⁷ Milliyet, 1.3.1970, s.3

Kanuni'nin muhayyel portresini canlandıran bir tabağı Çağlayangil'e hediye etmiş ve “*Eğer Türk dönemi araya girmesiydi, bugün ben bu sofrada sizlere belki de Macarca hitap edemeyecektim.*” şeklinde konuşmuştur⁴⁹⁸.

Macaristan'da Türk Devrine ait mevcut bulunan tarihi eserler, 1975 yılında, Macaristan Yapıtları Koruma Derneği'nin çalışmaları ile onarılarak bazıları hizmete açılmıştır. Budin'deki Gül Baba Türbesi; Peç'deki Yakovalı Hasan Paşa Cami ve Tekkesi onarılarak Türk Sanat Müzesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmaların yapılmasında, aynı dönemde Macaristan'ın Osmanlı Hakimiyeti'ne olan ilgi ve araştırmalarının yanı sıra, iki halkın geleneksel dostluğa dayanan geçmişinin de olduğu şüphesizdir⁴⁹⁹.

21-27 Eylül 1975 tarihinde Beşinci Uluslar arası Türk Sanatı Kongresi Budapeşte'de düzenlenmiştir. Türkiye Kültür Bakanı, bilim-sanat dallarından ve müze müdürlerinden oluşan yetmiş kişilik bir heyet katılmıştır⁵⁰⁰ (Bkz: Ek B 4). Kongrenin yönetim işi, Macaristan Ulusal Müzesini verilmiş ve kongre başkanlığına Macar Ulusal Müze müdürü Dr. Ferenc Fülep ve genel sekreterliğine de Dr. Gézá Feher getirilmiştir. Budapeşte'nin Thalia Tiyatrosu'nda kongre dolayısıyla Karagöz Oyunu sahnelenmiştir. Oyunun hazırlanmasında Türk halk biliminde önemli bir yeri olan Ignacz Kunos'un Karagöz Orta Oyunu'n yanı sıra Metin And, Cevdet Kudret ve Adnan Saygun gibi Türk ilim adamlarının da çalışmalarından yararlanmış ve ortaya orijinal bir Karagöz Oyunu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra kongreye katılanlar Macaristan'ın tarihi yerlerine geziler de düzenlenmiştir⁵⁰¹.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında, 1976-1977 dönemi kapsayan, Kültür Mübadelelerin Programını görüşmek ve imza etmek için, 1976 yılında Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Vahap Aşıroğlu Başkanlığında, Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı Dış Münasebetler Genel Müdürü Dr. Necdet Bingöl, Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürlüğü Doğu Dairesi Reis Muavini Ali Üstün, Gençlik ve Spor Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi

⁴⁹⁸ Soysal, **a.g.m.**, s. 137-138.

⁴⁹⁹ Ethemoğlu, s.52.

⁵⁰⁰ Ethemoğlu s.40; **Cumhuriyet**, 6.4.1975, s.10.

⁵⁰¹ Neşet Çağatay, “*Uluslararası Beşinci Türk Sanat Kongresi*”, **İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3, 1977, s. 37-39.

Başkan Yardımcısı Ayhan Girgin, Milli Eğitim Bakanlığı Dış Münasebetler Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Perihan Tokat, Kültür Bakanlığı İç ve Dış İlişkiler Dairesinde Şube Müdürü Seyfi Kuştimur'dan oluşandı kişilik bir kurulla 3-9 Temmuz 1976 yılında Budapeşte'ye gitmiştir⁵⁰² (Bkz: Ek A 10) . Ayrıca yine aynı yıl içinde iki yıl süreli, “*Kültür ve Bilimsel İşbirliği Programı*” imzalanmıştır⁵⁰³.

İki ülke arasında imzalan kültürel ve bilimsel alandaki antlaşmalar iki ülkenin ilişkilerine çok yönlü tanıtım imkanları oluşturmuştur. Bunlardan biri de, Sinematek Derneği tarafından 16-25 Mayıs 1977 tarihinde “ *Macar Sinema Haftası*” düzenlenmiştir. Macaristan Ulusal Film Şenliği'nde en çok ilgiyi toplayan Istvan Darday'ın İngiltere Yolculuğu, Miklos Jancso'nun *Elektra Sevgilim*, Istvan Szabo'nun *İfaiyeciler Caddesi No:25*, Zoltan Fabri'nin *Bitmemiş Cümle*, Zoltan Huszarik'in *Simbad*, Marta Meszaros'un *Evlad Edinme* ve bir çocuk filmi olan *Selam Küçük* isimli filmler gösterilmiştir. Ayrıca etkinlik nedeniyle Ertem Kültür Merkezi'nde Macar Sinema Afişleri sergisi de açılmıştır. Böylelikle Türk ve Macar Sinema kardeşliği oluşmuş, bu faaliyetlerle birlikte iki ülkeden yapımcılar, yönetmenler, oyuncular bir araya gelmiş çeşitli işbirlikleri yapılarak iki ülke arasında sinema alışverişi başlamıştır.

1976 yılında imzalanan, Kültürel ve Bilimsel İşbirliği Programı sonucunda, 1978 yılında Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu kurulmuştur⁵⁰⁴. Hala faaliyette olan komisyon, kurulduğu yıldan itibaren, iki ülkenin bilim adamlarının ortaklaşa çalışma yürüttüğü bir kurum olmuştur.

1978 yılında iki ülke arasında Bilimsel ve Kültürel Değişim Programları imzalanmıştır. Türkiye Hükümeti adına, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Kültür ve Enformasyon İşleri Yardımcısı Büyükelçi Vahap Aşiroğlu, Macaristan Hükümeti adına da Büyükelçi Laszlo Kosta tarafından Ankara'da imzalanan anlaşma aynı zamanda Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ile Macaristan Radyo ve Televizyon Kurumları arasında karşılık işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca programda iki ülkenin araştırmacılara ve öğrencilere burslar verilmesi, üniversiteler ve bilimsel kuruluşlar arasında da değişimi içermiştir. Programda karşılıklı olarak film haftalarının

⁵⁰²BCA, 30.18.1.2, 356.153.7, Dosya: 112-57

⁵⁰³ Ethemoğlu, s.40

⁵⁰⁴Macaristan'dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri, s.10

düzenlenmesi, tiyatro ve folklor alanlarında da işbirliği yapılması, sportif konularda da işbirliğinin geliştirilmesine ait maddeler yer almıştır⁵⁰⁵.

Türk-Macar Kültür Anlaşması çerçevesinde, İstanbul Film Yapım ve Gösterim Merkezi, Macar Konsolosluğu ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi İşbirliğiyle düzenlenen “*Macar Kültür Haftası*”, 21-31 Mart 1979 tarihinde yapılmıştır. Macaristan Kültür Bakanı Imre Pozagoy’unda katıldığı, Türk halkına Macar sanatını yakından tanıma olanağı sağlayan etkinlikte, Ferenc Andras, Pal Sifer, Imre Gyöngyössy, Berna Kabay, Pal Sandor, Karoli Mak, Marta Mesaros ve Miklos Yanco’nun filmleri, müzik bölümünde ise, Kodaly Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, İstanbul Devlet Opera Orkestrası eşliğinde yönetmen Gyula Németh, soprano İlona Tokody ve Muzikas Folk Topluluğu bulunmuştur⁵⁰⁶. Kültür günleri nedeniyle gerçekleştirilmiş diğer bir etkinlikte, Bakan Imre Pozagoy’unda yine katıldığı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde gerçekleşmiştir. On beş gün süreyle sergilenen Macar ve Macaristan’la ilgili Türkçe yapıtların yanı sıra Macar edebiyatından Türkçeye çevrilmiş eserler sergilenmiştir⁵⁰⁷.

Türk-Macar İlişkilerinde yapmış olduğu çalışmalarla ayrı bir yeri olan György Hazai, Türk Dili ve Türk Edebiyatı’nın yanı sıra, Türk-Macar İlişkileri ile yapmış olduğu önemli çalışmalar sonucu 1980 yılında Türk Tarih Kurumu haberleşme üyeliğine⁵⁰⁸ 1983 yılında ise Türk Dil Kurumu şeref üyeliğine seçilmiştir⁵⁰⁹.

Türkiye ile Macaristan arasında gelişen işbirliği, iki ülke arasındaki çalışmalarında hızlanması neden olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren, birçok Macar müzikçi öğretim elemanları Türkiye’ye gelmiş ve Hacettepe Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi başta olmak üzere, çeşitli kurumlarda görev almışlar, yetiştirdikleri öğrencilerin yanı sıra çeşitli konserlerde vermişlerdir⁵¹⁰. Müzik alanında bu dönemde gerçekleşen olay ise, Ahmet Adnan Saygun’a, Béla Bartók ile yapmış olduğu çalışmalar sonucunda 1981 yılında, Budapeşte’de Bartók Armağanı’nı verilmesi olmuştur. 1986

⁵⁰⁵ **Cumhuriyet**, 21.7.1978, s.6

⁵⁰⁶ **Milliyet**, 18.3.1979, s.12; **Cumhuriyet**, 21.3.1979, s.8.

⁵⁰⁷ **Cumhuriyet**, 21.3.1979, s.8

⁵⁰⁸ Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü...**, s. 175.

⁵⁰⁹ Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü...**, s.175.

⁵¹⁰ Uçan, s.59.

yılında ise, Saygun'a Bartók'u Anma Komitesi tarafından düzenlenen Pro Cultura Hungarica ödülü verilmiştir.

1981 yılında Türkiye ile Macaristan arasında üç yıl süre ile geçerli bir kültür programı imzalanmıştır. Bu program 1981 yılına kadar imzalanan en uzun süreli kültür değişim programı olmuştur. Kültür programı gereği iki ülke karşılıklı olarak kültür günleri düzenlemeyi kabul etmiştir⁵¹¹.

Ayrıca, 1981 yılında Macaristan'da Körösi Csoma Derneği, Macar Bilimler Akademisi Tarih ve Felsefe Bilimleri Bölümü ve Lóránd Eötvös Üniversitesi Türk Filolojisi Kürsüsü'nün ortak hazırladığı, *Atatürk'ün 100. Yılı Anma Töreni* düzenlemiştir. Dönemin Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Enver Ziya Karal ve o sırada Macaristan'da bulunan, Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu üyeleri ve Büyükelçimiz Osman Başman, Kültür Ataşemiz Hatay Savaşçı başta olmak üzere, elçilik mensupları katılmıştır. Tören'de Macar Bilim adamlarının konuşmalarının yanı sıra Türk Bilim adamları da çeşitli konuşmalar yapmıştır⁵¹². Aynı yıl içerisinde, Türk müzik tarihinde büyük yeri olan, dünyaca ünlü Macar müzisyeni Béla Bartók 100. Doğum yıldönümü Türkiye'de de anılmıştır⁵¹³. 1982 yılında da yine dünyaca tanınmış Macar müzisyen Kodály Zoltán'ın 100. Yıldönümü münasebetiyle Türkiye'de konserler ve sergiler düzenlenmiştir⁵¹⁴.

1982 yılının Eylül ayında, Macar Tarihinde taşıdığı büyük önemin yanı sıra, Türk-Macar ilişkilerinde de büyük önem taşıyan, Tekirdağ'daki II. Ferenc Rákóczi evi ile Kütühy'a'daki Lajos Kossuth evi, müze olarak, Macar Kültür Bakanı Yardımcısı Ferenc Rátkai'nin Türkiye ziyareti sırasında törenle açılmıştır⁵¹⁵.

1983 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 60. yıl dönümü dolayısıyla Dışişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliğiyle Türkiye'yi kültürel,

⁵¹¹ **Milliyet**, 7.2.1981, s.6; **Cumhuriyet**, 14.6.1981, s.4.

⁵¹² Géza David; Pál Fodor, " *Macaristan Bilimler Akademisinde Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Anma Töreni*", **BELLE TEN**, Cilt: LXVII, Sayı:249, Ankara 2005, s.1229-1231.

⁵¹³ **Macaristan'dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri**, s.10

⁵¹⁴ **Macaristan'dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri**, s.10.

⁵¹⁵ **Cumhuriyet**, 21.9.1982, s.4.

tarihsel ve turistik yönleriyle tanıtan bir etkinlik Macaristan'da yapılmıştır⁵¹⁶. Aynı yıl Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Macaristan Büyükelçiliği işbirliğiyle Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde *Szendentre Sanatı* isimli bir sergi düzenlenmiştir. Sergide, Tuna Nehri kıyısında bir sanatçı kenti olan Szendentre'deki sanatçıların 77 adet eser sergilenmiştir⁵¹⁷.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası şeflerinden Hikmet Şimşek ile TRT Çok Sesli Korusu üyelerinden, radyo programcısı Mustafa Erol'a, Ankara'da Macaristan Büyükelçiliği'nde yapılan bir törenle Kodály Zoltán ödülü verilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu da katıldığı törende 15 Haziran 1983 Macar müziğinin ve özellikle Kodály Zoltán'ın Türk dinleyicilerine tanıtılması, iki ülke arasındaki bin yıllık kültürel ilişkilerin müzik alanında da pekiştirilmesi yolundaki çalışmalarından dolayı verilmiştir.⁵¹⁸.

Macaristan ile imzalanan kültür antlaşması sonucu, 13-17 Haziran 1983 tarihinde Macaristan'da Türk Film Haftası düzenlenmiştir. Film haftası için gönderilen heyette Sinema Dairesi Başkanı Cihat Çifçili ve Hülya Koçyiğit Macaristan'a gönderilmiştir. Ömer Kavur'un *Kırk Bir Aşk Hikâyesi*, Şerif Gören'in *Herhangi Bir Kadın*, Ertem Göreç'in *Pamuk Prenses ve YediCüceler*, Atif Yılmaz'ın *Selvi Boylum Al Yazmalım*, Kemal Sevimli'nin *Topkapı Sarayı*, M. Şevket İpşiroğlu'nun *Kıranlıkta Renkler* filmler gösterilmiştir. Budapeşte'de yapılan Film haftası etkinlikleri ile ilgili hazırlanan raporda, katılımın yoğun olduğu ve seçkin bir davetli grubunun olduğu belirtilmiştir. Raporda aynı zamanda belirtilen önemli diğer bir konuda Türkiye'de ki yayınların Macaristan'a gönderilmesinde yaşanan sıkıntılarla ilgilidir. Düzenlenen program nedeniyle Budapeşte Türk Büyükelçili bir resepsiyon düzenlemiş ve resepsiyona Budapeşte Üniversitesi Türkoloji bölümü öğretim elemanları da aileleriyle katılmıştır. Öğretim elemanları ile yapılan görüşmelerde Yapı Kredi Bankasının çıkarmış olduğu "Sanat Dünyamız" isimli derginin 1983 yılında yalnızca 27. sayısı Macaristan'a gönderildiğini diğer sayılarının gönderilmediği ayrıca diğer kültürel dergi ve yayınların ise hiç gelmediği belirtilmiştir⁵¹⁹.

⁵¹⁶Cumhuriyet, 4.8.1983,s.4.

⁵¹⁷Cumhuriyet, 15.7.1983,s.5; Cumhuriyet,5.7.1983,s.5.

⁵¹⁸Macaristan'dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri, s.10; Cumhuriyet, 28.6.1983, s.4.

⁵¹⁹Sinema Dairesi Başkanı Cihat Çifçili tarafında hazırlanan rapor; Cumhuriyet, 14.6.1983,s.5.

1983 yılında kültür değiş-tokuş programı uyarınca her iki ülkede karşılıklı olarak sergi açılmıştır. Türkiye’de, Ankara ve İstanbul’da Modern Macar güzel sanatlar sergisi, Macaristan’da Budapeşte ve Sopron’da birkaç yüzyıllık Türk sanat eserlerini kapsayan sergiler düzenlenmiştir⁵²⁰.

1983 yılının Kasım ayında, Ankara’da Türkiye ve Macaristan arasında kültürel işbirliğinin öngören ve 1984-1986 yıllarını kapsayan bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma içeriğinde yer alan hükümlerden biri de Türkoloji ve Hungaroloji arasındaki işbirliğini öngören anlaşma olmuştur⁵²¹.

1862 yılından beri Topkapı Sarayı’nda Macar bilim adamları çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. 1984 yılının Mayıs ayında, Macar Kültür ve Dışişleri Bakanlığı heyeti olarak Andras Vizkelety Topkapı Sarayı kütüphanesinde on günlük bir çalışma yapmıştır⁵²². Yaptığı çalışmalar sonucunda “ *Lateinisches Brevier*” başlığı altında 1360’lı yıllarda Macar kilisesi için hazırlanmış bir *antifonaley*e ulaşmış, Macaristan’a dönünce de Macar Bilimler Akademisi’nde bir konferans düzenlenmiş ve daha sonra da konferansı “ *Ars Hungarica*” tarafından basılmıştır⁵²³.

Macar kilisesi için 1360’lı yıllarda yazıldığı tahmin edilen Macar İlahiler kitabının, Macaristan’ın kültür ve sanat yönünden yükseliş döneminin ifadesi olan eserde, Hz. İsa’nın doğumu, vaftizi, Meryem Ana’nın doğumu gibi Hristiyanlığı temel öğelerinin yer aldığı bilinmektedir⁵²⁴.

1985 yılındaki YÖK Başkanı Prof. Dr. İhsan Doğramacı, Ankara’ya on yedi Macar sanatçısı davet etmiştir. Bu on yedi sanatçıdan biri de Robert Farkas*’tır. Farkas 1985 yılında Türkiye’ye gelmiş, sırasıyla Bilkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Gazi Üniversite’sinde piyona öğretim üyeliğinde görev almıştır. Ankara Devlet

⁵²⁰Macaristan’dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri, s.10

⁵²¹Macaristan’dan Görüntüler ve Macar-Türk İlişkileri, s.9.

⁵²² Janka Szendrei, “ *Macar Antifonale İstanbul’da*”, Hilal ve Haç 17 Ekim 2001 Tarihinde Başkent Szabo Ervin Kütüphanesinde Bilimsel Konferans ve Sergi, Başkent Szabo Ervin Kütüphanesinin Bülteni:1,Budapest 2002, s.171.

⁵²³ Szendrei, a.g.m, s.172.

⁵²⁴Tarihte Türk-Macar İlişkileri, s.77.

* Robert Farkas hala Eskişehir Anadolu Üniversitesi’nde görev yapmaktadır.

Opera ve Balesi ile TRT Ankara Radyosu'nda TRT Çocuk, Gençlik ve Çoksesli Korolarında korrepeditör olarak çalışmıştır⁵²⁵.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı⁵²⁶ ve Macar Halk Cumhuriyeti İç Ticaret Bakanlığı Macar Turizm Kurumu⁵²⁷ heyetleri arasında, 23-26 Nisan 1986 tarihlerinde Budapeşte'de yapılan turizm konusundaki görüşmelere ilişkin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Macar Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında 23 Kasım 1982 tarihinde imzalanan Turizm İşbirliği Anlaşmasının 9. Maddesi uyarınca; Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Kurumu Heyetleri, iki ülke arasındaki turizm alanında işbirliği konusuna ilişkin 23-26 Nisan 1986 tarihlerinde Budapeşte'de görüşmüşlerdir.

Görüşmeler sırasında, 1985 yılında Türkiye ve Macaristan'daki turizm ve 1986 yılı planları görüşülmüş, iki ülkenin turizmi hakkında değerlendirme yapılmış ve turizm alanında işbirliğinin daha fazla geliştirilmesine dair öneriler paylaşılmıştır. Ayrıca görüşmelerde Türk ve Macar seyahat acenteleri arasındaki işbirliğinin iyi düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Turizm alanında uzman ve bilgi değişiminin geliştirilmesi konusunda görüş birliğine varmıştır. Türk Heyeti Başkanı Oktay Ataman İç Ticaret ve Turizm Bakanı, Ulusal Turizm Konseyi Başkanı Zoltan Juhar Tarafından kabul edilmiştir. Protokol 25 Nisan 1986 tarihinde Budapeşte'de imzalanmıştır⁵²⁸.

20-27 Ağustos 1986 tarihlerinde Macaristan'da “*Türk Film Haftası*” düzenlenmiştir. Resmi temsilci olarak Sinema, Video ve Müzik Eserleri Daire Başkanı Nejat Gökçe, Türker İnanoğlu ve Gülşen Bubikoğlu katılmıştır. Film gösterimleri hem Budapeşte'de hem de Pecs şehirlerinde gerçekleştirilmiş, Halit Refiğ'in Alev Alev, Osman Seden'in Vahşi Gelin, Ömer Kavur'un Amansız Yol, Zeki Ökten'in Pehlivan,

⁵²⁵Uçan,s.56.

⁵²⁶ Heyet üyeleri; Heyet Başkanı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Genel Müdür Oktay Ataman; Türkiye'nin Budapeşte Büyükelçiliği Müsteşarı Ecvet Tezcan; Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi Danışmanı Nejat Moral; TÜRSAB Yönetim Kurulu Üyesi Yusuf Duru; TÜRSAB Yönetim Kurulu Üyesi Süha Uyar'dan oluşmuştur.

⁵²⁷ Heyet Başkanı ve Macar Turizm Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Marton Lengyel; Macar Seyahat Acentaları Birliği Başkanı Geza Meszlenyi; Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk İşleri Dairesi Başkan Yardımcısı Istvan Horvath; Macar Turizm Kurumu Uluslar arası İlişkiler Müdürü Judit Toth'dan oluşmaktadır.

⁵²⁸Resmi Gazete,15.8.1986, Sayı:19196, s.1-6.

Şerif Gören'in Derman, filmleri ile Kula'da Üç Gün, Yeşile Renk Veren Bursa isimli belgeseller gösterilmiştir⁵²⁹.

Macaristan Büyükelçiliği, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortaklaşa hazırladığı ve Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde gösterimi yapılan “ *Ferenc Czinke Grafik Sergisi*” 27 Eylül 1986'da ilk olarak Ankara, 15 Ekim'den sonrada İstanbul'da gösterilmiştir. Sergi, Macar tarihini yansıtan eserlerden oluşmuştur⁵³⁰.

Türkiye ile Macaristan arasında imzalanan ikili kültür değişim anlaşmasının çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Macaristan Büyükelçiliği'nin birlikte 11-14 Mayıs 1987 tarihinde Ankara'da düzenlemiş olduğu, “ *Macaristan Film Haftası*” , 15-17 Mayıs 1987 tarihinde Ankara'dan sonra İstanbul'da da yapılmıştır. Istvan Szabo, Laszlo Szabo gibi ünlü Macar yönetmenlerin filmleri gösterilmiştir. Düzenlenen etkinlik dolayısıyla Macaristan Kültür Bakanlığı Sinema Dairesi'nden Gabriella Jancso ile Macar yönetmenlerden, Ferenc Andras ve Sandor Mihaly Türkiye'ye gelmiştir⁵³¹.

Hungaroloji bölümünün tekrar canlanmasıyla, Macaristan'dan gelen uzmanlar da sürekliliğini korumuştur. Eva Csáki 1987 yılında Üniversitesi Hungaroloji bölümünde dil tarihi, çeviri ve edebiyat tarihi okutmanı olarak göreve başlamış 1993 yılına kadar görev almıştır⁵³².

Béla Bartók'la başlayan etno-müzikoloji araştırmalara devam ettiren araştırmacılardan biri de Macar Bilimler Akademisi'nin baş araştırmacılarından olan ve aynı zamanda Franz Liszt Akademisi öğretim üyesi olan Dr. János Sipos'tur. 1987 yılında Türkiye'ye gelen Sipos, Türkiye'nin güney kemsinde ve Toros Dağları'nda saha çalışmalarına başlamıştır. Dr. János Sipos aynı zamanda 1988'den 1993 yılına kadar Ankara Üniversitesi Hungaroloji bölümünde okutman olarak görev almıştır⁵³³.

⁵²⁹Sinema, Video ve Müzik Eserleri Dairesi Başkanı Nejat Gökçe tarafından hazırlanan rapor.

⁵³⁰Cumhuriyet, 29.9.1986, s.4.

⁵³¹Milliyet, 9.5.1987, s.11; Milliyet, 11.5.1987, s.11.

⁵³²Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması.., s.83.

⁵³³Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması.. s.56.

Gyula Németh ve Lajos Ligeti gibi ünlü Türkologların öğrencisi olan István Vasary Türkoloji ve eski Macar tarihi çalışmalarından dolayı Körösi Csoma ödülü alana ünlü Türkolog 1988 yılında Türk Dil Kurumu Haberleşme üyeliğine seçilmiştir. Ayrıca István Vasary, eski Türk yazıtları, eski Türk-Macar ilişkileri ve Macarların etnojezeninde yer alan Türk bağları üzerine çalışmaları bulunmaktadır⁵³⁴.

Türk dilinin ulusal yaşamdaki değeri üzerinde duran István Mándoky Kongur, Macar Türkolojisinin geleneklerine bağlı kalmış ve Türk dili üzerine değerli araştırmaları ve katkılarından dolayı 1988 yılında Türk Dil Kurumu Haberleşme üyeliğine seçilmiştir⁵³⁵.

Daha öncede Macaristan'da çeşitli ödüller alan Hasan Eren, Macar Bilimler Akademisi 148'inci Genel Kurulu tarafından, 1988 yılında Macar Bilimler Akademisi şeref üyeliğine seçilmiştir. Prof. Dr. Hasan Eren Macar Bilimler Akademisi şeref üyeliğine seçilen ilk Türk Bilim adamı olmuştur⁵³⁶.

Türkiye ile Macaristan arasında imzalanan Kültür Değişim Program gereğince, Türk hükümeti tarafından 18 Mayıs- 1 Haziran 1989 tarihleri arasında, Milli Folklor Araştırma Dairesi Şube Müdür, Ahmet Çakır, Macaristan'a bir seyahat düzenlemiştir. Bu seyahat sırasında, Macaristan Halk Müziği Araştırma Enstitüsü, Macaristan Halk Eğitim Enstitüsü'nde incelemelerde bulunmuş, Macar folkloru ile ilgili çekişmiş belgeselleri seyretmiş, ve kurumlardaki çeşitli yetkililerle görüşmeler yapmıştır. Macaristan'da bulunan açık hava müzelerinden çok etkilenmiştir⁵³⁷.

1989 yılında Budapeşte'de Macar-Türk Dostluk Derneği kurulmuştur. İlk Başkanlığını da Macar Milli Müzesi danışmanı olan Dr. Geza Feher yapmıştır⁵³⁸. Macar-Türk Dostluk Derneği'nin kurulması ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve Türk-Macar bağlarının kuvvetlendirilmesi için oldukça önemli bir adım olmuştur (Bkz: Ek B 7).

⁵³⁴ Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü...**, s.329.

⁵³⁵ Eren, **a.g.e.** , s216-218.

⁵³⁶ **Cumhuriyet**,14.5.1988,s.4; *Prof. Dr. Hasan Eren Macar Bilimler Akademisi Şeref Üyeliğine Seçildi, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: LV, Sayı:438, Haziran 1988, s.351.

⁵³⁷ **Milli Folklor Araştırma Dairesi Şube Müdür, Ahmet Çakır tarafından Milli Folklor Araştırma Dairesi'ne 16.6.1989 tarihinde sunulan rapor.**

⁵³⁸ **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1989, s.20.

Macaristan Cumhurbaşkanı Bruno Straub'un Türkiye ziyareti sırasında; iki ülke arasında 5 Haziran 1989 yılında Ankara'da, *Kültür, Teknik-Bilimsel İşbirliği Anlaşması*⁵³⁹ imzalanmıştır. İki ülke arasında kültür ve eğitim ilişkilerinin ahdi temelini oluşturan bu anlaşma şöyledir;

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümet Arasında Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması

İki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu bir şekilde gelişmesinden duydukları memnuniyeti ifade ile,

İki ülke arasındaki dostluk ilişkileri ve karşılıklı güveni güçlendirmeyi arzu ederek,

İki ülke arasındaki bilimsel ve teknik işbirliğinden daha büyük gelişmeler kaydetmeyi arzu ederek,

1 Ağustos 1975 tarihinde Helsinki'de imzalanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Nihai Senedi'nin ilkelerine bağlı kalarak, aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.

Madde 1: Akit taraflar, eşitlik ve karşılıklı yarar ilkeleri uyarınca bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştireceklerdir.

Madde 2: İşbu Anlaşmada belirtilen işbirliği faaliyetleri aşağıdaki şekilleri kapsayabilir.

a- Bilim adamı, araştırmacı, teknik personel ve uzman teatisi,

b- Karşılıklı yararın bulunduğu konularda ortak araştırma projelerinin geliştirilmesi,

c- Bilimsel ve teknik alanda seminer, sempozyum, çeşitli toplantı ve kursların düzenlenmesi,

d- İki hükümetin resmi araştırma kuruluşları arasında bilimsel ve teknik alanda araştırma sonuçları, yayınlar ve bilgi teaisi,

e- Taraflarca üzerinde mutabakata varılan diğer konular.

Madde 3: 14 Mayıs 1987 tarihli Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Macar Bilimler Akademisi (MTA) arasında Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması ile geliştirilen işbirliğinden memnuniyet duyulan Taraflar iki ülkenin resmi kuruluşları, bilim akademileri, araştırma enstitüleri, girişimcileri ve yüksek eğitim

⁵³⁹Resmi Gazete, 31.8.1989, Sayı:20268, s.3-8.

kurumları arasında doğrudan bilimsel ve teknik işbirliği yapılmasını teşvik edeceklerdir.

Madde 4: Akit Taraflar işbu Anlaşmanın uygulanması hususunda azami çabayı gösterecek ve bu amaçla belirli dönemler için faaliyet programları yapacaklardır. Faaliyet programlarının içeriği ve ayrıntılı uygulama durumları her dönemin bitiminden önce, akit tarafların temsilcilerinin yapacağı bir toplantı ile tespit edilecektir. Müzakereler dönüşümlü olarak iki ülkenin başkentlerinde yapılacaktır.

Madde 5: İşbu Anlaşma ile tespit edilen faaliyetler, faaliyetin yer aldığı akit tarafın ülkesinde yürürlükte olan mevzuata uygun olacaktır.

Madde 6: İşbu Anlaşma hiçbir hükmü Akit Tarafların taraf olduğu uluslar arası antlaşmalara ve sözleşmelere hâlel getirmeyecektir.

Madde 7: İşbu Anlaşmanın yorumundan ve uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklar Akit Taraflar arasında karşılıklı danışmalar yoluyla çözümlenecektir.

1. Akit taraflar işbu anlaşmanın yürürlüğe girmesi için gerekli anayasal şartların tamamlandığını birbirlerine diplomatik kanallarla duyuracaktır. İşbu Anlaşma son duyumun yapıldığı tarihte yürürlüğe girecektir. Anlaşma, akit tarafların karşılıklı mutabakatı ile değiştirilebilecektir.

2. İşbu anlaşma, beş yıl süre ile yürürlükte kalacak, Akit taraflardan herhangi biri beş yılın bitiminden altı ay öncesine kadar yazılı olarak feshi için ihbarda bulunmadığı takdirde Anlaşma kendiliğinden beş yıllık bir süre daha uzayacaktır.

İmzalanan bu anlaşma ile birlikte, iki ülke arasında yıllardır süren bilim adamlarının karşılıklı çalışmalarına katkısı büyük olmuştur. Bilimsel çalışmaların önündeki en büyük engel, karşılıklı yayın akışı, öğrenci ve araştırmacı değişiminin olduğu bu dönemde bu anlaşma ile birlikte bu sorunda çözülmesi hedeflenmiştir⁵⁴⁰.

Macaristan Cumhurbaşkanı Straub Türkiye ziyaretinde siyasi temaslarının yanı sıra, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Hungaroloji Bölümünü ziyaret etmiş, ayrıca Türkiye'den ayrılmadan önce de Tekirdağ'daki Macar halkı için oldukça önemli olan, 1720-1735 tarihleri arasında Tekirdağ'da yaşamış olan Macar

⁵⁴⁰ Daha önceki bölümlerde iki ülke arasındaki yayınların gönderilmesinde yaşanan sıkıntılar belirtilmiştir. Öğrenci değişimi ve karşılıklı burslarla ilgili yaşanan sıkıntılar için bkz: Edit Tasnádi, **Türk-Macar İlişkileri Üzerine Yazılar** (Hazırlayan : Abdulkadir Atıcı), Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013, s.12.

ulusal kahramanı II. Ferenc Rákóczi'nin müzeye dönüştürülen evini ziyaret etmiştir⁵⁴¹. Hungaroloji ve Türkoloji iki ülkeyi birbirlerine bağlayan en önemli iki köprü olması, gerek Türk Hükümeti gerek Macar Hükümeti tarafından yapılan ziyaretlerden anlaşılmaktadır.

Bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalar ve iki halkın kadim dostluklarını neticesinde, Macaristan'da Türk edebiyatına karşı bir ilgi oluşmuştur. György Hazai, *Macar-Türk Bağları* adlı eserinde de Macaristan'da son yıllarda Türk Edebiyatı'na karşı artan ilgiden bahsetmektedir. Bu ilgi sonucunda 1958 yılında Macaristan'da Türk masallarının bir derlenmesinin yayınlandığını öğrenmekteyiz⁵⁴². Daha sonra ünlü Türkolog Györg Hazai ile Imre Arpad çalışmaları sonucu Macarca ismi *Sznevedélyek Tengere. A török költészet antologiaja* olan bir şiir antolojisi 1961 yılında hazırlanmıştır. Antolojinin son sözünü de yine Türk-Macar İlişkileri'nde önemli yere sahip olan Türkolog László Rásonyi tarafından hazırlanmıştır. Türkçesi *Derya-i Ah* yada *Tutkular Denizi* olarak çevrilen bu eserin içerisindeki şiirler, Türk şiirin geçirmiş olduğu evrelere göre ayrılmıştır. Mevlana, Yunus Emre, Fuzuli, Baki, Tefik Fikret, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necati Cumalı, Nazım Hikmet Ran gibi birçok değerli eseri içeren antolojinin son bölümü ise halk türkülerinden oluşmuştur⁵⁴³. 1963 yılında ise Yaşar Kemal'in "*İnce Memed*" ve Haldun Taner'in "*Ayıışığında Çalışkur*" isimli eserleri Macarcaya çevrilerek yayınlanmıştır⁵⁴⁴.

Siyasi alanda görülen yumuşa, ikili ilişkilerde kültürel alanda da kendini göstermiştir. Macaristan'da Türk Edebiyatına' karşı olan ilginin de gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Oluşan ilginin sonucunda, Türk Edebiyatı'na karşı olan çalışmalar da hızlanmıştır. 1972 yılında ise Macaristan'da Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirleri çevrilerek yayınlanmıştır. Dezsö Tandori tarafından çevrilen şiirler, Napjaink Költészete (Günümüzün Şiiri) dizisinde yayınlanmıştır⁵⁴⁵. Ardından iki yıl sonra, 1974 yılında bu seferde Türk hikayelerinden oluşan bir antoloji hazırlanmıştır. Son 70 yıl içinde eser

⁵⁴¹ **Cumhuriyet**, 7.6.1989, s.8; **Milliyet**, 7.6.1989, s.3.

⁵⁴² Hazai, s.37.

⁵⁴³ **Tarihte Türk-Macar İlişkileri**, s.79; Sami N. Özerdim, "*Macarca Türk Şiiri Antolojisi, (Macarcaya çeviren: G. Hazai)*", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Kasım 1961, Cilt: XI, Sayı: 122, s.121-122.

⁵⁴⁴ Hazai, s.38.

⁵⁴⁵ TDK HABERLER: Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirleri Macarcaya Çevrildi, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ağustos 1972, Cilt:XXVI, Sayı:251, s463.

vermiş, Türk yazarlarının hikayelerinin yer aldığı bu antoloji *Török Elbeszelök* ismiyle basılmıştır. Eserde, Memduh Şevket Esendal (Şimdilik Dursun), Halide Edip Adıvar (Himmet Çocuk), Ömer Seyfettin (Zeytin Ekmek, Diyet), Halikarnas Balıkcısı (Boğulmuş Enginlikler, Cennet Gemisi), Reşat Nuri Güntekin (Bir Yudum Su), Necati Cumalı (Dağlı ile Muharrem, Acı), Yaşar Kemal (Sarı Sıcak, Pis Hikaye) gibi Türk Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinin eserleri yer almıştır⁵⁴⁶. Macar türkologlardan Edit Tasnadi'nin hazırlamış olduğu çalışmada aktardığına göre, “ *Budapeşte Üniversitesinden mezun olup kendimi Türk kültürünün Macaristan'da tanıtılması davasına adadım.*” Macar Radyosu'nda çalıştığı dönemde, program yapımcılığını üstlenen Tasnadi, pek çok tiyatro eserini Macarcaya çevirmiştir. Başar Sabuncu-Şerefiye (1978), Turan Oflazoğlu- *Deli İbrahim* (1986), Orhan Asena'nın *Hürrem Sultan* (1987) ve *Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe* (1988) eserlerini çevirerek radyoda oynanmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra Tasnadi ayrıca pek çok sayıda eseri Macarcaya çevirmiştir. Fakir Baykurt *Sakarca* (1981), Yaşar Kemal *Ortadirek* (1983), Bekir Yıldız'ın *Çiçeksiz Mezarlar* (1986) bunlardan bazılarıdır⁵⁴⁷.

György Hazai aynı zamanda yukarıda da değindiğimiz eserde, Türk diline ve edebiyatına karşı olan ilginin, Türk kültürüne verilen değerinden söz etmekte ve Macaristan'da 1963 yılına kadar yaklaşık olarak iki düzine Türk dil bilgisi kitaplarının yayımlandığından bahsetmektedir⁵⁴⁸.

Türkiye'de de, Macarlarla olan ortak bağ ve kültür nedeni ile Macar kültürüne ve edebiyatına karşı bir ilgi her dönem olmuştur. Bu ilgi dolayısıyla, çeşitli yazın türleri Macarcadan Türkçeye çevrilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının Dünya Edebiyatından Tercüme serisinde Macar Edebiyatından esere de yer verilmiştir. Aladar Kuncz'un *Kara Manastır* isimli eseri, Necmi Seren tarafından 1956 yılında yayımlanmıştır. Ferenc Herczeg'in *Mavi Tilki* isimli eseri Sadrettin Karatay tarafından 1957 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Sami N. Özerdim tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlanan *Macar Masalları* 1958 yılında yayımlanmıştır. Yine Sadrettin Karatay tarafından

⁵⁴⁶ *Macaristan'da Türk Yazını, Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, Aralık 1974, Cilt: XXX, Sayı: 279, s.1012.

⁵⁴⁷ Edit Tasnadi, “ *Macaristan'da Türk Edebiyatı*”, *Türk Kültürü*, Yıl: XXXIV, Sayı: 398, s.375; *Turan Oflazoğlunun Deli İbrahim Adlı Oyunu Macarcaya Çevrildi*, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Kasım 1985, Cilt: L, Sayı: 407, s.386.

⁵⁴⁸ Hazai, s.38.

çevrilen Dezsö Szabo'nun üç ciltlik *Sürüklenen Köy* isimli romanı 1963 yılında yayımlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının dışında özel yayınevlerinin de basmış olduğu yayınlar bulunmaktadır. R. Szirmai'nin *Budapeşte Cinayeti* isimli romanı Süleyman Sevgel tarafından çevrilmiş 1963 yılında basılmıştır. Ferenc Molnar'ın *Pal Sokağı'nın Çocukları* isimli eseri, Gabriella Kalman ve Hüsnü Mengenli tarafından 1970 yılında çevrilmiştir. Lajos Zilahy'nin *Nehirden Gelen Kadın* isimli romanı, Adnan Tahir tarafından çevrilerek yayımlanmıştır. Yine aynı yazarın, *İki Esir* isimli eseri Ferit Zahir Törümküney tarafından çevrilerek 1975 yılında basılmıştır⁵⁴⁹.

Yukarıda saydığımız eserlerin dışında yayımlanan daha fazla eser olduğu bilinmekle birlikte, Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlarda gerek Macar Edebiyatı gerekse Türkoloji ve Türk-Macar İlişkileriyle ilgili yayımlanmış eserler oldukça fazladır. İki ülkede de yapılan bu çeviriler, iki halk arasındaki dostluk bağlarının güçlenmesinde önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Türkiye ile Macaristan arasında spor faaliyetlerine de önem verilmiştir. Aralık 1989'da Türkiye'ye gelen Macaristan Spor Ofisi Başkan Yardımcısı Doktor Anna Domankos ve spor heyeti ile çeşitli spor dalları ile ilgili, Türkiye- Macaristan arasında bir protokol imzalanmıştır⁵⁵⁰.

⁵⁴⁹ Behçet Necatigil, "Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler", **Türk Dili**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Sayı: 322, Temmuz 1978, s.133-136; Özerdim, "Macar Yazınından Çeviriler",s. 250-258.

⁵⁵⁰ **Cumhuriyet**,20.12.1989,s.18.

SONUÇ

Türk ve Macar halklarının ilişkileri çok uzun ve geleneksel bir dostluğa dayanmaktadır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetini ilk tanıyan devletlerden biri olan Macaristan ile Türkiye'nin ilişkileri, Atatürk Dönemi'nde siyasi/ekonomik/kültürel alanlarda gelişerek ilerlemiştir. Atatürk Dönemi'nde kurulan “ karşılıklı dostluk ve kardeşlik ” temeli üzerinde ilişkiler daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir.

Çalışmamız İkinci Dünya Savaşı'nın başlamış olduğu 1939 yılından, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1989 yılına kadar sınırlandırılmıştır. Öncelikle Macaristan'ın genel durumu hakkında bilgi verilmeye çalışılan birinci bölümde, Macaristan II. Dünya Savaşı'nda önce Alman daha sonrada Rus askerleri tarafından işgal edilmiştir. Savaş bitiminden sonra Sovyetler Birliği'nin peyki haline gelmiş olan Macaristan, komünist rejimlerin birbiri ardına çöktüğü ve soğuk savaşın resmen sonra erdiği 1989 yılına kadar bu durumu devam etmiştir. Macaristan'ın dış ilişkilerinde olduğu kadar iç meselelerinde de Moskova'nın etkisi her dönem hissedilmiştir.

Macaristan ekonomisi önce 1949 yılında kurulan COMECON'a bağlanmış ardından da Sovyet stili uygulamalarla sömürülmüştür. 1950'ler kadar tarım ülkesi olan Macaristan, bu tarihten sonra ağır sanayiye yönelmiştir. Macaristan'da meydana gelen üretim dengesizliği, ekonomiyi alt üst etmiştir. Sovyetler tarafından sömürülen Macaristan, uzun yıllar kendini toparlayamamıştır.

Savaşlardan telef olan Macar halkı, önce Alman sonra da Rus işgaline uğramıştır. Ülke'deki baskıcı Stalinist rejimler ve ekonomideki kötü durum halk üzerinde huzursuzluklara yol açmıştır. Sovyetlerin uygulamış olduğu acımasız politikalar ve Macar halkına uygulamış olduğu vahşet Macaristan'ı 1956 yılında bir ayaklanmaya itmiştir. Tüm dünyanın sessizce izlediği bu ihtilal, Sovyetler Birliği tarafından acımasızca ve kanlı bir şekilde bastırılarak yirminci yüzyıla

damgasını vuran tarihsel olaylar arasında yerini almıştır. Binlerce Macar Sovyetlerin *GULAG* adı verilen kamplarında çok ağır şartlarda çalıştırılmış ve esirlerin büyük bir kısmı bu kamplarda hayatını yitirmiştir. Sovyetlerin bu baskıcı rejimi ve ülkedeki istikrarsız durum özellikle gençleri intihara sürüklemiştir.

İkinci bölümde; iki ülkenin ilişkileri İkinci Dünya Savaşı'nın başlamış olduğu 1939 tarihinden Macaristan tarihinde derin bir iz bırakan 1956 İhtilali'nin yaşanmış olduğu döneme kadar, siyasi, ekonomik ve kültürel olarak tasnif edilerek ilişkiler incelenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kapanan Türkiye'nin Budapeşte Elçiliği savaş sonrasında derhal çalışmalara başlanarak 1946 yılında tekrar açılmış ve Türkiye-Macaristan diplomatik ilişkileri tesis edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonra ermesinden sonra, yeni bir dünya düzeni kurulmuştur. Bu yeni iki kutuplu sistemde her iki ülke de farklı oluşumlar içerisinde yer almıştır. Bu durum iki ülkenin ilişkilerinde bir sorun oluşturmamasına rağmen, ilişkilerde bir durgunluk yaşanmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş'ın tüm şiddeti ile sürmüş olduğu dönemde bile iki ülke bağlarını koparmamış, ikili ilişkilerini her zaman geliştirme çabası gütmüştür. Bloklar arası çatışmanın en yoğun olduğu dönemde, Türkiye ve Macaristan, bloklar arasında yabancılara uygulanan seyahat tehdidinin, her iki ülkenin elçilik, konsolosluk ve diğer uyruklara uygulanan prosedürleri birbirlerine uygulamamışlardır. 1956 yılında Macaristan'da, sosyalizme karşı gerçekleşen İhtilal'de Türkiye Hükümeti tavrını net bir şekilde göstermiştir. İhtilal'den kaçan 500 mülteciye kapılarını, tıpkı daha önce Thököly'de, Kossuth'da olduğu gibi, Türk Hükümeti kapılarını açmıştır. Gelen mültecilerin yaralarını sarmak için hiçbir yardımı esirgememiştir.

Türkiye ve Macaristan arasındaki iktisadi ilişkilerinde uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren, ekonomi ve ticari alanlarda çeşitli anlaşmalar yapılmış ve Türk-Macar Ticaret Odası kurulmuştur. Bu ilişkilere II. Dünya Savaşı yıllarında da önem verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı, her ne kadar Türkiye savaşa girmese de, iki ülkeyi de iktisadi alanda etkilemiştir.

İki ülkenin de farklı oluşumlar içerisinde yer alması iktisadi ilişkiler üzerinde de etkili olmuştur. Macaristan COMECON'a üye devletlerle işbirliğine öncelik tanımıştır. İki ülke arasında 1941 ve 1949 yıllarında olmak üzere Ticaret ve Tediye Antlaşmaları'na göre iktisadi kliring ve takas usullerine göre sürdürülmüştür. Genel olarak Türkiye'nin ihracatında primer mallar, ithalatında ise sanayi ürünleri yer almıştır. Macaristan'dan gelen uzmanlar Türkiye'nin dört bir tarafında, MTA'dan Devlet Demiryollarına kadar birçok alanda Türkiye'nin kalkınmasında ve gelişmesinde önemli bir paya sahip olmuştur.

İki ülkenin ortak kültür köklerine sahip olması, kültürel ve bilimsel ilişkiler oldukça yoğun yaşanmıştır. Bu alan ikili ilişkilerde en önemli alanı oluşturmuştur. Atatürk Dönemi'nde kurulan Hungaroloji bölümü ve dünyada ilk kez kürsü olarak 1870 yılında Macaristan'da ELTE'de kurulan Türkoloji bölümü, iki ülkenin bilim adamlarının çalışmalarına ışık tutmuştur. Karşılıklı öğrenci ve öğretim elemanlarının da değişimi ile birlikte; tarihten edebiyata, dil bilimine etno-müzikolojiye kadar çok çeşitli alanlarda çalışmalar yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Macar İhtilali'nden Macaristan'da sosyalist düzenin son bulduğu ve Macaristan tarihinin kilometre taşlarından olan 1989 yılına kadar olan süreç işlenmiştir. İkinci bölümün devamı niteliğinde olan bu bölümde, yine bu dönem aralığında da iki ülkenin ilişkileri siyasi/iktisadi/kültürel olarak tasnif edilerek kronolojik olarak ele alınmıştır.

Türkiye'nin dış politikasında Batı'dan yavaş yavaş çok yönlülük anlayışına geçmesi, Sovyetler Birliği ile ilişkilerine tekrar canlandırmak istemesi ve bloklar arası başlayan detant dönemi ile birlikte Türkiye Macaristan ilişkilerinde de hareketlenmeler başlamıştır. 1967 yılında iki ülke elçiliklerini büyükelçilikler seviyesine yükseltmesiyle birlikte, diplomatik ilişkilerde bir üst seviyeye yükselmiştir. Macaristan'ında detant ile birlikte, dış politikada Moskova'yı yakından izlemekten vazgeçmeye başlaması iki ülke arasındaki ilişkilerde yoğunluğun artmasını sağlayan diğer bir faktördür. 1974 Kıbrıs Barış Harekatında, Macaristan Türkiye'nin yanında olduğunu vurgulamıştır. 1980'li

yılların başlarında iki ülkenin Başbakanlarının ziyaretleriyle birlikte, iki ülke arasındaki ilişkiler Başbakanlık seviyesine çekilmiştir. 80'li yılların ikinci yarısından itibaren ise iki ülke arasındaki ilişkiler Cumhurbaşkanlığı seviyesinde ilerlemiştir.

1974 yılına kadar iki ülkenin iktisadi ilişkileri kliring ve takas sistemine göre sürdürülmüştür. 1974 yılında imzalanan antlaşmayla birlikte serbest döviz usulüne göre iktisadi ilişkiler tekrar düzenlenerek devam etmiştir. 1977 yılında imzalanan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Antlaşmasıyla birlikte, iki ülke arasında Karma Ekonomik İşbirliği oluşturulmuştur. Her yıl düzenlenen Karma Ekonomik İşbirliği toplantılarıyla birlikte, ekonomik ve ticari ilişkiler olgunlaştırılmaya çalışılmıştır. Hükümetler arası imzalanan antlaşmalarının yanı sıra, iki hükümette özel teşebbüsü destekleyerek ekonomik ve ticari ilişkilere çok yönlülük katmıştır. İzmir ve Budapeşte'de düzenlenen fuarlara her iki ülkede katılmış, ticaret heyetleri arasındaki ziyaretler sıklaştırılmıştır. Macaristan ile yapılan çeşitli ekonomik ve ticari işbirliği antlaşmalarının yanı sıra, dış ticaret dengesi her zaman Macaristan lehine bir yükseliş göstermiştir.

Köklü kültür geçmişinin yanı sıra detant döneminin de yaratmış olduğu olumlu atmosfer çerçevesinde ikili ilişkiler de hızlanma yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda ağır sarsıntılar geçiren Hungaroloji bölümünün tekrar canlanmış. Bilimsel ve Teknik alanlarda imzalanan antlaşmalarla birlikte bilimsel faaliyetlerin zeminleri güçlendirilmiştir.

Siyasal dünyaları ayrı olmasına karşın, her iki ülkenin de dış politikaları barış, güvenlik ve adalet ilkeleri üzerine kurulmuştur. İkili ilişkiler dostluk, işbirliği ve karşılıklı çıkarlar temelinde sürdürülmüştür. Geleneksel Türk Macar Dostluğu etrafında şekillenmiş olan iki ülkenin ilişkileri incelediğimiz dönem içerisinde de devam etmiştir. Türkiye ve Macaristan'ın geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu dostluk ortamını muhafaza edeceği, ilişkilerini her daim zirveye çıkaracakları su götürmez bir gerçektir.

BİBLOGRAFYA

ARŞİV BELGELERİ

BCA; (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

Muamelat Genel Müdürlüğü

Bakanlar Kurulu Kararları

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu

GAZETELER

Cumhuriyet (1939-1989 yılları arasındaki sayılar taranmıştır.)

Milliyet (1950-1989 yılları arasındaki sayılar taranmıştır.)

Resmi Gazete (1939-1989 yılları arasındaki sayılar taranmıştır.)

KİTAPLAR

1.1.1983-6.1.1983 Başbakan Bülend Ulusu'nun Konuşma, Demeç ve Mesajları, Başkanlık Basımevi Ankara 1983.

1970-1971 Yılları Macaristan'a İhracatımız, İstanbul Ticaret Odası Memleket Etüdleri Serisi, İGEME- İhracat Geliştirme Etüd Merkezi, Ağustos 1972.

ANDAY, Melih Cevdet; **Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan**, Gerçek Yayınları: 4, İstanbul 1965.

ARMAOĞLU Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınevi, Ankara 1995.

AYAN, Dursun; **Bela Bartok'un Türk Halk Müziği Derlemeleri Üzerine Çalışmalar**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.

BAŞTAV, Şerif; **Osmanlı Türk- Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir (1456'ya Kadar)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:116, Seri: III, Sayı: A.32, Ankara 1991.

BORHÍ, László; **Hungary in the Cold War 1945-1956: Between the United States and the Soviet Union**, CEU Press, Budapest 2004.

ÇAĞYAN, Gökhan, “*Atatürk'ün Macar Dostluğu*”, **Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısı**, Mayıs 2013, s. 110-125

ÇOLAK, Melek; **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, Nehir Yayınları, İstanbul 2009.

_____; **Türk Meteorolojisinin Kuruluşu Aksakallı Hava Bakan Antal Bey**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

DEMİRKAN, Tarık; **Macar Turancıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları:99, İstanbul 2000.

DURA, Cihan; **Türkiye Ekonomisi**, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri 1991.

EREN, Hasan; **Türklük Bilimi Sözlüğü/1.Yabancı Türkologlar**, TDK Yayınları, Ankara 1998.

_____; **Türk Dil Kurumun'da Eski Anıları**, TDK yayınları, Ankara 2003.

ERGÜN, Mehmet; (hazırlayan) **1956 Macar İhtilali**, Akşam Kitap Klubü Serisi no: 34, İstanbul 1967.

ERKUN, Fethi Vecdet; **Budapeşte'den Ankaraya**, Tür-Macar Dostluk Derneği Yayınları:2, Temmuz 1999

_____; (çeviren ve derleyen); **Macar Basınında Mustafa Kemal Atatürk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2003.

FEJTÖ, Francois; **1956 Macar İhtilali: İlk Antitotaliter İhtilal**, Bilge Kültür Sanat Yayınları, (çev: Fazıl Bülent Kocamemi), İstanbul 2012.

GÜNGÖRMÜŞ, Nacıye; **Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş**, Köksav Yayınları, Ankara 2010.

HARASZTI, Miklos; **Macaristan'da İşçi Olmak** (çev: İbrahim Altınsay), Kaynak Yayınları, İstanbul 1984.

HAZAI, György; **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapest 1963.

HELLER ,Andor; **Yoldaş Değiliz Şimdi** (çev: Bahadır Koç), Orkun Yayınları, İstanbul 1977.

HİÇ, Mükkerrem; **Türkiye Ekonomisinin Analizi**, Gürgay Matbaacılık, İstanbul 1980

HOLMES, Leslie; **Post Komünizm**, (çev: Yavuz Alogan), Doruk Yayıncılık, Ankara 2002.

KAZGAN, Gülten; **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitabevi Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1995.

MACARİSTAN, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1965.

MACARİSTAN, İstanbul Ticaret Odası Ülke Etüdüleri Dizisi No: 29, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1983.

Macaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticaret İlişkileri 1987 Yılı Raporu, T.C Budapeşte Elçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, T.C Başbakanlık Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü

MICHENER, James A; **Andau Köprüsü – Macar İhtilali** (çev: Emine Gedikli), Tur Yayınları, Ankara 1972.

MISIROĞLU, Kadir; **Macar İhtilali**, Sebil Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 1996.

MÓLNAR, Miklós; **A Concise History of Hungary**, (Translated by: Anna Magyar), Cambridge University Press, Cambridge 2009.

NAZIR, Bayram; **Macar ve Polonyalı Mülteciler Osmanlı'ya Sığınanlar**, 3. Baskı. Yeditepe Yayınevi, İstanbul

_____ ; **Osmanlı Misafirperverliği ve Avrupa'daki Yankıları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın no:2007-38, İstanbul 2007.

- NYİRİ, Maria; **Atatürk ve Macaristan'da Bulunan Türkler ile Türkiye'de Bulunan Macarlar**, 20-21 Mayıs 1991 Bakü
- ÖNEN, Nizam; **İki Turan Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul 2005.
- PERJÉS, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, (çeviren: Şerif Baştav), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- RÁSONYI, László; **Macarlar ve Türkler**, Macar Balkan Encümeni Yayımı, Budapeşte 1944.
- RÓNA-TAS, András; **Hungarians and Europe in the Early Middle Ages**, Budapest 1996.
- SEVER, Ayşegül; **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, Boyut Kitapları, İstanbul 1997.
- SZÉKELY, András; **A Brief History of Hungary**, Translated: Elek Helvey, Archives of Corniva Kiadó, Fourth Edition, Budapest 1973.
- Tarihte Türk-Macar İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 2002.
- TAKÁST, Sándor; **Macaristan Türk Aleminden Çizgiler** (çeviren: Sadrettin Karatay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.
- TRELAT, V. Brugere; **Budapeşte'de Komünistlerin Duvar Dibi İdamları** (çev: Firuzan Tekil), Göktürk Yayınları, İstanbul 1976.
- Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Hazırlayanlar: Okan Gümüş, Aziz Sevi; Polat Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Mart 1996.
- YALUR, Tolga; **Devrimden Sonra Birinci Yüzyıl Yönetmenlerin İzinde Macar Sineması**, Phoenix Yayınları, Ankara 2009.
- YARAŞIR, Volkan; **Uluslararası İşçi Hareketleri**, Akyüz Yayın Grubu, 2. Baskı, İstanbul 2004.
- ZARAKOLU, Ragıp; **Doğu Avrupa Dosyası, Dünya Sorunları 7/3, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan,**

Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Kuzey Kore,
Alan Yayıncılık, Nisan 1990.

MAKALELER

ÁGOSTON, Gábor; “ *Siyaset ve Histografi: Macaristan’da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul’daki Macar Araştırma Enstitüsü*”, **Türkler**, Cilt: 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.92-98.

BALKAYA, İhsan Sabri;“*Türk- Macar Diplomatik Ziyaretlerinin Türk Basınına Yansımaları (1930-1931)*”,**Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:20, Kış 2009, s. 97-115.

BAŞTAV, Şerif; “ *Fuad Köprülü’ye Tevcih Edilen Yeni “Şeref Üyeliği” Payesi*”, **Makaleler**, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, Cilt:3, s.215-218.

_____ ;“ *Macar Türkoloğu Németh (1890-1976)*, **Türk Kültürü**, Sayı:173, Mart 1977, s.296-300.

_____ ; “ *Türk-Macar Münasebetlerinde Hungarolojinin Yeri*”, **Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi, ve Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Sempozyumu 24-26 Nisan 1996**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, s.37-44.

_____ ; “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macar Türkologlar*”, **2023**, Mart 2006, Sayı:59, s. 4-13.

CİLLOV, Haluk ; “*Macaristan İle Ekonomik İlişkilerimiz*”, **İstanbul Ticaret Gazetesi**, 21.1.1977,s.8.

_____ ; “*Macaristan İle Ekonomik İlişkilerimiz*”, **İstanbul Ticaret Gazetesi**, 12.11.1982, s.7.

ÇAĞATAY, Neşet; “*Uluslararası Beşinci Türk Sanatları Kongresi*”, **İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3, Yıl:1977, s.29-41.

ÇOLAK, Melek; “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi**, Güz 2000 Cilt:1, Sayı:2, s.61-72.

_____ ; “*19. Yüzyılın Sonu- 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, **Toplumsal Tarih**, Sayı:89, Mayıs 2001, s.4-10.

_____ ; “*Atatürk’ün Vefatı ve Macaristan’daki Yankıları*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı:57 Kasım 2003, s.1009-1016.

_____ ; “*Atatürk Döneminde Türkiye- Macaristan İlişkileri (1923-1938)*”, Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2004, **Genelkurmay Askeri ve Tarihi Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları**, Sayı:31, Ankara 2004, s.87-93.

_____ ; “*Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerin Yeri*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 58, Cilt:20, Mart 2004, s.231-243.

_____ ; “*Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Türkiye- Macaristan İktisadi İlişkileri*”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Yıl:2, Sayı:4, Ağustos 2004, s.47-54.

_____ ; “*Macaristan’da Revizyonizm ve Balkan Paktı Çerçevesinde Türkiye- Macaristan İlişkileri (1923-1939)*”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, Sayı:8, 2005, s. 1-14.

_____ ; “*Muğla ve Çevresinde Macarlar*”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yıl:5, Sayı:10, 2006, s.27-43.

- _____ ; “ *Macar Etnograf István Györffy’nin Türkiye İzlenimleri*”, **Belleten**, Cilt: LXXII, Sayı: 265, Aralık 2008, s. 943-953.
- _____ ; “ *Türk –Macar İlişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*”, **Türk – Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2009, s. 27-45.
- _____ ; “*İstanbul Macar Bilim Enstitüsü (1916 – 1918)*”, **Karadeniz**, Sayı: 3, Yaz 2009, s. 91-105.
- _____ ; “ *II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye*”, **Karadeniz Araştırmaları**, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi, Cilt:7, Sayı:27, Güz 2010, s.77-87.
- _____ ; “ *Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrásy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XXVI, Sayı:1, İzmir 2011, s. 51-65.
- CSÁKI, ÉVA; “ *Macarların Eski Tarihine, Eski-Türk Macar İlişkilerine Dair*”,**Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Cilt: IX, Sayı:30 Ankara 2004, s.187-191.
- CSILLAG, István; “ *Macaristan*”, **Doğu Avrupa’da Özelleştirme**, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995, s.89-111.
- DAVID Géza; FODOR Pál, “ *Macaristan Bilimler Akademisinde Atatürk’ün 100. Doğum Yılı Anma Töreni*”, **BELLE TEN**, Cilt: LXVII, Sayı:249, Ankara 2005, s.1229-1231.
- DAVID, Géza; “*Budapeşte Loránd Eötvös Üniversitesi Türkoloji Bölümü*”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul 2009, s.19-25.
- DEVELİOĞLU, Sunahan; “ *Bir Macar Mülteci Öyküsü*”, **Tarih ve Toplum**, Cilt:36, Sayı:215,s.19-24.

ERKUN, Fethi Vecdet; “*Atatürk Döneminde Tarım Politikası*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılı Özel Sayısı**, Cilt: XIV, Sayı: 142, Kasım 1998,s.1187-1195.

EROĞLU, İzzet; “*Demokrasiye Geçiş Sonrası Macaristan'ın Hükümet Sistemi*”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Cilt:1, Yıl:2, Sayı:6, Temmuz 2011, s.349-382.

GÖKBİLGİN, Tayyib; “*Rákóczi Ferenc II. Ve Osmanlı Devleti Himayesinde Macar Mültecileri*”, **Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında Altına II.Rákóczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu** (31 Mayıs- 3 Haziran 1976), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, s.1-17.

GÜLBOY, Gül Pınar Ekrem; “*1956 Macar Ayaklanmasının Türkiye Basınındaki Yankıları*”, **Macar-Türk İlişkileri Üzerine Makaleler Macar Kardeşler** (Editör Yeliz Okay), Doğu Kitabevi, İstanbul 2012, s.99-122.

Hasan Eren Macar Bilimler Akademisi Şeref Üyeliğine Seçildi, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: LV, Sayı:438, Haziran 1988, s.351.

KAMEL, Ayhan ; “*İkinci Dünya Savaşının Bitiminden Günümüze Kadar Türk-Rus İlişkileri*”, **Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim 1997 Ankara**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999 s.408-420.

KARAMANLIOĞLU, Ali; “*Eckmann Hoca*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, s.13-14.

KELLER, Bela; “*Macar İhtilalinin 8. Yıldönümü*”, (çev: Şerif Baştav), **Türk Kültürü**, Sayı:24, Ekim 1964, s.55-64.

KOŞAY, Hamit Zübeyr;“*Türkolog ve Bizantolog Geza Feher'in Hayatı ve Eserleri*”, **BELLETTEN**, Cilt: XIX, Sayı:76, Ekim 1955, s.529-540.

KURTASLAN, Zafer;“*Türk Keman Okulunun Oluşum Süreci ve Temsilcileri*”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:26, Güz 2009, s.409-429.

KUŞÇU, Ayşe D.; “*Prof. Dr. Mekki Şerif Baştav*”, **Türk Yurdu**, Aralık 2010, Cilt:30, Sayı:280, s. 71-74.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. ; “ *Prof. M. Tayyib Gökbilgin’in Ardından*”, **İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. M Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı**, İstanbul 1982,s.1-2.

Macaristan’da Türk Yazını, **Türk Dili ve Edebiyat Dergisi**, Aralık 1974, Cilt: XXX, Sayı: 279, s.1012.

MAYOR, Tibor; “*Macaristan ve Trianon Muahedesi*”, **Türk Kültürü**, Sayı:93, Yıl:8, s.621-6124.

NAMAL, Yücel;; **Türk-Macar İlişkileri (1850-1900)**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2008.

_____; “*Türkiye’de İkinci Kuşak Bir Macar: Mimar Şandor Handi*”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:206, Şubat 2011, s.84-88.

NAZIR, Bayram; “ *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Macar Dostluk İlişkileri*”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:43, Erzurum 2010, s.309-317.

NECATİGİL, Behçet; “ *Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler*”, **Türk Dili**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı:322, Temmuz 1978, s.126-154.

NYİRİ, Mária T. ; “ *Oldukça Uzak Geçmişten Başlıyarak 1996’ya Kadar Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*” **Türk Dünyası Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:149, Mart-Nisan 2004, s.211-222.

_____; “*Türk- Macar Akrabalığı ve Tarihsel İlişkiler Üzerine*”, **Çeşitli Türk Toplumlari Arasındaki Dil ve Kültür Bağ Sempozyumu 5-6 Ekim 1990**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi-Lefkoşa s.

_____; “ *Macaristan’da Türkolojinin Tarihi-I*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı:139, Ağustos 2002, s.201-210.

ÖNEN, Nizam; “*Turan’a İki Farklı Yol: Macar ve Türk Turancılıkları*”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2. Basım, s.406-408.

_____; “ *Budapeşte’de Bir Türk İmam Abdüllatif Efendi’nin Hayatı*”, **Toplumsal Tarih**, Cilt: 27, Sayı:160, Nisan 2007, s.78-81.

ÖZDOĞAN, Günay Göksu; “*Dünyada ve Türkiye’de Turancılık*” **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, 2. Basım, s.388-395.

ÖZERDİM, Sami N.; “*Macarca Türk Şiiri Antolojisi, (Macarcaya çeviren: G. Hazai)*”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Kasım 1961, Cilt: XI, Sayı: 122, s.121-122.

_____; “*Macar Yazınından Çeviriler*”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllık**, Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan No:3, Ankara 1981, s.247-262.

ÖZGİRAY, Ahmet; “*Türkiye-Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XII, Sayı:97, s.76-80.

ÖZKAN, Selim Hilmi; “ *Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu*”, **Avrasya Etüdüleri Dergisi**, Sayı:41, Ankara 2012, s. 183-195.

PARLATIR, İsmail; “ *Macaristan’da Türk Kültürünün İzleri*”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:39, Erzurum 2009, s.235-240

PIRALİ, Sadettin; “ *Macar Kaynaklarına Göre Mohaç*”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Sayı:2 Şubat 1978, s.42-46.

RÁSONYI, László; “ *Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınına Yankıları*”, **Doğu Avrupada Türklük**, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s.425-433.

SERTKAYA, Osman Fikri; “ *Janos Eckmann*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, s.1-12.

SESYILMAZ, TarıkBurhan, “ *Macaristan’ın Dış Ticareti ve Türkiye ile Ticari Münasebetleri*”, **Türkiye İktisat Gazetesi**, 14.09.1967,s.3.

SOYSAL, İsmail; “*Mohaç Sonrası Türk-Macar Siyasal İlişkileri Üzerinde Macar Tarihçisi Géza Perjés’in Bir Değerlendirmesi*”, **BELLE TEN**, Sayı: 157, Cilt: XL, Ocak 1976, s. 127-138.

SZENDREİ Janka, “ *İstanbul Angifonalesi Macaristan’da*”, **Hilal ve Haç 17 Ekim 2001 tarihinde Başkent Szabo Evrin Kütüphanesinde Bilimsel Konferans ve Sergi, Başkent Szabo Ervin Kütüphanesinin Bülteni 1**, Budapest 2002, s.171-176.

ŞİRİN, Hülya; **Macaristan’ın Sosyalizm Sonrası Ekonomik Yapısı ve Avrupa Topluluğu ile İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

TASNÁDİ, Edit; “ *Macaristan’da Türk Edebiyatı*”, **Türk Kültürü**, Sayı:398, Yıl: XXXIV, Haziran 1996, s.371-375.

_____ ; “ *Budapeşte Üniversitesi’nde Türkoloji 125 Yıllık*”, **Türk Kültürü**, Sayı:400, Yıl:34, Ağustos 1996, s.

_____ ; “*18. Ve 19. Yüzyılda Osmanlı’da Macar Mültecileri*”, **Tarih ve Toplum**, Sayı: 215, Kasım 2001, ss.71-75.

_____ ; “*Macar Medyasında Atatürk İmajı*”, Uluslar arası Atatürk Kongresi (2003), **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi** 2005, s. 361-370.

TEKİNDAĞ, Şahabettin; “*Türk-Macar Münasebetlerine Toplu Bir Bakış*”, **Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II.Rákóczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu** (31 Mayıs- 3 Haziran 1976), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, s.152-159.

TİRYAKİOĞLU, Ethem; “ *Dünkü ve Bugünkü Türk-Macar İlişkileri*”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Yıl:96, Sayı: 263, Eylül 1977, s.39-53.

- TOROS, Taha; “ *Türk-Macar Münasebetleri*”, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni**, Nisan-Mayıs, No: 267-268, İstanbul 1964, s.18-20.
- TOTH, Imre; “ *Macaristan’daki Korkunç Durum*”, **Ötüken**, Sayı:110, Şubat 1973, s.11.
- TURAN İlter; BARLAS Dilek; “ *Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkisi*”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, (Derleyen: Doç. Dr. Faruk Sönmezoğlu), Der Yayınları, İstanbul 1994, s.426-521.
- Turan Oflazoğlunun Deli İbrahim Adlı Oyunu Macarcaya Çevrildi*, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Kasım 1985, Cilt: L, Sayı: 407, s.386.
- USLU, Ateş; “ *İki Tartışmanın Işığı Altında Macaristan’da Tarih Yazımı*”, **Praksis Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi**, Güz 2006, s.47-63.
- UÇAN, Ali; “ *Türk-Macar Kültür/Müzik İlişkilerine ve Türk-Macar Karşılaştırmalı Halk Müziği Araştırmalarına Bir Bakış*”, **Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması**, Macaristan Cumhuriyeti Ankara Büyükeçliği Yayını, Ankara 2005, s. 46- 88.
- VARDY, Steven B. ; “ *The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Interwar Hungarian Irredentism*”, **Hungarian Studies Review**, Vol: X, No:1, Spring 1983, s.21- 42.
- YALÇIN, Osman; “ *İkinci Dünya Savaşı’nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi*”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Sayı: 47, Bahar 2011, s.701-731.
- YAVUZ, Celalettin; “ *Jeopolitik Hayat Alanları Arasına Sıkışan Ülke: Macaristan*”, **2023**, Sayı:59, Mart 2006, s.26-35.
- YILDIRIM, Seyfi; “ *Cumhuriyet Döneminde Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde İstihdam Edilen Macar Uzmanlar*”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi/ CTAD**, Yıl:8, Sayı:15, Bahar 2012, s.121-150.

YÜCE, Bülent; “*Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri*”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:60, Sayı:3 2011,s

ZİMONYİ, István; “*Macaristan'daki Türkoloji Çalışmaları*”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:8, Sayı:43, Ocak-Şubat 2002, s.46-48.

EKLER

A. Belgeler.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR Dairesi MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
13366

Kararname

Hükûmetimizin de resmen iştiraki kararlaştırılan (1940 suda-
peşte beyn-ümilül panayırı) na iştirak masraflarını karşılamak üzere
Türk- Macar kuliring yolu ile Macaristana gönderilecek 15.000 liranın
tarih sarrafına bakılmadan heriki tarafıca bukkama 2/13048 sayılı ka-
rarname ile verilen selâhiyete istinaden Macar Hükûmeti. teati edilen
ilgili notuların tasdikî; Macarice vekillîğinin 12/3/1940 tarih ve 604/1
126 sayılı tezkereyle yapılan teklifi ve Maliye vekillîğinin 2/4/1940
tarih ve 62246/1/6136 sayılı matbuatnamesi üzerine İcra Vekilleri Hay'
süncü 21 NİSAN 1940 tarihinde kabul olmuştur.

REİSİNİN İMzası

İsmail Hani

Bs. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
[Signature] *[Signature]* *[Signature]* *[Signature]* *[Signature]*

Ma. V. Mi. V. Na. V. İ. V. S. I. M. V.
[Signature] *[Signature]* *[Signature]* *[Signature]* *[Signature]*

C. I. V. Zr. V. Mü. V. Tı. V.
[Signature] *[Signature]* *[Signature]* *[Signature]*

400 18 01 12 90 40 6

EK A 1: 1940 yılında Budapeşte Panayırına Türkiye'nin katılması ile ilgili kararname.

BCA,30.18.1.2,90.40..6.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar no: 16235
2

Kararname

Macaristanla aramızda 3/Mayıs/1941 tarihinde imza edilen Ticaret ve tediye anlaşmalarının m. 11'ine girdikleri 1/Haziran/1941 tarihinden evvel ekte bildirilmiş bulunan nusuşi takas mukavelelerinin yeni anlaşma hükümleri çerçevesinde tetkik ve infazı lâzımgelmekte ise de bu suretle tasarrufla ifası halinde bunların ektilerine istisnâli dermiş edilmiş olan menfaatlarımızın zayi olacağı anlaşılmış olduğundan bu mukavelelerin mezkûr anlaşmalar hükümlerine intisakı cihetine gidilmiyerek aynı tabiki ve gelecek nel bedellerininin % 30 unun kiring B hesabına yatırılması hususunun Macarlarla nota tertibi suretilerile temini için Hariciye Vekilliğine selâhiyet verilmesi; eği geçen Vekilliğin IC/7/1941 tarih ve 11436/326 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 15 Temmuz 1941 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMUR

İsmail Hakkı

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
İsmail Hakkı *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı*

Ma. V. Mi. V. Na. V. İc. V. S. İ. M. V.
İsmail Hakkı *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı*

G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
İsmail Hakkı *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı* *İsmail Hakkı*

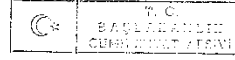
080 18 01 02 95 63 20

EK A 2: Macaristan ile Türkiye arasında yapılan 1941 tarihli Ticaret ve Tediye ile ilgili kararname.

BCA, 080.18.1.2,95.63.20, Dosya:6-3576

T. C.
BASVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayı

Kararname

2
20595

İlişik listede nüviyeti yazılı +scar tevesesından Mihri Marton'un Etimesgut tayyare fabrikasında altı ay müddetle çalıştırılmasına izin verilmesi; İktisat Vekillikinin RC/z/1943 tarihli ve 7602 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine 2007 sayılı kanunun 2 inci maddesinin 3 fıkrasına tevfikan, İcra Vekilleri Heyetince 11 Eylül 1943 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

[Handwritten signature]

Bs. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
[Signatures]
 Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.
[Signatures]
 G. İ. V. Zr. V. Mğ. V. Tl. V.
[Signatures]
 630 18 01 02 103 64 20

Ek A3: Macar uyrukla Mihri Marton'un Etimesgut uçak fabrikasında çalıştırılması ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.1.2, 103.67.20, Dosya:63-162

T. C. DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Hariciye Vekâleti
Birinci Daire Umumi Müdürlüğü
Şube

U. No: 20444
H. No: 88
Lef: 88

Ankara, 21 Eylül 1943

Buldu

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine

2 Eylül 1943 tarihli ve 13836/1105 sayılı yazımıza
ektir:

Peşte Elçiliğimizden bu kerre alınan bir yazıda,
Türk-Macar Cemiyeti Reisi Kont Andrişsey'nin Elçiliğimize
müracaat ederek, Halkevlerimiz tarafından kaylünün kalkır-
ması hususunda gösterilmekte olan faaliyetlerden iyi neti-
celer elde edildiğinden bahisle, Macaristan'ın buna benzer
teşekküllerinin islah ve tekemmülü için esas tutulmak
üzere, Halkevlerimiz teşkilatına Mücellik Nizamnamenin
mümkünse Fransızca bir nüshasının gönderilmesini ve bu
macar teşekküllerinin ne suretle Halkevlerimizle temas
ve muhabereye geçebileceklerini bildirmesini rica etmiş
olduğu yazılmaktadır.

Bu husustaki mütalعاتını ve kararlarınızı müesses-
delerini saygılarımla rica ederim.

Hariciye Vekili

21 Eylül 1943

N. K.

1897

Genel Sekreterliği
T. 21 Eylül 1943
N. 4362
Eri:

490 01

1066.1089.2

13836/1105
44524

EK A 4-1:Türk-Macar Cemiyeti'nin Peşte Elçiliğine Halkevleri ile ilgili yazmış olduğu dilekçe ile ilgili kararname.

BCA, 1066.1089.2, 490.1.0.0, Dosya: 5

26 Kasım 1943

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Halkevleri H.

Hariciye Vekaletine

Türk-Macar Reisinden alınarak suretini, ilâhîğe tekdîm kılınan mektubda : uzun senelerdenberi Halkevleri teşkilâtının şehir ve köylerimizdeki muvafakiyetli faaliyetlerini müşahede ettiklerinden ve Türk-Macar Cemiyetinin takip ettiği gaye Türk-Macar kültür bağlarının idare ve inkişafına mevar olduğuna göre Halkevleri teşkilâtının Macaristan'a muvafak minâsebetleri için bu teşkilat ile temasa girişmek arzusunda bulunduğlarından behîle bu husustaki arzularının Hükümetiniz vasıtasıyla Halkevleri teşkilâtına bildirilmesi iltimas olunmaktadır.

Verilmesi tenâib buyrulacak cevabın iş'örüne yüksek müradelerini rica ederim.

Derin saygılarımla sunarım .

Budapeşte Elçisi

EK A 4-2:Türk-Macar Cemiyeti'nin Peşte Elçiliğine Halkevleri ile ilgili yazmış olduğu dilekçe ile ilgili kararname.

BCA, 1066.1089.2, 490.1.0.0, Dosya: 5

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
3

KARARNAME SURETİ

1020

3-5-1944 ta. Türk, Macar.
Ticaret ve kredi anlaşması
ile meblağların kabul
ve tasdikini H. Ka-ha.

71-159

K 1255

B. V. S. SARACIOĞLU	Ad. V. R. TÜRKEL	M. M. V. A. R. ARTUNKAL	Da. V. HİLMİ URAN	Ha. V. N. MENEMENÇİOĞLU
Ma. V. F. AĞRALI	Mi. V. YÜCEL	Na. V. SİRRI DAY	İk. V. FUAD SIRMEN	S. İ. M. V. Dr. H. ALAYAS
G. İ. V. SUAD H. ÖRGÜLÜ	Ze. V. S. R. HATİPOĞLU	Mü. V. A. F. ÇEBİSOY	Ti. V. C. S. SİRİN	

Aşlı gibidir.

71-159-41.4

EK A 5: Türkiye ile Macaristan arasında yapılan 3.5.1944 tarihli Ticaret Anlaşmasının onaylanması ile ilgili kararname.

BCA,30.18.1.2,105.41..4Dosya:71-126.

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMMELAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3
14179

KARAR

(Macar Halk Cumhuriyeti) adlı Türkçe yazılı derginin Türkiye-ye sokulmasının ve dağıtılmasının menedilmesi; İşleri Bakanlığının 25/12/1951 tarihli ve 91116- 22/5/73652 sayılı yazısı üzerine, 5680 sayılı kanunun 31 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 31/12/1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı	Devlet Bakanı	Adalet Bakanı
U. Menderes	S. D.		
Millî Savunma Bakanı	İşleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
M. B. Köymen		T. K.	M. H.
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Eko. ve Ticaret Bakanı	Sa. ve So. Y. Bakanı
	R. K.	M. K.	D. B.
C. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı ve İşletmeler Bakanı V.
D. K.	M. A.	T. R.	M. Ç.

EK A 6: Macaristan'da yayımlanan dergilerin Türkiye'de yasaklanması ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.1.2,127.91 Dosya:52-242.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
TÜRKİYE
Rİ YASETİCUMHUR
UMUMİ KÂTİPLİĞİ
Sayı: 3-6732
Ek: 1 talem

Ankara, 26 Eylül 1957

Yüksek Başvekkâlete

Hariciye Vekâletinin 13 Eylül 1957 tarihli,
Birinci Daire Umum Müdürlüğü ifadeli 610.000 D.I.Ş.I/99
sayılı yazıları ile eki, Macar Kurtuluş Cemiyeti Reisi
"Stephen Fay" in mektubu Reiscumhurumuza arz edilmiş
ve yüksek makamlarına tevdi arzu buyurulduğundan
ilişik olarak sunulmuştur.

Darin saygılarımla arz ederim.

Umumî Kâtip

Toskun Bektaş

*Muavim R.
Fay'ın Reisi
4.10.1957*

030	01								
-----	----	--	--	--	--	--	--	--	--

-17-

27.9.1957

319

*H. K. D.
27.9.57*

EK A 7-1: Macar Kurtuluş Cemiyeti Başkanı Stephen Fay'ın
Cumhurbaşkanına yazmış olduğu mektup ile ilgili kararname.

BCA, 30.1.0.0,41.244.21. Dosya:B2.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Macar Kurtuluş Cemiyeti Reisi tarafından
Büyük Elçiliğe gönderilen mektubun
tercümesi.

Bay Büyük Elçi,

Demirperde bir kerre daha Macaristan'ın üstüne örtüldü ve hürriyet sever macar halkı ,bir kaç günlük bir serbestiden sonra, hür dünya ile rabitasını yeniden kaybetti. Serbest seçim ile iş başına gelmeyip Sovyetler tarafından kurulan kukla Hükümet milleti zulüm içinde inletiyor. Komiteniz tarafından temsil edilmekte olan Arjantin'de mukim macarlar ,bu fevkalade vaziyet karşısında, Macaristan'ın bu günkü felâketli durumuna Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin nazarı dikkatini çekmekle iqtisat eylemler.

Türkiye Hükümeti ve türk milleti tarafından hür Macaristan'a karşı gösterilmiş olan büyük sempati ve yapılan âlicenabane yardım ,zorluklar içinde bulunan Macaristan için bir tesolli kaynağı olmuştur. Mezhar olduğumuz bu âlicenabane yardımdan dolayı, milletimiz namına, necib türk milletine en derin şükranlarımızı sunmak isteriz.

Bu şükranlarımızı bildiren ilişik mektubumuzla istidamızı Türkiye Reiscumhur'u Sayın Celal Bayar'ın Yüksek Huzurlarına ulaştırılmasına tavassutunuzu rica ediyoruz.

Milletimiz, nealesef, hâla ecfalet ve zulüm içinde kavranmaktadır. Macarların kendilerini tecavüz ve baskıdan kurtarabilmeleri için vâki consiperano hıncıcleri iblisâne bir vahşet arz eden çok fâik kuvvetler tarafından ezildi. Fakat, macarlar teslim olmadılar.

030	01			41	244	21
-----	----	--	--	----	-----	----

.../...
2

EK A 7-2: Macar Kurtuluş Cemiyeti Başkanı Stephen Fay'ın Cumhurbaşkanı yazmış olduğu mektup ile ilgili kararname.

BCA, 30.1.0.0,41.244.21. Dosya:B2.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

- 2 -

Hâle mukavemet ediyorlar. Milletiniz hürriyeti ve haksız için boşu-
ken, yalnız içinde bulunduğunuz safvâtin tahfizi maksadıyla değil fakat
nasibetin kâhından kurtulmak için Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ve
diğer halk ve var milletlerinin müteahhüdünü, müstahab ve fail yazarlarına
istencâi vazife biliyoruz, bu nasibet Macaristan'ın elinde bulunduğunuz
Sovyet Rusya borucunda'dır.

Medetinin, Türkiye tarafından ve Birleşmiş Milletler
çerçivi ile bütün milletler için garanti edilmiş bulunan hürriyet oldu'nu
süre, Macaristan'ın vaziyetine dair hazırlanan bir tasalluf ettiğün
Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince lutfen tedkik edilmesini ve hâlinizden
müteahhüdünüzün emrini saygı ile istiyoruz. Aksi hal-
de milletinizin emret altında kalmasını veya inkâr edilmesini önüne
koyulmasına inkâr kabul olmayacaktır.

Üstelikten emretiden ve vaki tutumu ve her türlü per-
dünlerden dolayı Hür Macaristan'ın derin sıkıntılarını ve çok zoruz
saygılarının kabulünü dileriz.

Bucnos Arca, 31 Temmuz 1937.

Kurtuluş Cemiyeti Başkanı
Stephen Fay

030	01			41	244	21
-----	----	--	--	----	-----	----

3

EK A 7-1: Macar Kurtuluş Cemiyeti Başkanı Stephen Fay'ın
Cumhurbaşkanına yazmış olduğu mektup ile ilgili kararname.

BCA, 30.1.0.0,41.244.21. Dosya:B2.

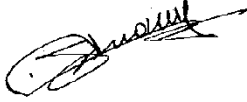
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK BÜROSU

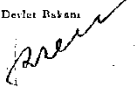
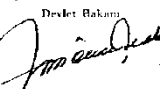
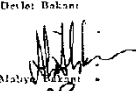
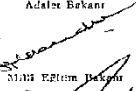
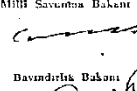

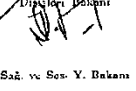
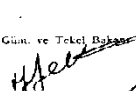

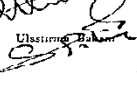
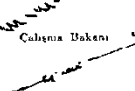
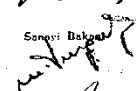
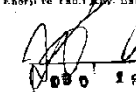
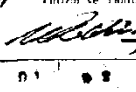
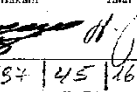
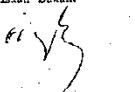
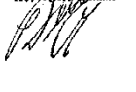

KARARNAME

Sayı : 6/ 6660

EKİ

Hükümetimizle Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında bir hava ulaştırma anlaşması akdi için müzakerede bulunulması ve hazırlanacak metinlerin imzalanması hususlarında Dışişleri Bakanlığına yetki verilmesi; adı geçen Bakanlığın 1/6/1966 tarihli ve 753-075-D-III/4-224 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1966 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 29/ 6 /1966 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Adalet Bakanı
 Millî Savunma Bakanı
 İçişleri Bakanı
 Dışişleri Bakanı
 Mülkiyet Bakanı
 Millî Eğitim Bakanı
 Bayındırlık Bakanı
 Ticaret Bakanı
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
 Gümrük ve Tekel Bakanı
 Tarım Bakanı
 Ulaştırma Bakanı
 Çalışma Bakanı
 Sanayi Bakanı
 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
 Turizm ve Tanıtım Bakanı
 İmar ve Köle Bakanları
 Kırsal İşleri Bakanı

Dosya No :
 66-6
 1042

1966 18 01 02 197 45 16

EK 8: Türkiye ile Macaristan arasında 1966 yılında yapılan hava ulaştırmasına dair anlaşma ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.1.2,209.53.17. Dosya:6611.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/2348

Eki

Türkiye Elektrik Kurumu'nun 10,5 milyon dolar'lık Gaz Türbinli Santral Projesinin kısmi dış finansmanı için Hükümetimizle Macaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında mektup teatisi suretiyle akdedilecek 1.847.853,90 dolar'lık kredi anlaşması ile ek ve tadillerinin Hükümetimiz adına imzalanması için Maliye Bakanı Said Naci Ergin'in yetkili kılınması; Dışişleri Bakanlığı'nın 16/4/1971 tarih ve İBEİ: 610.133-1/71-370 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 1 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından 2/ 5 /1971 tarihinde kararleştirilmiştir.

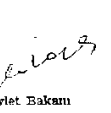

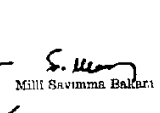
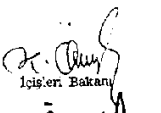
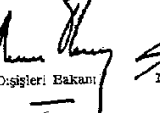

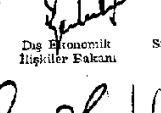
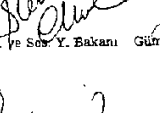
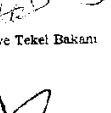
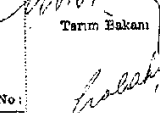
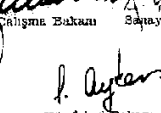
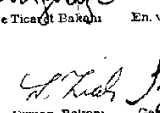
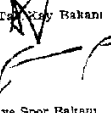

CULHOREBAŞKANI

10 13 02 265 28 78

-1-

Dosya No:
94-139

649

 Başbakan
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Devlet Bakanı
 Adalet Bakanı
 Millî Savunma Bakanı
 İçişleri Bakanı
 Dışişleri Bakanı
 Maliye Bakanı
 Millî Eğitim Bakanı
 Bayındırlık Bakanı
 İşleri Bakanı
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
 Güm. ve Tekel Bakanı
 Tarım Bakanı
 Ulaştırma Bakanı
 Çalışma Bakanı
 Sanayi ve Ticaret Bakanı
 Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanı
 Turizm ve T. Bakanı
 Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanı
 Koy İşleri Bakanı
 Orman Bakanı
 Gençlik ve Spor Bakanı

EK A 9: Macaristan ile Türkiye arasında 1971 yılında yapılan kredi anlaşması ile ilgili kararname.

BCA,30.18.1.2.,265.28.18 Dosya:94-139649

T. C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI
CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

Sayı: 7/ 12282

Memleketimiz ile Macaristan Halk Cumhuriyeti arasında 1976-1977 devresini kapsayacak Kültür Mübadele Programı'na müzakere etmek üzere 3-9 Temmuz 1976 tarihleri arasında Budapeşte'de yapılacak toplantılara, Hükümetimizi temsilen, Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Vahap Aşıroğlu Başkanlığında ilişik listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin Katılması ve Heyet Başkanının mutabık kalınacak programı imzalaması hususunda yetkili kılınması; Dışişleri Bakanlığının 18/6/1976 tarihli ve KİGM:610-162-2-76-4171 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 12 / 7 / 1976 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

358 153 7
27 10 18
030 000

-3-

35/47
21/6/1976

Dosya No :
112-57

1191

CUMHURBAŞKANI
Nevri S. Bulduk

Başbakan <i>S. Dündar</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. <i>A. Bay</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. <i>T. Fıratlı</i>	Devlet Bakanı - Başbakan Yrd. <i>A. Bay</i>	Devlet Bakanı <i>A. Bay</i>
Devlet Bakanı <i>M. Arslan</i>	Devlet Bakanı <i>M. Arslan</i>	Devlet Bakanı <i>M. Arslan</i>	Adalet Bakanı <i>M. Arslan</i>	Millî S. Bakanı <i>G. Uzun</i>
İçişleri Bakanı <i>M. Arslan</i>	Dışişleri Bakanı <i>M. Arslan</i>	Maliye Bakanı <i>M. Arslan</i>	Millî E. Bakanı <i>M. Arslan</i>	Hayatîlik Bakanı <i>M. Arslan</i>
Ticaret Bakanı <i>M. Arslan</i>	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı <i>M. Arslan</i>	Güm. ve T. Bakanı <i>M. Arslan</i>	Orda. T. ve H. Bakanı <i>M. Arslan</i>	Ulaştırma Bakanı <i>M. Arslan</i>
Çalışma Bakanı <i>M. Arslan</i>	Sanayi ve T. Bakanı <i>M. Arslan</i>	En. ve T. Kay. Bakanı <i>M. Arslan</i>	Turizm ve T. Bakanı <i>M. Arslan</i>	İmar ve İ. Bakanı <i>M. Arslan</i>
Köylere Bakanı <i>M. Arslan</i>	Orman Bakanı <i>M. Arslan</i>	Deniz ve Spor Bakanı <i>M. Arslan</i>	Kültür Bakanı <i>M. Arslan</i>	Sosyal Güvenlik Bakanı <i>M. Arslan</i>

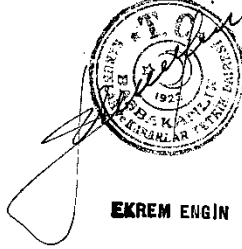
EK A 10-1: Türkiye ile Macaristan arasında 1976-1977 yılında yapılmış olan kültür mübadele programı ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02,356.153.7. Dosya: 112-571191

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

/ / 1976 tarihli ve 7/ sayılı
Kararnamenin eki liste.

<u>Adı - Soyadı</u>	<u>Görevi</u>
Dr.Necdet BİNGÖL	M.E.B.lığı Dış Münasebetler Genel Müdürü
Ali ÜSTÜN	Dışişleri B.lığı Kültür İşleri Genel Müdürlüğü Doğu Dairesi Reis Muavini
Ayhan GİRGIN	Gençlik ve Spor Bakanlığı Dış İlişkiler Dairesi Başkan Yardımcısı
Perihan TOKAT	M.E.B.lığı Dış Münasebetler Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü
Seyfi KUŞTİMUR	Kültür B.lığı İç ve Dış İlişkiler Dairesinde Şube Müdürü

EKREM ENGİN

2

EK A 10-2: Türkiye ile Macaristan arasında 1976-1977 yılında yapılmış olan kültür mübadele programı ile ilgili kararname.

BCA, 30.18.01.02,356.153.7. Dosya: 112-571191

B.Gazeteler.

Cumhuriyet

Yayın Tarihi : 22.02.1947

Sayfa : 1

Türk - Macar dostluğu

Budapeşte Elçimiz Ağâh Aksel şerefi-
ne Peştedeki Türk-Macar Ticaret Odası
tarafından bir ziyafet verildiğini yazmış-
tık. Ziyafette Bakanlar, banka müdürleri,
yüksek rütbeli memurlar da hazır bu-
lunmuşlardır.

Toplantının ortalarına doğru Ticaret
Odası Reisi ve Elçimiz nutuklar söyli-
yerek, Türk-Macar dostluğunu tebarüz
ettirmişlerdir. Resmimiz, Ağâh Akseli,
ziyafette nutuk söylerken göstermek-
tedir.

Macarlara yardım

**Vatandaşlarımızın yapacak-
ları yardımlar Kızılay
vasıtasile gönderilecek**

Macaristanda hüküm süren açlık in-
san takatini aşan bir tehdid şeklini al-
mıştır. Gazetemiz, bundan bir müddet
evvel, eski Budapeşte büyük elçimiz
Behiç Erkinin bu dost ve kardeş mil-
lete yardım edilmesi için teşebbüse gi-
riştiğini haber vermişti.

Dün akşam radyo gazetesi de bu mev-
zua temas ederek felâket kurbanı olan
Macar milletine yardım edilmesi için
Behiç Erkinin harekete geçtiğini bildir-
miştir. Vatandaşlarımız tarafından ya-
pılacak yardımlar Kızılay vasıtasile
Macar Kızılhaçına gönderilecektir.

Behiç Erkin, vaktile bütün civar
memleketleri besleyen Macaristanın bu-
günkü durumuna işaret ederek vatan-
daşları yardıma çağırmaktadır.

Unrra'nın yardımları

Budapeşte 11 (a.a.) — Unrra'nın Ma-
caristan'a gönderdiği konserve balık ve
malzeme ile yüklü ilk gemilerin Tries-
te'ye geldikleri haber verilmektedir.
Mallar, trenle Budapeşte'ye gönderile-
cektir. Macaristan'a tahsis edilen tıbbi
maddeler Hamburg'dan uçakla gelmiş-

Türkiyeye gelecek Macar mültecileri

Bunların sayısının 250 ye
çıkacağı bildiriliyor

Ankara, 20 (THA) — İlgili makamlardan bildirildiğine göre, Türkiye'ye gelmek isteyen Macar Mültecilerinin sayısı günden güne artmaktadır. Bugüne kadar Türkiye'ye gelmek isteyen mülteci sayısının 250 ye çıktığı bildirilmektedir.

İlave edildiğine göre, mülteciler biran evvel Türkiye'ye gelmek için ilgililere müracaat etmektedir. Nakil vasıtası güçlüğü ile karşılaşıldığından mültecilerin ancak ay sonuna doğru memleketimize gelmeleri mümkün olacaktır.

EK B 3: "Türkiye'den Gelecek Macar Mültecileri",
Cumhuriyet, 1.1.1957, s.3

● Budapeşte'de 5. sanat kongresi

21-27 Eylül de Uluslararası Beşinci Türk Sanat Kongresi Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de yapılıyor. Macarlar, Türkler zamanında varılmış eski anıtlara,

yapılara büyük önem veriyor, restorasyon için hayli yatırım yapıyorlar. Peşte'deki Kongreye Türkiye'den bilim ve sanat dallarından, müze müdürlerinden yetmiş kişilik bir grup çağırıldı. Hepsi de gidecekler ve o zamana kadar bir atama yapılmazsa Türkiye Elçiliğini de boş bulacaklar. Şimdiki Elçi Fuat Kepenek emekli olduğu için bu işlerle uğraşacak biri yok Macaristan başkentinde. Öte yandan Macaristan ile kültürel ilişkilerimiz de gelişiyor. Devlet Tiyatroları teknik arızadan sonra bir de Macar müzikalini oynamaya hazırlanıyorlar ama Metin And'ın getirdiği plâk bazı yetkili kuruluşlarda incelendiği için henüz ellerine geçmedi.

ra, yapıları büyük önem veriyor, restorasyon için hayli yatırım yapıyorlar. Peşte'deki Kongreye Türkiye'den bilim ve sanat dallarından, müze müdürlerinden yetmiş kişilik bir grup çağırıldı. Hepsi de gidecekler ve o zamana kadar bir atama yapılmazsa Türkiye Elçiliğini de boş bulacaklar. Şimdiki Elçi Fuat Kepenek emekli olduğu için bu işlerle uğraşacak biri yok Macaristan başkentinde. Öte yandan Macaristan ile kültürel ilişkilerimiz de gelişiyor. Devlet Tiyatroları teknik arızadan sonra bir de Macar müzikalini oynamaya hazırlanıyorlar ama Metin And'ın getirdiği plâk bazı yetkili kuruluşlarda incelendiği için henüz ellerine geçmedi.

EK B 4: “Budapeşte’de 5. Sanat Kongresi”, Cumhuriyet, 6.4.1975, s.10.

EK B 5: "Evren Macaristan'da", Cumhuriyet, 25.6.1986, s.1.

Türk-Macar dostluğu

■ ANKARA (ANKA) — Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de, Macar-Türk Dostluk Derneği kuruldu. Derneğin ilk genel kurulunda başkanlığa Macar Milli Müzesi danışmanlarından Dr. Geze Feher seçildi. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'ndan yapılan açıklamaya göre Macar-Türk Dostluk Derneği, Bulgaristan Türkleri konusunda bir açıklama yaparak durumdan büyük bir kaygı ve üzüntü duyulduğunu bildirdi.

C. Resimler

EK C 1: II. Dünya Savaşı Sırasında Macaristan.

András Székely; **A Brief History of Hungary**, Translated: Elek Helvey,
Archives of Corniva Kiadó, Fourth Edition, Budapest 1973, p.40.

EK C 2: Sovyet askerleri ve Macar esirler.

András Székely; **A Brief History of Hungary**, Translated: Elek Helvey,
Archives of Corniva Kiadó, Fourth Edition, Budapest 1973, p.41.

EK C 3: János Kádár.

András Székely; **A Brief History of Hungary**, Translated: Elek Helvey, Archives of Corniva Kiadó, Fourth Edition, Budapest 1973, p.45.

D. Tablolar

Yıllar	Macaristan'ın Türkiye'den İthalatı (1000\$)	Macaristan'ın Türkiye'ye İhracatı (1000\$)	Denge
1983	8.060	33.340	+ 25.280
1984	12.540	42.260	+ 29.720
1985	11.880	49.440	+ 37.560
1986	19.000	43.400	+ 24.400
1987	25.060	71.560	+ 46.500

EK D 1: 1983-1987 Yılları Arası Macaristan'ın Türkiye'den Yapmış Olduğu İthalat ve İhracat. T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Müdürlüğü, Macaristan Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu .

Yıllar	Türkiye'nin Macaristan'dan İthalatı (1000\$)	Türkiye'nin Macaristan'a İhracatı (1000\$)	Denge
1983	30.676	8.771	- 21.905
1984	47.409	8.533	- 38.876
1985	53.530	3.711	- 49.879
1986	38.401	12.489	- 25.912
1987	70.643	18.102	- 52.541

EK D 2: 1983-1987 Yılları Arası Türkiye'nin Macaristan'a Yapmış Olduğu İthalat ve İhracat. **T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Müdürlüğü, Macaristan Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu .**

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma ÇALIK

Doğum Yeri : Edirne

Doğum Yılı : 04.07.1988

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2002-2006 :Keşan Anadolu Lisesi

Lisans 2006-2011 : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tarih Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce